

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

CHARITATIVNÍ, SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ ČINNOST ŘEHOLNIC V DOBĚ KOMUNISMU

NA PŘÍKLADU KONGREGACE ŠKOLSKÝCH SESTER III. ŘEHOLNÍHO ŘÁDU SV. FRANTIŠKA

Vedoucí práce: Mgr. Michal Opatrný

Autor práce: Hana Vlasáková

Studijní obor: Pastoračně sociální asistent

Ročník: 6.

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Hana Vlasáková

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Michalovi Opatrnému za konzultace, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. Uvedení do tématu.....	10
2 Kontext problematiky výzkumu.....	11
2.1 Popis situace a činností ženských řeholních společenství od roku 1948 do roku 1989. .	11
2.2 Kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka.....	20
2.2.1 Konstituce Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka.....	21
2.2.2 Charisma Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka.....	22
2.2.3 Organizační struktura.....	23
2.2.4 Řeholní oděv.....	24
2.2.5 Přijímání nových členek a formace.....	24
2.3 Činnost české provincie kongregace OSF od svého založení do roku 1947.....	24
2.3.1 Působení kongregace OSF v Čechách od roku 1888 až do roku 1938.....	25
2.3.2 Kongregace OSF v době druhé světové války a roky 1946, 1947.....	30
2.4 Činnost kongregace OSF v sociální, charitativní a zdravotní oblasti za doby komunismu	
.....	34
2.4.1 Činnost kongregace OSF v letech 1948 - 1951.....	35
2.4.2 Situace kongregace OSF v letech 1952 - 1965.....	40
2.4.3 Kongregace OSF v letech II. vatikánského koncilu (1965 - 1970).....	43
2.4.4 Kongregace OSF v letech 1971 - 1989.....	46
2.4.4.1. Malé komunity tzv. "sorority".....	46
2.4.4.2 Další činnost kongregace OSF v době komunismu.....	50
2.4.5 Shrnutí činnosti kongregace OSF do roku 1989.....	54
2.5 Kongregace OSF od roku 1989 až do současnosti.....	54
2.5.1 Rok 1989 - počátek nové nečekané svobody.....	57
2.5.2 Devadesátá léta.....	58
2.5.3 První desetiletí 21. století.....	60
2.5.4 Přehled míst, kde školské sestry z české provincie kongregace OSF v roce 2007	
působily.....	61
3 Výzkumné rozhovory.....	63
3.1 Úvod do výzkumu.....	63
3.2 Zdůvodnění výzkumu.....	63
3.3 Příprava výzkumu.....	64
3.3.1 Kvalitativní výzkum	65
3.3.2 Výzkumný problém.....	65
3.3.3 Výzkumné otázky.....	65
3.4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	66
3.5 Výzkumná technika.....	66
3.5.1. Rozhovor.....	67
3.5.1.1 Témata rozhoru.....	69
3.5.1.2 Otázky.....	69
3.6 Realizace výzkumu.....	72
3.7 Vyhodnocení výzkumu.....	72
3.7.1 Odpovědi respondentek na standardizované a doplňující otázky.....	73
3.7.2 Zajímavosti v odpovědích respondentek.....	89
3.8 Závěry vyplývající z výzkumu.....	90
ZÁVĚR.....	93
Seznam literatury.....	95

Seznam zkratk.....	97
Seznam příloh.....	98
Přílohy.....	99
Příloha I - Emblém kongregace OSF.....	100
Příloha II - Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou ze dne 20. 4. 2007.....	101
Příloha III - Metodika vedení výzkumného rozhovoru.....	104
Příloha IV - Rozhovor se sestrou K. ze dne 31. 5. 2007.....	106
Příloha V - Rozhovor se sestrou E. ze dne 31. 5. 2007.....	111
Příloha VI - Rozhovor se sestrou J. ze dne 31. 5. 2007.....	114
Příloha VII - Rozhovor se sestrou M. ze dne 31. 5. 2007.....	117
Abstrakt.....	121
Abstract.....	122

ÚVOD

Úkolem mé diplomové práce bude na příkladu Kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka (dále jen kongregace OSF) ukázat, jak se musela tato kongregace pod vlivem totalitního režimu vzdát svého původního poslání a působení - opustit charitní domovy, zanechat vyučování na školách, kde sestry z kongregace OSF pracovaly od založení kongregace OSF a začít hledat uplatnění v jiných oblastech lidského života. Podstatné bude zejména to, co z této zkušenosti sestry vyvozují pro současnost. Moje diplomová práce tedy nebude zaměřena na zmapování vztahu církve, případně ženského řeholního společenství a státu za doby komunismu.

"Dějiny píše Bůh sám a píše je často i na našich křivých řádcích." (Stoletá cesta)

Pro úvod mé diplomové práce jsem zvolila právě tento citát z knihy Stoletá cesta, kterou sestavily řeholní sestry z kongregace Školských sester III. řádu sv. Františka. Podle mého názoru tento citát vystihuje, to jak sestry z kongregace OSF chápou dějiny, poslání a činnost své kongregace od svého založení do roku 1989.

Jedním z cílů předkládané diplomové práce je zmapovat, v jakých nových oblastech sestry z kongregace OSF nuceně pracovaly. Dalším cílem je zjistit, jak a jaké dovednosti a znalosti při této práci získaly, zda vykonávanou práci považovaly za vnucenou. V diplomové práci se chci také zaměřit na to, zda se řeholní sestry domnívají, že jejich zkušenost může mít význam pro současné pracovníky působících v charitativních, sociálních popřípadě zdravotnických zařízeních.

Výchozí literaturou pro zpracování tématu mé diplomové práce bude kniha Stoletá cesta. Ostatních literárních pramenů, ze kterých by se daly čerpat poznatky pro teoretickou přípravu, výzkumu není mnoho. Situace řeholnic kongregace OSF v minulém století, stejně jako ostatních řeholních společenství, nebyla až na pár výjimek systematicky zmapována. Jsou to většinou prameny, které z dostupných písemných dokumentů kongregace OSF a vzpomínek pamětníků napsaly a zpracovaly samy Školské sestry z III. řádu sv. Františka. Při zpracování teoretické části využiji i elektronické dokumenty na stránkách kongregace OSF a Konference vyšších představených ženských řeholí. Cenným zdrojem informací bude

i rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou, která je členkou kongregace OSF a sekretářkou Konference vyšších představených ženských řeholí.

V podkapitole o obecném popisu situace ženských řeholních společenství v letech 1948 až do roku 1989 je hlavním pramenem sborník *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989*.

Ve výzkumné části budou nejdůležitějšími zdroji informací rozhovory se sestrami z kongregace OSF - pamětnicemi změny v oblastech působení kongregace OSF začátkem 50. let minulého století.

1. UVEDENÍ DO TÉMATU

Jak jsem již napsala v úvodu, bude se tato diplomová práce zabývat nucenými změnami, které kongregaci OSF postihly za doby komunismu a jejich přínosem pro současnost popřípadě budoucnost, tedy hlavně výzkumem mezi řeholními sestrami z kongregace OSF.

Výzkum bude mít dvě fáze. V první fázi výzkumu bude třeba provést prozkoumání situace a činnosti kongregace OSF, abych získala potřebné informace a podklady pro realizaci druhé fáze, kde budu realizovat výzkumné rozhovory se sestrami z kongregace OSF.

V první podkapitole první fáze bude nejdříve obecně popsána situace ženských řeholních řádů a kongregací od konce 40. let minulého století do roku 1989.

Druhá podkapitola bude věnována základní charakteristice kongregace OSF. Zde se zmíním o jejím charismatu, konstituci, organizační struktuře, řeholním oděvu atd.

V dalších podkapitolách bude zmapována činnost české provincie kongregace OSF od počátku jejího působení na našem území až do současnosti. Největší část by se měla zabývat charitativní, sociální a zdravotní činností kongregace OSF za doby komunismu. Především budou popsány práce a aktivity, které řeholnice musely v tomto období vykonávat, tedy když opustily své původní poslání a začaly nuceně působit i v dalších oblastech.

Třetí kapitola bude již zmiňovanou druhou fází. Zde budu realizovat výzkumné rozhovory mezi řeholnicemi kongregace OSF. Bude v ní popsán celý výzkum od jeho přípravy, po realizaci, vyhodnocení rozhovorů až interpretaci výsledků. Jedním z úkolů výzkumu by mělo potvrzení a doplnění údajů a dat z první fáze diplomové práce, hlavně toho, co uvádím o aktivitách a životě kongregace OSF od roku 1948 až do roku 1989. Dalším úkolem bude zjištění, co z těchto zkušeností sestry vyvozují pro současnost.

Rozhovory v doslovném přepisu budou zařazeny do příloh této diplomové práce.

2 KONTEXT PROBLEMATIKY VÝZKUMU

V podkapitolách této části budou zpracovány informace a údaje ze sesbíraných písemných materiálů popřípadě rozhovorů jako nezbytná teoretická příprava pro přípravu a realizaci výzkumu.

2.1 Popis situace a činností ženských řeholních společenství od roku 1948 do roku 1989

Ve sborníku *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989* v první kapitole *Petr Tesař* uvádí následující: komunistická strana v prvních letech po roce 1948 usilovala o vytvoření a definování svého vztahu s církvemi a největší zájem projevovala o římskokatolickou církev. Církví a otázkami s ní spojenými se zabýval tzv. *akční výbor Národní fronty* (AV NF). Největším úkolem AV NF byla kontrola života katolické církve v celé její šíři, soustředěná zejména na biskupy a kněze. Ženské kongregace a řády sice nebyly v centru zájmu AV NF, ale týkal se jich zákon o jednotné škole, jehož následkem nastala likvidace církevních (katolických, kongregačních) škol.¹

Další církevní zákony, které přispěly k likvidaci církve byly: zákon č. 217/1949 Sb. o zřízení *Státního úřadu pro věci církevní* (SÚC) a zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví ze dne 14. října 1949.²

V letech 1948 - 1950 převzal stát většinu církevních škol a dalších školských zařízení, kromě škol pro děti a mládež se zdravotním postižením. Ženské řeholní instituce, které měly ve svém dosavadním poslání hlavně vzdělávání a výchovu dětí a mládeže, musely hledat nové oblasti své činnosti. Mnoho takto zasažených ženských kongregací a řádů našlo uplatnění ve zdravotnictví a sociálně charitativní oblasti, především při ošetřování nemocných a zdravotně postižených.³

1 Srov. TESAŘ, P. *Ženské řehole v období totality*, in: *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989*, Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze, V. Vlček (ed.), Olomouc: Maticе cyrilometodějská s. r. o. 2003, s. 23.

2 Srov. tamtéž, s. 24.

3 Srov. tamtéž, s. 23.

V roce 1950 byla započata tzv. *Akce vyklizení ženských klášterů*.⁴ Tento zásah státu, nazývaný "akce Ř"⁵, se zcela zaměřil na ženské řeholní řády a kongregace, které měly své hlavní poslání mimo oblast zdravotnictví a mimo sociální a vzdělávací zařízení pro zdravotně postižené děti, mládež i dospělé.⁶

Václav Vaško v kapitole o likvidaci ženských klášterů uvádí, že školské sestry, které spravovaly církevní mateřské, obecné a měšťanské školy, obchodní školy, gymnázia a další vzdělávací zařízení především pro dívky a ženy, se musely přeškolit na zdravotnice, ošetřovatelky a pečovatelky.⁷

Jak dále Vaško uvádí: "bylo napsáno mnoho o obětavosti, pracovitosti, dobročinnosti a péči řeholních sester, ale méně se ví o jejich profesionalitě a vzdělání". Mezi řeholními sestrami ze všech řádů i kongregací bylo mnoho velice vzdělaných žen, například učitelky, lékařky, psychologky, právničky, inženýrky.⁸

Koncem 40. let řádové sestry z mnoha řádů a kongregací pracovaly v 84 dětských útulcích a opatrovnách, 83 dětských domovech, 28 ústavech, zejména pro tělesně, duševně nebo sluchově postižené. Sestry také působily v 94 domovech pro osoby přestárlé a práce neschopné, ve 14 nemocnicích a v dalších charitních zařízeních. Charita také pro řeholní sestry a nejen pro ně organizovala ošetřovatelské školy v tzv. Svazu charitního řeholních ošetřovatelství.⁹

Po vyklizení ženských klášterů v roce 1950 zbylo jen 108 charitních zařízení. Byly to zařízení hlavně pro osoby přestárlé, nemocné a nejvážněji postižené.¹⁰

Vojtěch Vlček píše, že zmocněncům státu vadila odlišnost řeholních sester - jejich řeholní oděv, který nosily a nechtěly se ho vzdát. Jejich život a chování v souladu s řádovými

4 Srov. TESAŘ, P. *Ženské řehole v období...*, s. 25.

5 Srov. VLČEK, V. *Procesy s řeholnicemi v 50. letech*, in: *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989*, Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze, V. Vlček (ed.), Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o. 2003, s. 60.

6 Srov. TESAŘ, P. *Ženské řehole v období...*, s. 25.

7 Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, Praha: Zvon, 1990, s. 189.

8 Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená...*, s. 189.

9 Srov. tamtéž, s. 190.

10 Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená...*, s. 191.

pravidly, oddaná poslušnost Církvi i provinčním a generálním představeným, jejich vliv na občany, především na děti a mládež se, kterými pracovaly.¹¹

Státní opatření proti ženským řeholním kongregacím a řádům byla realizována od druhého pololetí roku 1950 do prvního čtvrtletí roku 1951. V období od srpna do října 1950 se měly ženské kongregace a řády přesunout do co nejmenšího počtu objektů (většinou léta neobývaných) v politicky výhodných oblastech. V listopadu a prosinci 1950 se státní orgány snažily o narušení vnitřní disciplíny řeholních společenství, o odstranění řeholní hierarchie jednotlivých komunit a ovládnutí jejich vedení. V prvním čtvrtletí roku 1951 se snižoval počet zdravotnických zařízení, ve kterých řeholní sestry pracovaly.¹²

V Československu žilo v roce 1950 v 670 řádových domech 11 896 řeholnic z 32 řeholních řádů a kongregací. Nejpočetnější byly Kongregace milosrdných sester sv. Kříže, která měla 1 414 členek, Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského s 1 048 členkami a Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame - 858 členek.¹³

Akce vyklizení ženských klášterů byla z pohledu státních orgánů úspěšná. Řeholnice byly převezeny do internačních táborů aniž by kladly významnější odpor. Do internace bylo přestěhováno pouze 2500 řeholnic, přestože se počítalo s přestěhováním 3000 sester.¹⁴

Pověřené orgány nepostupovaly všude stejně. Někde se zástupci státu chovali brutálně, jinde plnili rozkaz neochotně a relativně slušně. Dokonce jsou známy případy, že někdo z pracovníků upozornil sestry předem, aby měly čas připravit se k odsunu, tedy zabalit si věci a zachránit důležité písemné dokumenty. Ve všech případech dostaly sestry možnost vyhnout se internaci prohlášením, že se vrátí do civilního života, ale z této doby není znám případ, kdy by tuto možnost nějaká ze sester využila. K odchodu z řeholního řádu docházelo spíše v pozdější době a to většinou ze zdravotních nebo rodinných důvodů (opatrování rodičů). Příslušníci pověření státem také nutili sestry k odložení jejich typického řeholního oděvu, ale to se jim nepodařilo.¹⁵

11 Srov. VLČEK, V. *Procesy s řeholnicemi* ..., s. 61.

12 Srov. TESAR, P. *Ženské řehole v období*..., s. 25.

13 Srov. tamtéž, s. 59.

14 Srov. tamtéž, s. 27.

15 Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená*..., s. 191.

Přemístění řeholnic do soustředovacích klášterů (internačních táborů - pozn. - autora) bylo pro stát velice finančně nákladné. Bylo tedy třeba nalézt pro sestry nějaké zaměstnání. Podle umístění soustředovacích klášterů byly řeholnice zaměstnány v oblasti zemědělství (JZD, státní statky) a v oblasti lehkého průmyslu (ve výrobě továren). Tyto oblasti byly vybírány záměrně. Důvodem byla idea snazšího působení na řeholnice, které pod tlakem prostředí a doprovodných opatření, jako osvětové besedy, politická školení a schůze, četba tisku, měly snáze přecházet do civilu. Do závodních internátů byly v roce 1950 přemístovány i mladší sestry ze soustředovacích klášterů.¹⁶

Řeholní sestry byly omezovány a perzekuovány i jinými nařízeními. Například pokud se řeholnice chtěla vzdálit ze schváleného kláštera, musela požádat o souhlas příslušný orgán. V žádosti musel být uveden důvod a cíl cesty. Povolení dle časového intervalu uděloval okresní církevní tajemník (OCT) na 1 až 14 dní, krajský církevní tajemník (KCT) na 14 dní až 1 rok, SÚC na déle než 1 rok a trvale.¹⁷

Pracovníci pověřeni církevní politikou rozhodovali o přijímání či spíše nepřijímání dorostu. Přijímání nových členek řeholních řádů a kongregací nebylo až na výjimky povolováno.¹⁸

Stát zasahoval nejen proti přijímání nových členek, ale i proti již přijatým novickám. Těm bylo zakázáno složit sliby a vedení kongregace bylo nařízeno vyvázat je z řádu nebo kongregace. Ne všechny řeholní kongregace toto nařízení uposlechly, například Boromejky a Milosrdné sestry sv. Kříže se tímto nařízením neřídily.¹⁹

Pověření státní pracovníci, pod různými záminkami, které bývaly velice malicherné a směšné, řeholní sestry vyslychaly a zatýkaly. Soudní procesy se sestrami, stejně jako s řeholníky, byly zinscenované. Jejich úkolem bylo sestry zastrašit, přinutit k podřízenosti, nečinnosti a pasivnímu přijímání nařízení. Zpočátku se konaly soudní procesy jen s jednotlivými sestrami, pak začaly i skupinové procesy. Výše trestu se nejčastěji pohybovala

16 Srov. TESARĚ, P. *Ženské řehole v období...*, s. 28.

17 Srov. tamtéž, s. 29.

18 Srov. tamtéž, s. 29.

19 Srov. tamtéž, s. 29.

v rozmezí od 2 do 5let, ale padly i výjimečné tresty, ve výši 15 až 20 let. Nejvíce se státní orgány zaměřovaly na představené jednotlivých řádů a kongregací.²⁰

V roce 1952 se konaly procesy se sestrami Panny Marie Jeruzalémské z Opavy, kdy bylo odsouzeno 9 řeholních sester. Procesy s boromejkami se konaly během roku 1953, bylo odsouzeno 8 sester, včetně sestry Vojtěchy Hasmandové. V dalších letech se vedly procesy s dominikánkami, sestrami Apoštolátu sv. Františka, s Milosrdnými sestrami III. řádu sv. Františka pod ochranou svaté Rodiny atd. V průběhu 50. let bylo odsouzeno kolem 120 až 150 řeholnic z různých řádů a kongregací.²¹

Důvody odsouzení řeholnic byly různé:

- "všestranná pomoc perzekuovaných osobám - kněžím, řeholníkům i laikům
- pomoc internovaným biskupům
- rozkrádání národního majetku - zajištění léků, jídla pro perzekuované
- ilegální pokračování v řeholní činnosti - udržování vedení řádů, kontaktů se sestrami z dalších komunit, s internovanými sestrami, povzbuzování sester k zachování věrnosti slibů a řeholí atd.
- odesílání zpráv do zahraničí
- rozšiřování tajných tiskovin náboženského charakteru
- snaha zachránit majetek řehole před znárodněním
- výroky "protistátního" charakteru na veřejnosti - obvykle ve škole při výuce náboženství
- projevení politického odporu (odmítnutí účasti na volbách)
- tajná práce s mládeží (vedení studentů v náboženském duchu)".²²

Na začátku léta 1952 proběhla celorepubliková akce internace vyšších představených ženských řeholí a také tajných představených v závodních internátech v Hejnicích, která zasáhla většinu institutů. Záměrem výše uvedené akce bylo ochromit kongregace jako celek a snížit kázeň jednotlivých sester. Zástupci moci si od tohoto kroku slibovali lepší možnost politického působení na sestry, ale to se jim nepodařilo.²³

20 Srov. VLČEK, V. *Procesy s řeholnicemi* ..., s. 62, 63.

21 Srov. tamtéž, s. 62, 67.

22 Tamtéž, s. 66, 67.

23 Srov. TESAR, P. *Ženské řehole v období*..., s. 31.

Za zmínku také stojí nakládání s řeholním majetkem z vyklizených budov jednotlivých ženských kongregací. Movitý majetek byl buď předán novým nájemcům, nebo rozprodán. Peněžitou hotovost a některé další vklady převzal stát. Nemovitý řeholní majetek ženských komunit dostala prozatímně do správy *Náboženská matice*. V roce 1955 SÚC uvalil na majetek ženských řádů a kongregací státní správu, která převáděla majetek na jednotlivé uživatele.²⁴

V roce 1954 měli být propuštěni intervenovaní představení i řeholnice v Hejnicích, většinou výměnou za příslib spolupráce, ale nakonec bylo propuštěno jen 10 řeholníků a řeholnic.²⁵

Na rok 1955 si stát vytkl úkol ukončit internaci řeholnic. Tento úkol se v následujících letech skutečně podařilo uskutečnit. Řeholnice, které ještě v internačních táborech zbyly, byly převedeny pod správu ČKCH.²⁶

V roce 1955 byly vyměněny řeholnice za civilní personál ve zbylých školách a domovech pro tělesně a duševně postižené.²⁷

Řeholní sestry zatím směly zůstat v nemocnicích, kde bylo zakázáno jejich jakékoliv náboženské působení a byl kladen důraz na jejich politickou výchovu, která měla sestry směřovat k jejich odchodům z řeholních společenství.²⁸

Když v roce 1960 začalo docházet k výměně řeholních sester pracujících ve zdravotnických zařízeních za civilní sestry a další zdravotnický personál, nastaly velké problémy. Byl nedostatek kvalifikovaných civilních zdravotních sester a ošetřovatelek, proto výměna nebyla plošná, jak si představoval stát, ale trvala téměř dva roky.²⁹

24 Srov. tamtéž, s. 29, 28.

25 Srov. tamtéž, s. 33.

26 Srov. tamtéž, s. 33, 34.

27 Srov. tamtéž, s. 36.

28 Srov. tamtéž, s. 36, 37.

29 Srov. tamtéž, s. 40.

Řeholní sestry z nemocnic většinou přešly do domovů důchodců a ústavů sociální péče, ale v těchto zařízeních byly pro řádové sestry velice špatné podmínky. Většinou 10 - 15 sester muselo zajistit celý provoz zařízení pro 100 až 150 obyvatel.³⁰

Rok 1960 byl i určitým mezníkem pro život církve. Došlo k částečnému uvolnění vztahů mezi státem a církví. Začátkem tohoto roku rovněž přestaly existovat charitní domovy jako charitní zařízení, mimo charitních domovů pro duchovní a řeholnice. Státu se však nelíbilo, že Charita jako organizace není státem dostatečně kontrolována, protože Charita v té době byla výhradně církevní organizací. Státu také vadilo, že se v Charitě sdružují a zaměstnávají osoby z církevního prostředí.³¹

Charita tedy byla od 1. ledna 1963 přeměněna na menší organizaci, která dostala nové vedení a v budoucnosti směla působit pouze v oblasti sociální a léčebně-rekreační péče o církevní osoby. Mohla také dále vyrábět a prodávat bohoslužebné předměty a katolickou literaturu.³²

Církev i řeholní instituty s napětím a určitou nadějí sledovaly jednání našich státních úřadů se Svatým stolicem. Slibovaly si od něj vyřešení mnoha problémů, se kterými se potýkaly. Hlavně chtěly vyřešit provizorní vedení svých řádů a kongregací a povolení přijímání nových řeholníků a řeholnic. Začaly totiž chybět řeholní sestry v produktivním věku a tak některým ženským řádům a kongregacím hrozil jejich zánik. Tento problém se týkal hlavně klarisek, karmelitánek, voršilek, ale i dalších společenství. Nastalá situace se sice na jednu stranu zmocněncům státu líbila, ale na druhé straně začaly tyto řeholní sestry v mnoha zdravotnických a sociálních zařízeních chybět jako potřebná a kvalifikovaná pracovní síla.³³

V praxi to znamenalo postupnou redukci komunit řeholnic v DD a ÚSP. Přestárlé nemohoucí řeholní sestry odcházely do charitních domovů. Přestárlé sestry, které byly ještě schopné práce a mladší řeholnice dále pracovaly jako personál v sociálních a charitativních zařízeních.³⁴ "Kvůli alespoň částečnému pokrytí těchto pracovišť uzavřelo 26. srpna 1967 MK ČSR se Státním úřadem sociálního zabezpečení dohodu o vymezení práce řeholnic pouze

30 Srov. tamtéž, s. 41.

31 Srov. tamtéž, s. 43.

32 Srov. tamtéž, s. 44.

33 Srov. tamtéž, s. 45, 46.

34 Srov. tamtéž, s. 46.

na vybrané oblasti a to ÚSP pro nevzdělavatelnou mládež a duševně postižené dospělé, DD, zařízení ČKCH pro církevní osoby a výrobní bohoslužebných potřeb a devocionálií, což definitivně uzavřelo kapitolu nasazení řeholnic v lehkém průmyslu a zemědělství."³⁵

V roce 1968 bylo členkami ženských řádů a kongregací jen 4. 569 sester, tedy necelá polovina oproti roku 1950, které se sdružovaly ve 32 řeholních řádech a kongregacích.³⁶

Dne 25. března 1968 odeslal biskup František Tomášek jménem československého episkopátu dopis vládě ČSSR, v němž byly uvedeny základní požadavky církve. Nezávisle na něm se objevily změny v postojích státu k církvi. Začalo probíhat mnoho personálních změn jak na Sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury (SPVC MK), tak ve vedení ČKCH.³⁷

V dubnu byla ustanovena Konference představených řeholních společností, včetně výboru a sekretariátu. Úkolem sekretariátu bylo: "zastupovat zájmy řádů a kongregací při jednání církve a státu, zastupovat řehole na církevních konferencích, koordinovat činnost řeholí dle zásad II. vatikánského koncilu, soustředit se na obnovu řeholního života, vrácení majetku, obnovit činnost, zahájit intenzivní apoštolát a podílet se na pastoraci."³⁸ Velkou zásluhu na těchto aktivitách měly kongregace Školských sester III. řádu sv. Františka, ale i boromejky, voršilky, Školské sestry de Notre Dame a Milosrdné sestry sv. Kříže. Výsledkem jednání, v němž sekretariát hájil zájmy řádů a kongregací bylo umožnění přijímání tzv. starých novic, tedy novic, které se připravovaly na přijetí do řeholního života před rokem 1950.³⁹

V této době se podmínkami práce řeholních sester začalo zabývat ministerstvo kultury, ministerstvo sociálních věcí i zdravotní výbor Národního shromáždění. Tyto státní orgány zjistily, že řeholnice konají velice fyzicky náročnou a namáhavou práci v DD a ÚSP, často v nevyhovujících objektech těchto zařízení. Protože si tito zástupci státu uvědomili, že v 70. letech bude většině řeholních sester okolo 60. roku věku a v oblastech, kde sestry měly

35 Tamtéž, s. 46.

36 Srov. tamtéž, s. 45.

37 Srov. tamtéž, s. 47.

38 Tamtéž, s. 48.

39 Srov. tamtéž, s. 48.

povoleno pracovat, byl stále nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, uvažovaly opětovném povolení přijímání řeholního dorostu.⁴⁰

Než skončila tato doba vstřícnosti státu vůči církvi a řeholním společenstvím stačily některé kongregace svolat své provinční a generální kapituly, zahájily působení mezi obyvateli a informovaly o výstupech II. vatikánského koncilu. Také vyučovaly náboženství, pracovaly na farách atd. Toto trvalo až do druhé poloviny roku 1968, kdy na naše území 21. srpna vstoupily okupační vojska.⁴¹

Začátkem 70. let, v době tzv. normalizace, opět nastaly velké personální změny v SPVC MK a ČKCH. Skončila legalizace řeholního života na našem území. V listopadu 1970 musel ukončit svou činnost Sekretariát představených řeholních společností. Vrcholem těchto zásahů proti řeholním společenstvím bylo státem definitivní odmítnutí právní existence řádů a řeholních kongregací.⁴²

Po celá sedmdesátá léta byla pro stát problematičtější pastorační práce řádů a kongregací mezi věřícími. Orgánům zastupujícím stát nejvíce vadila práce řeholních sester mezi dětmi a mládeží. Koncem března 1971 byl opět vydán zákaz přijímání řeholního dorostu pro ženská řeholní společenství. Mladé řeholnice, které ještě neměly ani obláčku, musely řeholní společenství opustit.⁴³

V době tohoto uvolnění, tedy od listopadu 1968 do března 1971, kdy směly řeholní společenství oficiálně přijímat nové řeholnice, do jejich řad nově vstoupilo cca 280 novic.⁴⁴

Po ukončení legálního přijímání nových řeholnic, začaly vznikat ilegální komunity tzv. tajných řeholnic, v této době nazývané "sorority" (srov. kap. 2.4.4.1). Jejich zakladatelem byl františkánský páter Jan Bárta.⁴⁵

Rovněž majetek, který řeholní společenství nakoupila na jména svých členek v uvolněné situaci koncem šedesátých let, se stal pro stát dalším problémem. Zástupci státu

40 Srov. tamtéž, s. 50.

41 Srov. tamtéž, s. 50, 51.

42 Srov. tamtéž, s. 52.

43 Srov. tamtéž, s. 53.

44 Srov. tamtéž, s. 53.

45 Srov. tamtéž, s. 55.

považovali tyto objekty za místa, kde by mohly být vedeny neoficiální komunity. Stát proto požadoval, aby majetek nabytý v těchto letech (zejména velké a rozsáhlé objekty) řeholnice předaly do rukou ČKCH.⁴⁶

"Pod záminkou nutnosti posílit chybějící personál v CHD a v návaznosti na zákon č. 218/1949 byly MK plošně rušeny mimoústavní řeholní komunity. Výjimkami se staly komunity zabezpečující domácnosti vybraných ordinářů, kanovníků a prominentů režimu, nebo ty, kde šlo o zájem státu."⁴⁷

V této době se ČKCH stala prostředníkem mezi státem a ženskými řeholními společenstvími a byla garantem jejich existence a činnosti. ČKCH povolovala konání provinčních a generálních kapitul, tisk konstitucí, úpravy styku se zahraničím atd.⁴⁸

V 70. a 80. letech nadále pokračovalo snižování počtu řeholních sester v produktivním věku. Následkem toho pracovalo v ústavech stále více civilních pracovníků a pracovníků. Proti tomuto jevu se snažily zakročit civilní vedoucí jednotlivých ústavů, kteří byli s prací řeholních sester velmi spokojeni.⁴⁹

V souvislosti s tímto problémem opět začali zástupci státu uvažovat o opětovném povolení přijímání řeholního dorostu. Nezůstalo jen u úvah a v období od září 1988 do dubna 1989 ženské řeholní instituce přijaly skoro 180 novic, respektive v této době legalizovaly tajné sestry.⁵⁰

2.2 Kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka

Tato kapitola bude pojednávat o kongregaci *Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka*, která v latině nese název *Congregatio Sororum Scholarum III. Ordinis S. Francisci*. Oficiálně používanou zkratkou tohoto ženského řeholního společenství je kongregace **OSF**.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 53, 54.

⁴⁷ Tamtéž, s. 54.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 55.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 56.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 57.

Původní Kongregace III. regulovaného řádu sv. Františka vznikla v roce 1843 ve městě Graz v diecézi Sekau ve Štýrsku, v nynějším Rakousku. Zakladatelkou byla **Antonie Františka Lamplová**, která v Grazu působila jako učitelka a společně s dalšími mladými učitelkami se rozhodla žít a pracovat podle potřeb církve a v duchu pravidel zcela odlišných od tehdejší praxe ostatních řeholních společenství.⁵¹

Sestry z tohoto nového společenství zakládaly nové školy, do kterých přijímaly především chudé a jinak potřebné dívky, které vyučovaly bezplatně. Ve škole převažovaly děti z rodin, které nemohly za vzdělání platit. Celé úsilí těchto školských sester spočívalo v sociálně-apoštolském působení.⁵² Sestra Antonie Františka o tom píše: "Není to jen škola, kterou mají sestry na starosti, ale daleko těžší a obtížnější úkol výchovy dětí... Musíme být opravdu pokorné, docela malé před Bohem, aby nás vzal do svých rukou, a tak nám pomáhal děti vychovávat."⁵³

Oděv těchto vyučujících řeholnic byl podle tehdejších požadavků komunity stejný a skromný, ale nikoli výslovně řeholní hábit, nýbrž podobný prostému šatu počestných lidí.⁵⁴

Působení školských sester se neomezovalo jen na vyučování a výchovu, i když tyto činnosti byly pro ně na prvním místě, ale na žádost **hraběnky Auspergové** se podílely i na péči o nemocné.⁵⁵

2.2.1 Konstituce Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka

Z konstituce kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka, která je umístěna i na webových stránkách kongregace OSF cituji následující část: **"Naše františkánská spiritualita se soustředuje v našem Pánu Ježíši Kristu: Ježíši v Evangeliu, Ježíši v Eucharistii, Ježíši ve všech našich bratřích a sestřích. Setkáváme se s ním zvláště**

51 Srov. *Nástin dějin našeho společenství*. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

52 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta. Dějiny kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka*. Řím: Generalát Via Nicolo Piccolomini 27, 1992, s 5.

53 Srov. *Nástin dějin...*

54 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 10, 11.

55 Srov. *Nástin dějin...*

*ve svátostném životě Církve a radostech a bolestech vlastního života i života těch, kterým sloužíme.*⁵⁶

2.2.2 Charisma Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka

"Charisma Školských sester III. řádu sv. Františka zakořeněné v prožívání evangelia podle tradic františkánské kajícínosti je důvěrné spojení s Bohem uprostřed apoštolské práce. V duchu františkánské chudoby, jednoduchosti a pokory ve společném životě se věnujeme křesťanské formaci a výchově pro celkový rozvoj člověka. Odpovídáme na znamení doby a na potřeby Církve jako její věrné služebnice a radostně sloužíme chudým a jinak potřebným."⁵⁷

K hlubšímu pochopení charismatu kongregace OSF je třeba se zamyslet nad osobou zakladatelky kongregace *Antonie Františky Lamplové* a pilíři jejího duchovního života, kterými jsou: hluboké spojení s Bohem a františkánská služba.⁵⁸

"Antonie Lamplová milovala Boha celým svým srdcem a chtěla mu sloužit v církvi na poli vzdělávání a výchovy. Byla také nadšenou následovnicí svatého Františka, a tak podle Řehole Třetího řádu sv. Františka založila řeholní společenství, které mělo uskutečnit její touhu: Spojit kontemplativní způsob života s činností, a tak vyučovat a vychovávat mládež. Antonie proto přijala řeholní jméno Františka a chtěla spojit kontemplativní život s apoštolským."⁵⁹

Svým příkladem uměla Matka Antonie Františka nadchnout svoje sestry k životu v chudobě a odříkání. Sestry neodmítaly žádné dítě pro chudobu. Kdo mohl zaplatit, od toho sestry vybíraly mírné školné. Kdo neměl dostatečné finanční prostředky, byl vzděláván bezplatně, což bylo v době vzniku kongregace zcela nové a nezvyklé. Mezi žáky patřily zejména dívky.⁶⁰

⁵⁶ Úvod. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

⁵⁷ *Charisma Školských sester sv. Františka*. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

⁵⁸ Srov. tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Srov. *Charisma Školských sester sv. Františka*. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

Již od svého počátku bylo školství v rukou sester františkánek zaměřené na lidi, kteří jsou určitým způsobem handicapovaní - nemajetní, děvčata a ženy, zdravotně postižení hlavně mentálně postižené děti.⁶¹

Sestry se většinu času věnovaly dětem, a tak měly málo času na pobyt ve svých celách nebo kostele, to je důvodem, proč se sestry snažily o vnitřní jednotu s Bohem. "Úloha sester, které vyučují a vzdělávají děti a mládež byla a je nelehká a proto jen s velikou láskou k Bohu mohou pracovat uprostřed hlučících dětí a přesto zůstat trpělivé a laskavé."⁶²

Školské sestry sv. Františka podle tradice Matky Antonie Františky Lamplové mají hlásat svým životem: "Jsem zde pro vás!" Ve slově "vás" myslí na Pána, na Boží lid a Církev vůbec. Kdekoliv se sestra nachází, ve třídě, v úřadě, v kuchyni, v nemocnici... at' překypuje zdravím, nebo když umírá, stále může konat dobro v tomto světě. Školská sestra má usilovat o jednotu se svým Pánem a stále zmenšovat sebe, aby mohl růst On.⁶³

Matka Antonie Františka Lamplová v roce 1848 onemocněla tuberkulózou, které v roce 1851 podlehla.⁶⁴

"Životopis zakladatelky kongregace Antonie Františky Lamplové po více než deseti letech studia dokumentů zpracovala a napsala sestra Amabilis Solar. V knize jsou také zmínky o založení kongregace OSF v Čechách."⁶⁵

2.2.3 Organizační struktura

Kongregaci OSF tvoří provincie a regie, někdy nazývané filiálky, které jsou řízeny provinciální správou, které podléhají jednotlivé provinční a místní představené. Generální správa kongregace OSF sídlí od roku 1947 v Římě. Česká provincie kongregace OSF má v současné době sídlo v Praze na Břevnově.⁶⁶

61 Srov. tamtéž.

62 Srov. tamtéž.

63 Srov. tamtéž.

64 Srov. tamtéž.

65 *Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou*, 20. 4. 2007.

66 Srov. Kol. autorů. *Řeholní život v českých zemích. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 264.

Volební období generální představené je v současné době šestileté a provinční představená je volená na čtyři roky. Může být zvolena maximálně 3x za sebou.⁶⁷

2.2.4 Řeholní oděv

Oděv školských sester kongregace OSF je skromný a chudý. Tvoří ho černé šaty s bílým límečkem a černý závoj s bílým lemováním. Oděv doplňuje emblém s františkánským znakem, který sestry dostávají při prvních slibech.⁶⁸

2.2.5 Přijímání nových členek a formace

"Odpověď na Boží volání mohou dívky realizovat v kandidatuře, která trvá nejméně šest měsíců, nejdéle dva roky, a v noviciátu, který je dvouletý. První sliby sestry skládají na jeden rok, pak se dvakrát obnovují. Doživotní sliby je možné složit nejdříve po těchto třech letech juniorátní formace, nejpozději za šest let od prvních slibů."⁶⁹

2.3 Činnost české provincie kongregace OSF od svého založení do roku 1947

Naprosto stěžejním pramenem pro nastínění činnosti české provincie kongregace OSF v tomto období je kniha *Stoletá cesta*, která vyšla v roce 1992 v Římě ke stoletému založení kongregace OSF na území Čech. Jak jsem již zmiňovala, jejími autorkami a editorkami, jsou řeholní sestry z této kongregace. Z tohoto literárního pramene vycházejí všechny další prameny. Dějiny české provincie za pomoci dalších sester zpracovala sestra **Blažena Fabíková**.

⁶⁷ Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou, 20. 4. 2007.

⁶⁸ Kol. autorů. *Řeholní život v českých ...*, s. 264.

⁶⁹ Tamtéž, s. 264.

2.3.1 Působení kongregace OSF v Čechách od roku 1888 až do roku 1938

Jak uvádí Dolores Richtrová, byla česká kongregace Školských sester sv. Františka založena v roce 1888 třemi sestrami Zahálkovými⁷⁰, které pocházely ze Sloupce⁷¹, za podpory královéhradeckého *biskupa Jana Baptisty Haise, rodiny Zahálkových* a hraběnky *Ludviky ze Stadionů, rozené kněžny Lobkovicové*.⁷²

Sestry *Magdaléna a Anna Zahálkovy* vstoupily do mateřské kongregace OSF v roce 1859 ve Štýrském Hradci (Graz) v Rakousku a přijaly řeholní jména *Hyacinta a Jakoba*. Později se k nim přidala i mladší sestra *Kateřina*, která přijala jméno *Adalberta*.⁷³ Sestrám Zahálkovým se v Grazu dostalo řeholní formace a učitelského vzdělání.⁷⁴

Hyacinta, Jacoba i Adalberta Zahálkovy měly od začátku svého působení v řeholním společenství velké přání - chtěly rozšířit činnost kongregace i do své rodné země - do Čech.⁷⁵

Dne 25. února 1888 obdržely sestry Zahálkovy dovolení a požehnání od *biskupa Johanna B. Zwergra* i svých představených v Algesdorfu a odjely do Slatiňan, kde založily Dětskou opatrovnu.⁷⁶ "Před odjezdem podepsaly revers, že:

1. duchovně se budou řídit předpisy mateřského domu,
2. nebudou od mateřského domu požadovat žádnou podporu,
3. budou se snažit co nejdříve osamostatnit".⁷⁷

Místní představenou byla jmenována jedna ze sester Zahálkových - Hyacinta, která v Čechách pracovala po vzoru kongregace OSF v rakouském Grazu. "Matka Hyacinta dokázala spojit odvahu s pokorou a mateřskou láskou. Zůstala věrna poslání kongregace OSF vyučovat a vychovávat, ale věnovala se také jiným sociálním službám podle potřeb církve. V této nové, nezávislé větvi kongregace věrně zachovávala chudobu a společný život, usilovala

70 Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských sester svatého Františka*, in: *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989*, Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze, V. Vlček (ed.), Olomouc:- Matice cyrilometodějská s. r. o. 2003, s. 345.

71 Srov. *Nástin dějin...*

72 Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 345.

73 Srov. *tamtéž*, s. 345.

74 Srov. *Nástin dějin...*

75 Srov. *Charisma Školských...*

76 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s.26.

77 Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s.26.

o františkánskou jednoduchost a otevřenost. Matka Hyacinta také kladla důraz na jednotu kontemplativního a apoštolského života."⁷⁸

V lednu 1889 se aktivita ve Slatiňanech rozšířila, když *kněžna Vilemína z Auersperků* otevřela "šicí školu" pro odrostlé dívky knížecích zaměstnanců. Sestry zde vyučovaly bezplatně a kněžna Vilemína hradila celý provoz školy.⁷⁹

Původní slatiňanský domek začal být pro rozšiřující se řeholní komunitu malý. Sestry začaly hledat pozemek pro stavbu nového a hlavně většího objektu mateřince. Nakonec pozemek pro stavbu nového mateřince daroval *kníže František Auersperk* a 1. března 1891 byl položen základní kámen.⁸⁰ Již v roce 1892 byla nová budova mateřince slavnostně otevřena.

Začátkem 90. let 19. století začaly školské sestry uvažovat o stavbě nové budovy pedagogia v Chrudimi. Pedagogium dostalo se souhlasem *císaře Františka Josefa I.* název: "Dívčí pedagogium císaře a krále Františka Josefa I." (pozn. autora - v dalších pramenech je uváděn jako Učitelství ústav pro dívky) a již v roce 1894 bylo pedagogium slavnostně otevřeno.⁸¹

V roce 1896 byl pro potřeby kongregace OSF koupen klášter v Koclířově, kde byl zřízen penzionát pro dívky a jazyková škola.⁸²

V prvním roce 20. století byly schváleny do češtiny přeložené původní Řehole a Konstituce královéhradeckým *biskupem Eduardem Janem Nep. Brynychem*. V tomto roce se konala první kanonická volba generální představené ve Slatiňanech, kterou byla zvolena sestra Hyacinta Zahálková. Také při druhé generální kapitule v roce 1903 byla sestra Hyacinta zvolena generální představenou.⁸³

Jak je uvedeno v knize *Stoletá cesta významnou událostí pro kongregaci bylo zřízení Prvního dívčího reálného gymnázia v Praze - Vinohradech, v Korunní ulici v roce 1905.*

⁷⁸ *Charisma Školských...*

⁷⁹ Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 29.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 30.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 33.

⁸² Srov. *Nástin dějin...*

⁸³ Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 35, 36.

Vedení školy převzala sestra *Xaverie Fürgottová*, která se později stala generální představenou.⁸⁴ "Vinohradské gymnázium se stalo vedle chrudimského pedagogia druhým pilířem činnosti kongregace v Čechách a výsledky jeho výchovné činnosti měly značný vliv v životě české katolické inteligence".⁸⁵

Jak jsem již uvedla na začátku této kapitoly, českou kongregaci OSF od počátku finančně podporovala hraběnka Stadinová, která v roce 1907 zemřela. Ve stejném roce byla již potřetí zvolena generální představenou Matka Hyacinta Zahálková.⁸⁶

Před IV. volbou generální představené začátkem roku 1910 byla sestra Hyacinta dlouhodobě nemocná. Volba generální představené byla tedy posunuta na srpen a hned napoprvé byla jednohlasně zvolena sestra Xaverie Fürgottová. "Touto volbou začalo pro společenství další důležité období jejich dějin, období další vnitřní konsolidace a apoštolského rozmachu".⁸⁷

Generální představená Xaverie pokračovala i po volbě ve vedení gymnázia, které řídila od jeho vzniku. Gymnázium se tedy stalo dočasně rezidencí generální představené.⁸⁸

Představená Xaverie Fürgottová upravila pojmenování a oslovení sester mezi sebou. Sestry s doživotními sliby byly nazývány "profesky", s dočasnými sliby "sestry", v noviciátu "novicky". Sestry po obláčke říkají všem sestrám s doživotními sliby "ctihodná sestro", sestrám s dočasnými sliby "sestro".⁸⁹

Kongregace OSF se v Čechách velice rychle rozvíjela a tak začaly přicházet žádosti ze zahraničí o službu sester. Školské sestry se rozhodly vyhovět prosbám slovenských emigrantů ve Spojených státech amerických a roku 1911 odjelo do USA prvních šest sester, aby v Pittsburghu učily děti přistěhovalců na farních školách.⁹⁰ Mezi sestrami, které odjely do

84 Srov. tamtéž, s. 38.

85 Tamtéž, s. 38.

86 Srov. *Nástin dějin...*

87 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 41.

88 Srov. tamtéž, s. 42.

89 Srov. tamtéž, s. 42.

90 Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 346.

USA, byla i sestra Hyacinta, která se trochu zotavila, ale její nemoc se opět zhoršila a ona v USA roku 1912 zemřela.⁹¹

První světová válka poznamenala nejen životy obyčejných lidí, ale i fungování kongregace OSF v Evropě. Dne 27. října 1914 propůjčila kongregace OSF na žádost starosty Slatiňan některé místnosti v mateřinci pro vojenský lazaret. Obyvatelky mateřince se tedy odstěhovaly do budovy pedagogia v Chrudimi. V této válečné době začaly některé řeholnice navštěvovat kurzy ošetřování nemocných a raněných, protože se očekávalo, že budou k této činnosti povolány.⁹²

České místodržitelství zabralo za účelem zřízení výzkumné stanice infekčních nemocí raněných vojáků všechny školy v Chrudimi, to se mělo týkat i kongregačního pedagogia. Ale místní představená sestra **Stanislava Sýčová** dosáhla zrušení výnosu o jeho zabrání. Jako důvod uvedla, že kongregace OSF dala již k dispozici kongregační dům ve Slatiňanech, tak že by sestry a jejich chovanky neměly, kde přebývat.⁹³

Při generální kapitule v roce 1916, která byla pátá v pořadí, byla již podruhé zvolena generální představenou Xaverie Fürgottová. Nově zvolená generální správa se zaměřila hlavně na úpravu života sester. Tato úprava souvisela s válečnými poměry, které ovlivňovaly fungování kongregace OSF. Ustálil se způsob recitování hodinek, nošení františkánského růžence na cingulu, oslovování sester v dopisech, v každém domě byl umístěn seznam zemřelých sester i dobrodinců, aby se na ně pamatovalo v modlitbě atd.⁹⁴

Vinohradský dům přestal vyhovovat výchově řeholního dorostu, a proto generální představená Xaverie začala hledat vhodný objekt pro nový mateřinec, aby mohla noviciát i kandidaturu umístit v sídle generální představené. V roce 1922 byl mateřinec, noviciát, kandidatura i sídlo generální představené umístěny do objektu v Praze v Břevnově.⁹⁵

91 Srov. *Nástin dějin...*

92 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 57.

93 Srov. tamtéž, s. 57.

94 Srov. tamtéž, s. 59.

95 Srov. tamtéž, s. 65.

Roku 1919 začaly řeholnice působit na Slovensku. Nejdříve vyučovaly na škole ve slovenském Ružomberku a v roce 1939, kdy byla založena Slovenská regie se rozšířila jejich vzdělávací činnost i do dalších slovenských měst například do Popradu, Tepličky, Lískovej.⁹⁶

Od roku 1926 se sestry seznamovaly s prací u "duševně úchylných" dětí. Několik sester navštívilo Zemský ústav pro slabomyslné děti v Opařanech u Tábora a později tam čtyři sestry odjely, aby v tamním ošetrovatelském kursu získaly kvalifikaci pro péči o slabomyslné děti. V dubnu získaly další tři sestry kvalifikaci pro pomocné školy. Tyto tři sestry na žádost ředitele nastoupily v opařanském ústavu jako učitelky pomocné školy.⁹⁷

Na základě těchto zkušeností vznikl ve Slatiňanech ústav sociální péče, který byl po ústavu pro slabomyslné děti v Opařanech u Tábora, jediným zařízením tohoto typu v Čechách. Právě z opařanského ústavu bylo do zařízení ve Slatiňanech přijato prvních 50 dětí.⁹⁸

Dne 1. ledna 1930 přijala kongregace OSF na žádost Spolku dam činnost v "Nádražní misii" - domov pro služebné dívky. Tento domov byl zřízen v Praze - Lublaňské ulici č. p. 44 (pozn. autora - v současné době sídlo KVŘP) v domě, který byl zvětšen nástavbou. Tento objekt, který byl v této době nazýván "Margariteum", sloužil i k ubytování vysokoškolských studentek a k doživotnímu pobytu osamělých žen.⁹⁹

V roce 1931 se podařilo matce představené zřídit ozdravovnu pro sestry v Mariánských Lázních. V objektu ozdravovny byla zřízena kaple a celý komplex dostal název "Terezianum". Téhož roku na podzim koupila kongregace kongregační hrobku na hřbitově u sv. Markéty v Praze-Břevnově.¹⁰⁰

Ve vinohradském gymnáziu začalo být velice těsno. Dosavadní prostor nestačil pro všechny tam umístěné školy a tak sestry začaly uvažovat o stavbě nového kongregačního gymnázia na zelené louce. Proto začaly získávat různými způsoby finanční prostředky. Pořádaly divadla, koncerty, bazary, společenské večírky atd. Výtěžky z těchto nábožensky

96 Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 346.

97 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 68, 69.

98 Srov. *ÚSP Slatiňany*, dostupné na homepage: ÚSP Slatiňany (<http://www.uspslatinany.cz>), 21. 4. 2007.

99 Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 73.

100 Srov. tamtéž, s. 74.

zaměřených kulturních a společenských akcí byly věnovány na tzv. "stavební fond". V roce 1935 dostala kongregace půjčku na stavbu nové budovy gymnázia ve výši 2 600 000 Kčs. Při oslavě 30. letého trvání gymnázia v roce 1936 byla přislíbena další půjčka ve výši 2 000 000 Kčs od Útulny slepých dívek na Kampě. Nová budova gymnázia byla otevřena v roce 1938.¹⁰¹

Na generálních kapitulách v letech 1922, 1928 a 1934 byla generální představenou opět zvolena sestra Xaverie Fürgottová.

Nad Evropou se už od začátku roku 1938 vznášela hrozba války a politické napětí se odrazilo i v životě řeholních sester. Většina sester z kongregace OSF absolvovala kurs dobrovolných sester Červeného kříže.¹⁰²

2.3.2 Kongregace OSF v době druhé světové války a roky 1946, 1947

V roce 1939 po obsazení českého pohraničí německými okupanty a vzniku Protektorátu Čechy a Morava byla školská činnost řeholních sester kongregace OSF značně omezena. "Po uzavření vysokých škol 18. listopadu 1939 bylo ukončeno fungování sester v Arnoštově koleji, kde sestry pečovaly studentům o domácnosti."¹⁰³

V důsledku napjaté válečné situace byla v roce 1940 odložena osmá generální kapitula.¹⁰⁴

V roce 1941 byla Zemskou školní radou zrušena všechna kongregační gymnázia, včetně gymnázia na Vinohradech a studentky byly přefazeny do státních dívčích gymnázií.¹⁰⁵

Válečný rok 1942 byl pro kongregaci obzvláště smutný a těžký, v dubnu zemřela asistentka generální představené sestra **Ludvika Kilová** a v srpnu ji následovala po 32 letech strávených v čele kongregace generální představená Xaverie Fürgottová. V prosinci svolala

101Srov. tamtéž, s. 74, 79.

102Srov. tamtéž, s. 81.

103Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 346.

104Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 83.

105Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 346.

generální vikářka IX. generální kapitulu, na které byla zvolena novou generální představenou sestrou **Domitilla Rotterová**.¹⁰⁶

V roce 1942 byl zabrán i mateřinec na Břevnově a byl tam vybudován domov pro německé studentky. O prázdninách 1942 byly zrušeny všechny zbývající kongregační školy. Vyučování zatím pokračovalo jen na pomocných školách v Budeničkách a v Opařanech a kongregační zůstala mateřská školka ve Slatiňanech.¹⁰⁷

Některé řeholnice začaly navštěvovat zdravotnické školy, aby získaly zdravotnické vzdělání a mohly v tomto těžkém období působit v nemocnicích. Na začátku roku 1943, proto požádala Matka Domitilla v Římě o povolení, aby kongregace mohla přijímat činnost v nemocnicích.¹⁰⁸ Kongregace OSF potřebné povolení pro převzetí činnosti v nemocnicích brzy dostala a sestry začaly pracovat v nemocnicích ve Vysokém Mýtě a v Chrudimi.¹⁰⁹

V roce 1944 kongregace OSF konala katechetickou činnost a práci v charitních ústavech u slabomyslné a jinak postižené mládeže. V Budeničkách bylo v době protektorátu umístěno 111 mentálně postižených dětí a sestry z kongregace OSF tam vyučovaly na pomocné škole. Sestry také vedly domácnosti v domovech zabraných pro německou mládež a domácnosti kněžím v několika farnostech.¹¹⁰

Dvacet jedna katechetek kongregace OSF vyučovalo na různých školách cca 10 000 dětí a 1 300 dětí připravovaly k prvnímu svatému přijímání. Ke svátosti biřmování vedly 640 mladých lidí a ke svátosti křtu 70 dětí a 13 dospělých.¹¹¹

Od roku 1945 řeholnice také vypomáhaly Charitě s ošetřováním nemocných. Svě původní poslání, tedy vzdělávání a výchovu na školách, se pokusily řeholnice obnovit až po skončení světové války.¹¹²

106Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 84, 85.

107Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 347.

108Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 86.

109Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 347.

110Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 87.

111Srov. tamtéž, s. 87 . 88.

112Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 347.

Při osvobození Prahy pomáhaly školské sestry při ošetřování raněných, které sbíraly přímo na ulicích. Za tuto aktivitu bylo sestře **Emanuele Kyselové** uděleno státní vyznamenání "Za statečnost a vojenské chování v revolučních dnech 5. až 9. května 1945".¹¹³

Po ukončení války se uvolnilo mnoho okupovaných objektů a některé byly nabídnuty i školským sestrám. Řeholnice na mnoha místech začaly vyučovat náboženství např. v Ostrově u Karlových Varů, v Nové Vsi u Horšovského Týna atd.¹¹⁴

Již koncem roku 1945 učily sestry na 4 školách a na dalších školách vyvíjely katechetickou činnost, působily v 6 sirotčincích a v 6 internátech v Praze. Sociálně charitní činnost provozovaly v 5 ústavech, pokračovaly v péči o nemocné ve výše zmiňovaných nemocnicích ve Vysokém Mýtě a v Chrudimi.¹¹⁵

V roce 1946 se konala nejpočetnější obláčka v celých dosavadních dějinách kongregace OSF. Řeholní roucho tehdy obléklo 28 kandidátek a první sliby složily 2 novicky.¹¹⁶ V dalším roce bylo přijato jen 17 novicек. Rok 1948 byl opět úspěšný, tenkrát do kongregace OSF vstoupilo 27 novicек. V posledním roce, kdy bylo možné přijímat řeholní dorost, vstoupilo do kongregace 15 novicек.¹¹⁷

Tento rok byl také úspěšný výhodnou koupí zámečku v Budeničkách, který začal sloužit jako domov pro mentálně postižené děti. Na žádost Charity převzala kongregace OSF hospodářskou správu a vedení kuchyně ještě v domově pro postižené muže Hrabčicích u Vimperka. Sestrám byla také dána do péče pomocná škola v Opařanech.¹¹⁸

Zkušenosti z války však ukázaly potřebu přenést generální správu mimo území Čech, nejlépe do Říma, aby bylo snadnější udržovat kontakty se sestrami z americké a římské provincie¹¹⁹

¹¹³Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 88.

¹¹⁴Srov. tamtéž, s. 88.

¹¹⁵Srov. tamtéž, s. 89, 90.

¹¹⁶Srov. tamtéž, s. 90.

¹¹⁷Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 350.

¹¹⁸Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 90.

¹¹⁹Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 347.

"Po válce se museli všichni Němci z Československé republiky vystěhovat. Proto jednou z prvních starostí generální představené po válce bylo postarat se o naše sestry německé národnosti. Dvě z nich: sestra Gertruda Schmuderer a sestra Agnes Giesl byly v tomto roce poslány do Říma."¹²⁰

V roce 1947 bylo povoleno reskriptem ze dne 10. února 1947 přeložit generalát z Prahy do Říma a zároveň byly zřízeny tři provincie: pražská (pro Čechy), pittsburghská (pro USA) a žilinská (pro Slovensko). Představená Domitilla toto rozhodnutí oznámila všem komunitám dopisem ze dne 25. června 1947.¹²¹

Velikou událostí roku 1947 bylo také získání kongregačního domu v Chrudimi, kam bylo z Budeniček přemístěno Ernestinum.¹²²

Ernestinum byl ústav pro výchovu slabomyslných dětí a mládeže, který původně sídlil ve Šternberském paláci na Hradčanech. Ve Šternberském paláci byl původně umístěn ústav pro výchovu slabomyslných (někdy také uváděn jako ústav idiotů nebo ústav pro oligofrenií děti) pod obecně známým názvem Ernestinum, který založil roku 1871 Spolek paní a dívek sv. Anny v Praze na podnět MUDr. Karla Slavoje Amerlinga, jenž byl také prvním ředitelem a to až do roku 1884. Po něm vedla ústav jeho manželka Svata a od roku 1887 Amerlingův synovec - Čeněk Amerling. Od roku 1902 převzal vedení známý český lékař MUDr. a zakladatel české dětské psychiatrie Karel Herfort. Duší spolku paní a dívek sv. Anny byla Arnoštka (Ernestina) Auerspergová, proto má ústav název Ernestinum. Od svého vzniku ústav sídlil v Praze ve Šternberském paláci na Hradčanech. Po převratu (v roce 1919) byl Šternberský palác zabrán pro ministerstvo národní obrany a ústav přeložen do Budeniček u Slaného.¹²³

Amerlingova koncepce výchovy slabomyslných dětí vycházela z pevné víry v ozdravující sílu venkovského prostředí. V Amerlingem vedeném ústavu byla zdůrazňována maximální individualizace výchovy a zřetel ke všem zvláštnostem prostředí, v němž se chovanec pohybuje. Ve výuce zdravotně postižených byla podtrhována názornost a zábavnost nezatažující paměť chovanců. Veškeré učivo přitom bylo rozděleno do školy denní, týdenní,

¹²⁰Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 90.

¹²¹Srov. tamtéž, s. 90.

¹²²Srov. tamtéž, s. 90.

¹²³Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou, 20. 4. 2007.

měsíční a roční. V denní škole byl chovanec připravován na život v rodném domě, ve škole týdenní na život v obci, měsíční škola ho měla uvést do života v rodné vlasti a v roční školy byl žák odchováván pro veškerý svět. K jednotlivým školám měli učitelé k dispozici podrobnou metodickou pomůcku.¹²⁴

V roce 1950 bylo Ernestinum přestěhováno do Litoměřic. 25. září 1950 byl ústav zestátněn a název Ernestinum byl změněn na oficiální název Zvláštní dětský domov.¹²⁵

V září 1952 se zařízení přestěhovalo do Dlažkovice. Od založení do roku 1958 zde pracovaly řádové sestry z kongregace OSF.¹²⁶

Zařízení prošlo dalšími názvy jako Zvláštní škola internátní, Speciální rodinná škola a zvláštní škola internátní a poslední název je Dětský domov se speciálními školami.¹²⁷

2.4 Činnost kongregace OSF v sociální, charitativní a zdravotní oblasti za doby komunismu

Historie a činnost kongregace Školských sester sv. Františka za doby komunismu je zmíněna ve sborníku *Ženské řehole za komunismu 1948 - 1989*, jehož editorem je *Vojtěch Vlček*. OSF je věnován jeden příspěvek (kapitola), který 1. října 2003 na konferenci pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR (KVPŽŘ v ČR) přednesla sestra *Dolores Zuzana Richtrová* členka kongregace OSF. Sestra Dolores popsala situaci OSF v době totality na základě literární práce sestry *Blaženy Fabíkové* doplněné o svědectví řeholnic ze své kongregace.

Další zmínky o aktivitách kongregace OSF jsou na webových stránkách kongregace OSF v sekci *Život české provincie v době totalitního útoku*, kterou sestavila na základě písemných materiálů a vzpomínek sester, již výše zmiňována sestra *Blažena Fabíková*.

¹²⁴Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 90.

¹²⁵Rozhovor se sestrou Ludmilou

¹²⁶Rozhovor se sestrou Ludmilou

¹²⁷Rozhovor se sestrou Ludmilou

Na stránkách kongregace OSF jsou dějiny této kongregace popsány ještě v sekci *Nástin dějin našeho společenství*, které zpracovala sestra **Ludmila Jana Pospíšilová**.

Jedním z nepostradatelných zdrojů, který jsem ve své diplomové práci využila, byly údaje, které mi sestra Ludmila Pospíšilová sdělila při osobním rozhovoru dne 20. dubna 2007

2.4.1 Činnost kongregace OSF v letech 1948 - 1951

Dne 22. srpna 1948 byla celá Kongregace OSF slavnostně zasvěcena Neposkvrněnému Srdci Panny Marie. Na poslední chvíli 19. září téhož roku odletěly zastupovat kongregaci do Říma generální představená **Domitilla Rotterová** a její generální asistentka **Norberta Mazačová**. A v listopadu předložila představená Domitilla Svatému Stolci k definitivnímu schválení Konstituce OSF.¹²⁸

Politické změny v roce 1948 způsobily, že školským řádům a kongregacím byla v celém tehdejší Československu odňata veškerá vzdělávací a výchovná práce. Pro českou provincii kongregace OSF to znamenalo uzavření pražského gymnázia v Korunní ulici a obchodní a obecné školy v červnu 1948, později i zvláštní školy.¹²⁹

Ještě předtím se Zemský národní výbor (ZNV) dvakrát pokoušel o zestátnění kongregačního internátu na Vinohradech, ale to se nepodařilo, protože se řeholní sestry z kongregace OSF odvolávaly na arcibiskupa Josefa Berana.¹³⁰

Všechny budovy, které kongregace vlastnila, byly zabaveny a zestátněny. Mezi zabavenými budovami byl mateřinec a Alemanka na Břevnově, gymnázium a penzion na Vinohradech, budova pedagogia v Chrudimi, domov důchodců v Koclířově, mateřinec v Slatiňanech a další kongregační budovy. Kongregaci zůstaly jen ústavy pro mentálně postižené v Budeničkách a ve Slatiňanech, které kongregace OSF později „dobrovolně darovala“ státu.¹³¹

¹²⁸Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 112.

¹²⁹Srov. tamtéž, s. 112.

¹³⁰Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 349, 350.

¹³¹Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 112.

Postoj sester i přestavených z kongregace OSF byl k nezvykle tvrdým a nečekaným situacím vpravdě františkánským. Nejvíce je to zřejmé na případu místní představené v Praze na Vinohradech sestry **Elišky Anny Pretschnerové**.¹³² V květnu 1950 "právě když se sestra Eliška vracela ze spořitelny, kde odevzdala poslední splátku dluhu na stavbu gymnázia, které v té době spravovala. U vchodu ji čekalo několik představitelů nové státní moci. Vyzvali ji, aby okamžitě odevzdala klíče od budovy, která tím okamžikem přestala být majetkem kongregace OSF. Možná, že čekali odpor, protest, ale sestra Eliška klidně odevzdala klíče a s ostatními sestrami odešla do kaple. Řeholní sestry neplakaly, ale všechny společně zpívaly *Te Deum laudamus...*".¹³³

Řeholní sestry nakonec mohly v budově gymnázia zůstat ještě jeden měsíc, aby ukončily školní rok. Již 7. července se však sestry z objektu gymnázia a přilehlých budov byly nuceny vystěhovat.¹³⁴

Sestra Ludmila Pospíšilová ve své práci uvádí, že rok 1950 byl pro kongregaci rokem jubilejním a významným. Dne 2. února 1950 schválil **Svatý stolec** definitivně Konstituci kongregace a kongregace OSF se stala **Kongregací papežského práva**.¹³⁵

Po uzavření škol a zabrání všech budov, čekala sestry z této kongregace, stejně jako z jiných řádů a kongregací internace. Dobu pobytu v internačním táboře školských sester v Krnově, která trvala od 14. září 1950 až do 29. prosince 1951 podrobně popsala sestra **Boromea Nováková**. Část jejích vzpomínek cituje sestra Richtrová ve svém příspěvku ve sborníku.¹³⁶

V den Povýšení sv. Kříže, 14. září 1950, bylo 17 sester z pražské provincie autobusem převezeno do soustředovacího střediska v Krnově v Klášterní ulici. Sestrám bylo řečeno, že půjdou do "lepšího", ale byly soustředěny do staré a řadu desetiletí neobývané budovy minoritského kláštera s kostelem.¹³⁷

132Srov. *Život České provincie v době totalitního útlaku*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

133Srov. tamtéž.

134Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 352.

135Srov. *Život České provincie ...*

136Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 356 - 368.

137Srov. tamtéž, s. 356 - 368.

Při odjezdu z Prahy si sestry sebou směly vzít jen nejnnutnější potřeby pro cestování. Od zástupců SÚC měly nařízeno zabalit si všechny osobní věci a označit je jménem a nechat v ložnicích. Řeholnice s těžkým srdcem v budově zanechaly kompletní zařízení celého domu, včetně dvou cenných knihoven a kongregačního archivu, který mohly alespoň zabalit do bedny, s tím, že jim bude dodatečně dovezen s osobními věcmi. Archiv i osobní věci byly do Krnova skutečně druhý den přivezeny, ale všechny věci i písemnosti byly přeházené a některé dokonce chyběly. Jak sestra Boromea zmiňuje, některé důležité dokumenty se sestřám podařilo tajně odvézt a tím je zachránit.¹³⁸

Sestra Eliška jako představená pražské komunity sester, vzala na sebe řešení nově vzniklé nepříjemné situace. Po prvním šoku začala se sestrami ihned pracovat na úpravě budovy kláštera, aby se stala obyvatelnou a tím i domovem pro sestry. Sestry musely celou budovu vyvětrat, zamést a umýt podlahy, vymalovat, zařídit místnosti nábytkem, připravit prostory pro spaní, vaření a stravování atd.¹³⁹ Sestra Eliška také požádala zmocněnce, který na sestry dohlížel o dopravení nějakého jídla, postelí a matrací, uhlí na zimu atd. Velkou péči věnovaly sestry nové úpravě kostela.¹⁴⁰

Dne 28. září 1950 se soustředovací středisko v Krnově zcela naplnilo, byly tam přivezeny sestry z okresních sirotčinců v Nymburce a Mladé Boleslavi, z charitní ošetrovatelské školy a internátu v Ústí n. Labem, z penzionátů v Děčíně, v Brně a v Praze (z Korunní třídy, Lublaňské ulice a Jámy) a z lázeňského domu z Mariánských Lázní. V Krnovském středisku bylo v té době internováno 69 řeholních sester z celého Československa. Později ještě přibyla sestra katechetka z Horšovského Týna a dvě sestry, které v Praze vedly domácnost superiorovi řádu *ThDr. Josefu Šimovi*. Krnovským střediskem za celou dobu internace prošlo 72 sester.¹⁴¹

Po úpravě kláštera k bydlení začaly sestry hledat činnosti, které by přinesly výdělek. Sestry byly totiž státem zanechány zcela bez finančních prostředků. Nejdříve našly uplatnění v krnovské nemocnici, kde od 1. listopadu 1950 pracovalo 8 sester. Další sestry byly zaměstnány při šití a přešívání pro velký krnovský závod "Jana". Později přibýlo i pletení,

138Srov. tamtéž, s. 356 - 368.

139Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová z kongregace Školských sester OSF*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

140Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 356 - 368.

141Srov. tamtéž, s. 361.

vyšívání, dokonce i zhotovení tří velkých praporů s náročným vyšíváním. Práce se pro sestry sice našla, ale byla velice špatně placená nebo se dokonce stalo, že za odvedenou práci nedostaly zapláceno vůbec.¹⁴²

Koncem roku 1950 odešlo několik sester pracovat do nemocnic ve Vysokém Mýtě a v Podbořanech u Žatce, kde nahradily německé sestry, které musely opustit Československou republiku. V novém působišti nebyly řeholnice dlouho, již po třech letech musely nemocnice, v rámci projektu likvidace vlivu církve, opustit. Nově začaly sestry pracovat v Ústavu sociální péče pro mentálně postižené děti v Křižanově. Po opuštění nemocnic mohly sestry pracovat pouze v ústavech sociální péče a v domovech důchodců. Představené komunity nemohly vůbec ovlivnit, kam budou řeholnice poslány a co budou vykonávat, byly buď uvězněné, nebo intervenované.¹⁴³

Internační středisko v Krnově řeholnice postupně opouštěly, tak jak se pro ně nacházelo umístění a uplatnění. Žádná z nich se ovšem nemohla vrátit ke svému původnímu povolání učitelky. Jako poslední zůstaly v soustředěvacím středisku tyto tři sestry: nevidomá sestra **Renata Klossová**, provinciální rádkyně **Gonzaga Bradačová** a provinciální představená **Boromea Nováková**. Tyto zbývající sestry byly i s nábytkem a věcmi kongregace 29. prosince 1951 dopraveny vlakem do Slatiňan.¹⁴⁴

V roce 1950 zanikl ve Slatiňanech dětský domov i mateřská školka. Uvolněných místností bylo použito k rozšíření ústavu pro mentálně postižené děti. Po uvolnění všech sester z internace v Krnově byla ve Slatiňanech nová velká komunita - více jak 70 sester.¹⁴⁵

Sestry z kongregace OSF - dřívější učitelky a ředitelky škol, které vzdělávaly zdravé děti a mládež, po internaci pracovaly jako pečovatelky, ošetřovatelky a vychovatelky u mentálně postižených dětí a mládeže. Všechna zařízení, kde řeholnice pracovaly, se díky jejich obětavé péči rozvíjela a prosperovala. Sestry bez odporu vykonávaly všechny potřebné práce, ale nikdy za toto nebyly ohodnoceny nebo dokonce pochváleny a ani se uznání nedožadovaly. Sestrám bylo dokonce nabídnuto, že pokud opustí kongregaci OSF, budou

¹⁴²Srov. tamtéž, s. 361, 362.

¹⁴³Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová ...*

¹⁴⁴Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 368, 369.

¹⁴⁵Srov. tamtéž, s. 368.

moci dokončit započaté studium nebo se budou moci vrátit k vyučování na školách. Žádná z řeholnic v této době z kongregace nevystoupila.¹⁴⁶

V roce 1951 pracovaly sestry z kongregace OSF v 17 různých státních zařízeních, sociálních ústavech a v zařízeních ČKCH.¹⁴⁷

Sester se dotkly i celospolečenské události. Pro zaměstnané sestry bylo uzákoněno národní pojištění, a to ve státních ústavech od 1. července 1951 a v charitních od 1. listopadu 1951. Dříve se tomu sestry dosti bránily, ale vzhledem k sociálnímu zabezpečení sester, které odcházely na odpočinek, se ukázalo toto opatření jako potřebné. Starým, již nezaměstnaným sestrám vyměřil ONV na zvláštní žádost, doloženou potvrzením o nemajetnosti, sociální důchod jako jiným občanům v podobném postavení. Sociální důchody byly zpočátku velmi nízké, činily jen 190 Kčs.¹⁴⁸

Zdravotní sestry z kongregace OSF, které pracovaly v nemocnicích i v jiných zdravotnických zařízeních byly předvolány k odvodu, zařazeny do vojska v hodnostech odpovídajících jejich kvalifikaci, dostaly vojenské knížky a v případě potřeby byly povinny nastoupit zdravotní službu u vojska.¹⁴⁹

"Mimo těchto výše uvedených zásahů do činnosti a působení sester, zde byla učiněna i další tvrdá administrativní opatření:

Přesná registrace sester, kterou vedla z nařízení státního úřadu Česká katolická charita.

Naprostý zákaz přijímání dorostu.

Zákaz shromažďování na exerciciích, kapitulách apod. Ty směly být pouze v domovech pro staré sestry, předem nahlášeny a schváleny, co se týkalo programu i přítomných.

Evidence všech návštěv, které přicházely za sestrami.

Zpočátku úplné omezení, později ojedinele povolené kontakty s generální správou v Římě a se sestrami v cizině, kontrola korespondence i všech ostatních poštovních zásilek, atd.

¹⁴⁶Srov. *Život České provincie ...*

¹⁴⁷Srov. *Nástin dějin...*

¹⁴⁸Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 373.

¹⁴⁹Srov. tamtéž, s. 373.

Sestry nesměly v žádném případě studovat, pouze doplnění zdravotnického vzdělání bylo v období zmírnění povoleno."¹⁵⁰

Další formy perzekuce jako například trvalý dohled státní tajné policie či bezdůvodné předvolávání k výslechům.¹⁵¹

Jak se zmiňuje sestra Richtrová na základě vzpomínek sester: "tato doba útlaku a perzekucí byla vzácná pro vnitřní růst řeholních společenství, každou novou, sebe tvrdší situaci přijímaly řeholní sestry prostě, jako samozřejmou a pro ně nejlepší."¹⁵²

2.4.2 Situace kongregace OSF v letech 1952 - 1965

V roce 1953 proběhla první úprava řeholního oděvu - zjednodušení závoje. Začal se nosit jednoduchý černý závoj místo škrobeného čepečku vyztuženého bambusovým obroučkem.¹⁵³

V roce 1954 byla pro Českou provincii kongregace OSF jmenována provinciální představenou **Eliška Pretschnerová**. V té době měla česká provinciální správa sídlo ve Slatiňanech a působilo tam 73 řeholnic. Sestra Eliška byla o rok později jmenována vedoucí ústavu, na místo dosavadního civilního správce.¹⁵⁴

Ústav sociální péče ve Slatiňanech se stal pro ústavy tohoto typu a především pro nově zakládané ústavy vzorovým zařízením. Bylo třeba zařadit do služeb v sociální oblasti sestry, které ještě zůstávaly v internačních táborech a chodily pracovat na pole, do továren nebo do lesa. Tyto sestry však potřebovaly praxi a odborné zaškolení. Byly tedy posílány do Slatiňan, kde viděly jak příkladnou péči o mentálně postižené svěřence, tak zároveň kulturní úroveň života celého zařízení.¹⁵⁵

150Život České provincie...

151Srov. tamtéž.

152Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 373.

153Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 116.

154Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 374.

155Srov. S. M. *Eliška Pretschnerová OSF - životopisná data*. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

Česká katolická charita, která měla za úkol vést přesnou evidenci sester a dbát na plnění všech opatření a příkazů Ministerstva kultury, nebránila zpočátku občasnému setkávání sester, naopak je podporovala k organizování odborné přípravy a zkvalitnění práce sester v ústavech sociální péče.¹⁵⁶

Od 1. ledna 1960 převzal stát všechny charitní ústavy, kromě domovů pro kněze a řeholníky. Na vedoucí místa nastoupily civilní vedoucí. Sestry z kongregace OSF zůstaly dál na svých místech a dostávaly plat stejný jako civilní zaměstnanci. Ze všech prostor domovů byly odstraněny všechny náboženské symboly.¹⁵⁷

I v této nelehké době se sestry snažily prohloubit náboženské vzdělání, především samostudiem a účastí na kursech a přednáškách. Sestry se 2x až 3x ročně účastnily duchovní obnovy, které se konaly v charitních domech.¹⁵⁸ "Doba exercicií i seznam účastnic musel být nahlášen do Prahy ČKCH, která byla nucena vést přesnou evidenci sester. Exerციitátor potřeboval souhlas krajských i okresních církevních tajemníků."¹⁵⁹

Dokud byly ústavy pod správou ČKCH, nemusely řeholnice v důchodu z ústavů odcházet, ale s příchodem civilních správců se situace změnila. Bylo nutné zřídit zvláštní domovy pro řeholnice v důchodovém věku. Sestry, které dosáhly důchodového věku, tedy věku 57 let, musely ihned odejít ze zaměstnání a tedy i z komunity, kde jako nepracující nesměly bydlet.¹⁶⁰ Již v roce 1958 byla na tuto situaci sestra Eliška Charitou upozorněna a musela hledat vhodný objekt pro zřízení speciálního domova pro sestry důchodkyně.¹⁶¹

Na tento nelehký úkol nezůstala sestra Eliška sama, charita jí pomohla při hledání nových prostor. Charita rozeslala dotazníky na farní úřady s dotazem, zda by nevěděly o objektu vhodném pro přebudování domova pro vysloužilé sestry.¹⁶² I sestra Eliška jezdila a hledala pro vysloužilé sestry nový domov, ale příslušné úřady nechtěly slyšet o tom, že by v jejich městě nebo obci měly žít vysloužilé řeholní sestry.¹⁶³ Nakonec byl v Hoješíně u Seče nalezen starý rokokový zámek z roku 1750, který ale bylo nutné téměř celý zbourat a znovu

156Srov. tamtéž.

157Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 163.

158Srov. tamtéž, s. 164.

159Tamtéž, s. 164.

160Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová ...*

161Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 373.

162Srov. tamtéž, s. 377.

163Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová ...*

vystavět, tak aby vyhovoval účelu - zřízení domova pro sestry důchodkyně. Mnoho pomocných, ale i velmi namáhavých prací při rekonstrukci budovy dělaly sestry samy. Největší pozornost sestry věnovaly úpravě budoucí kaple. První vysloužilé řeholní sestry přijely do hoješínského domova začátkem roku 1961. Domov v Hoješíně potřebám kongregace OSF za nějaký čas nestačil, a tak byl v roce 1967 upraven další domov pro sestry důchodkyně - zámeček v Cetechovicích u Kroměříže, kam v lednu 1967 přišly tři sestry v důchodu.¹⁶⁴

Veškeré náklady na rekonstrukce i provoz ústavů v Hoješíně i Cetechovicích byly až do konce roku 1972 financovány ze skromných peněžitých prostředků samotných řeholních sester. Tyto náklady kongregaci, tak finančně vyčerpaly, že byl domov v Hoješíně v roce 1972 předán do vlastnictví ČKCH, která od dalšího roku domov zcela finančně zabezpečovala.¹⁶⁵

Při X. generální kapitule v roce 1960 byla znovu zvolena generální představenou sestra **Domitilla Rotterová**.¹⁶⁶

V únoru 1960 začaly sestry z kongregace OSF pracovat v ústavu pro oligofrenii dětí v Křižanově. Na počátku nebyla situace vůbec jednoduchá. Zámek, ve kterém se ústav nacházel, se ještě rekonstruoval a jak rekonstrukce pokračovala, musely sestry sebe a později i svěřené děti stěhovat z místnosti do místnosti. První děti přišly do Křižanova v červenci a objekt nebyl zdaleka hotov. V několika fázích pokračovala rekonstrukce až roku 1970.¹⁶⁷

Hoješín se postupně stával jakýmsi druhým duchovním centrem Pražské provincie. Konala se tam každoročně duchovní cvičení, slavila se tam často životní i řeholní jubilea sester. Zasedaly tam i všechny provinciální kapituly - první byla 15. srpna 1964 a jejím úkolem byla volba delegátky na volební generální kapitolu. Zvolena byla sestra **Ema Kovářová**, která měla odcestovat do Říma s provinciální představenou **Eliškou Pretschnerovou**. Sestry, ale nedostaly státní souhlas k této cestě, takže na XI. generální kapitule nebyla česká provincie zastoupena. Na této generální kapitule byla, na místo zemřelé generální představené Domitilly novou generální představenou kongregace OSF, zvolena

¹⁶⁴Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 377.

¹⁶⁵Srov. tamtéž, s. 378.

¹⁶⁶Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 119.

¹⁶⁷Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 381, 382.

americká sestra *Mildred Zaremba*, která v roce 1967 navštívila řeholní sestry v Československu. Původně měla návštěva sestry Mildred a její průvodkyně *Alberty Říhové* trvat dva měsíce, ale obě sestry byly tehdejšími státními orgány vykázány z Československa již po dvou týdnech.¹⁶⁸

2.4.3 Kongregace OSF v letech II. vatikánského koncilu (1965 - 1970)

Druhý vatikánský koncil, skončený v roce 1965, postavil před celou Církev, včetně kongregace OSF nové úkoly. Pro řeholní sestry z kongregace OSF to znamenalo: zkoumat dosavadní cestu, vrátit se ke kořenům, pevně formulovat vlastní charisma, uskutečnit revizi svých konstitucí.¹⁶⁹

Sestry české provincie sledovaly jednání II. vatikánského koncilu a zajímaly se o znění koncilních dokumentů, které se vždy nějakou neúřední cestou dostaly k provinciální představené mnohem dřív, než řádné a povolené znění. Sestry se hned pustily do překladů těchto koncilních dokumentů a pro potřeby celé kongregace je opisovaly a rozmnožovaly. Opisování koncilních textů nebylo jednoduché, protože jen několik sester umělo psát na psacím stroji.¹⁷⁰ "Dekret *Perfectae caritatis o přizpůsobené obnově řeholního života* probíraly sestry společně, vyplňovaly dotazníky, hledaly cesty „ke kořenům“, definovaly charisma Kongregace."¹⁷¹

Postupně řeholní sestry začaly pracovat v arcibiskupském paláci a pod vedením *P. ThDr. Josefa Matějky* opisovaly na stroji vybrané texty pro lekcionáře. Práce s psaním textu nebyla jednoduchá, sestry psaly text dokumentu jednou, komise provedla opravy a úpravy a ony musely psát znění dokumentu znovu a znovu až text dostal konečnou podobu. Většina textů v breviáři i čtení při mši svaté prošly trpělivými rukama školských sester.¹⁷²

Řeholnice se zapojily i do prací na schválených liturgických reformách. Ve Slatiňanech byl celý pracovní štáb: jedna sestra připravovala pod vedením kněze čtení k lekcím, druhá

¹⁶⁸Srov. tamtéž, s. 378, 379.

¹⁶⁹Srov. *Nástin dějin...*

¹⁷⁰Srov. *Život České provincie ...*

¹⁷¹Tamtéž.

¹⁷²Srov. tamtéž.

responsoriální žalmy. Vše bylo třeba do nejmenších podrobností připravit, na psacích strojích pracně rozmnožit, noty ofotografovat, osobně doručit kněžím. Toto všechno dělaly sestry až po své práci u mentálně postižených dětí dlouho do noci.¹⁷³

Vnitřní úprava kostelů a kaplí, jak to koncil požadoval, byla pro sestry dalším impulsem k rozvinutí iniciativy. Nejdříve upravovaly kaple domů, kde žily, potom pomáhaly s novou úpravou kostelů a kaplí v okolí.¹⁷⁴

"Někdy sestřičky přijely na faru, pan farář zamkl zevnitř kostel a vyučoval novým reformovaným liturgickým obřadům podle koncilu. Výše uvedené aktivity byly pro všechny zúčastněné značně nebezpečné, komunistický režim právem vycítil v liturgických reformách oživení zájmu věřících o liturgii i o Písmo svaté."¹⁷⁵

Přechodné období politického uvolnění kolem roku 1968 bylo pro církve v tehdejším Československu "jakýmsi nadechnutím a nabráním sil". Situace se po tzv. Pražském jaru zdála vhodná ke splnění dalšího požadavku dekretu PC, tedy k ustanovení *Konference vyšších řeholních společností* - v té době pod názvem: *Sekretariát řeholních společností*. Ustanovení a vedení Sekretariátu řeholních společností se ujala sestra Eliška Pretschnerová.¹⁷⁶

Sestra Eliška se starala o získávání nových a užitečných informací, po zpracování je obětavě s ostatními sestrami rozepisovala a rozesílala dál formou oběžníků. "Kromě potřebné evidence se věnovala pozornost sumarizaci situace a potřeb všech řeholních kongregací a řádů, v té době v naději, že se budou moci v brzké době opět navrátit ke svému původnímu poslání a že jim bude vrácen, alespoň částečně, zabavený majetek." Ale tento sen se nesplnil, v roce 1970 bylo fungování Sekretariátu řeholních společností násilně přerušeno a řada osob ve vztahu k němu vyslýchána, mezi prvními byla samozřejmě sestra Eliška Pretschnerová.¹⁷⁷

V Mariánských lázních v roce 1967 převzala kongregace OSF lázeňský dům Pax, který využívali při svých lázeňských a rekreačních pobytech duchovní i řeholnice.¹⁷⁸

173Srov. tamtéž.

174Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 385.

175Tamtéž, s. 385.

176Srov. tamtéž, s. 386.

177Srov. tamtéž, s. 386.

178Srov. tamtéž, s. 383.

Poprvé od přeložení generalátu z Prahy do Říma mohla v roce 1968 provinciální představená pražské provincie sestra Eliška Pretschnerová tuto přeloženou generální správu v cizině navštívit. Zde získala zejména informace o přípravě mimořádné generální kapituly plánované na rok 1969 a dělala si naději, že se této generální kapituly budou moci zúčastnit i zástupkyně z Československa. Ve stejný čas navštívila generalát v Římě i představená žilinské provincie.¹⁷⁹

"Obě provinciální představené podaly generální představené autentickou zprávu o stavu svých provincií i o vývoji událostí v Československu. Do té doby byly zprávy z provincií kvůli státní cenzuře jen řídké a neúplné. O uzavření církevních škol a omezování výchovné činnosti sester komunistickým režimem měl generalát zprávy až do roku 1950."¹⁸⁰

V této době, kdy se sestřím "začalo trochu volněji dýchat" byla poprvé od roku 1950 možnost přijímat řeholní dorost. Kongregace toho využila a tak se 14. září 1968 konaly ve Vratislavicích nad Nisou obláčky čtyř kandidátek. Toto "uvolnění poměrů", ale vydrželo jen do roku 1970, kdy státní úřady učinily přítrž přijímání novicек. Státem byly uznány jen novicky přijaté v letech 1968 až 1969. Později přijaté novicky měly představené ihned propustit, což kongregace OSF nečinila. Provinciální představená našla jinou cestu, jak je možné i nadále tajně formovat řeholní dorost. Touto cestou se stal život sester v malých komunitách v civilním oblečení.¹⁸¹

V roce 1969 se v italském Meranu konalo již výše zmíněné zasedání mimořádné XII. generální kapituly, kde se rozhodlo o změnách, které měly nahradit dosavadní předpisy. Jedním z rozhodnutí bylo, že se sestry mohou rozhodnout, zda si ponechají své křestní jméno nebo zda si zvolí nové řeholní jméno. Generální kapitula pověřila komisi, složenou ze zástupkyň všech provincií, aby vypracovala návrh nových Konstitucí, které by odpovídaly duchu II. vatikánského koncilu a zahrnovaly všechny změny.¹⁸²

Na XIII. generální kapitule v Římě v roce 1970 měla být zvolena nová generální představená. Z Československé provincie se mělo tohoto jednání zúčastnit šest řeholních sester, ale povolení k odjezdu od státních orgánů dostaly jen čtyři. Na této kapitule byla

¹⁷⁹Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 161.

¹⁸⁰Tamtéž, s. 161.

¹⁸¹Srov. tamtéž, s. 161, 162.

¹⁸²Srov. tamtéž, s. 165, 166.

zvolena za novou *generální představenou sestru z české provincie Eliška Pretschnerová* a její vikářkou byla jmenována *Luceta Macíková*, obě řeholnice zůstaly v Římě se souhlasem našich státních orgánů.¹⁸³

2.4.4 Kongregace OSF v letech 1971 - 1989

V prosinci 1971 zemřela bývalá generální představená Mildred Zarembo a krátce na to i její vikářka Alberta Říhová.¹⁸⁴

"V sedmdesátých letech byl sestrám z provincie Praha a Žilina opět velmi ztížen kontakt se spolusestrami z jiných provincií. Sestry žily jedním charismatem, které podle připomínek sester pomáhaly formulovat při schůzkách s generální správou a při generálních kapitulách, na které však dojížděly jen ve velmi omezeném počtu."¹⁸⁵

2.4.4.1. Malé komunity tzv. "sorority"

Od roku 1975 do roku 1989 byly zřizovány malé komunity tzv. *sorority* sester na pěti místech v Brně (Bystrc, Karlova 22, Vančurova 10, Viniční 3, Mlíčova 5), na šesti adresách v Praze (Kunratice, Spořilov, Lysolaje, Řepy, Staré Řepy, Břevnov) a ve třech budovách v Liberci (Na Pernštýně, Vesec, Vrchlického).¹⁸⁶

Sorority byly malé komunity - dvou až tří sester, které žily samy v bytě nebo rodinném domku, případně s bratry františkány. Cílem budování těchto komunit byla výchova a formace dívek, které se ucházely o vstup do řeholního společenství a které tajně skládaly sliby a při zaměstnání nebo studiu se věnovaly apoštolátu.¹⁸⁷

S nápadem na vytvoření těchto komunit přišel páter Jan Bárta, kněz - františkán, který prožil ve vězení 16 let. Páter Bárta tenkrát přišel k představeným s návrhem, aby se vytvořily

183Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 389.

184Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 168, 169.

185*Nástin dějin...*

186Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 263, 264.

187Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 390.

malé řeholní buňky, kde by řeholní sestry žily svůj zasvěcený život a kde by probíhala řádná formace. "Sestry našly vhodný domek spíš na okraji města a bez přímých sousedů, kde „teta“-starší sestra, již důchodkyně vedla tajné sestry. Postupně se tam hlásila na byt děvčata, která našla ve vzdáleném okolí vhodnou práci." V domku býval i „strýček“ - kněz důchodce bez státního souhlasu, většinou i několikrát vězněný. Takto se utvářely malé komunity. Sestra teta obstarávala domácnost, formaci, dbala o to, aby nové členky vyrůstaly v opravdové Školské sestry františkánky.¹⁸⁸

"Sorority byly považovány státními orgány za hrozbu pro komunistický režim, přestože novicky i juniorky chodily v civilním obleku, plnily své povinnosti na svých pracovištích, kde lidé ani netušili, kým vlastně jsou ta milá, usměvavá děvčata. Při policejním zásahu se poznalo, že i tyto malé sorority - domky buď v centru, nebo na okraji města - jsou přesně evidovány a hlídány. Bůh však bděl nad svým dílem, sestry žily dál radostně a získávaly tak nejen sympatie, ale - co je hlavní - i další hojnější dorost. Nebyla přirozeně možná žádná evidence, ale vše probíhalo se souhlasem a pod vedením odpovědných církevních představených."¹⁸⁹

Jak uvádí sestra Ludmila ve studijním materiálu Institutu františkánských studií, vysvětlení slova "sororita" není jednoduché, abychom pochopili toto slovo, je třeba vysvětlit pojem "fraternita". "Slovo „fraternita“ se na první pohled týká mužského společenství, protože je odvozeno od slova bratr, tj. latinsky frater. Je to logické, protože první společenství, které svatý František založil, tvořili skutečně bratři. Brzy však vzniká společenství Kongregace chudých sester a zrodem Třetího řádu je již naprosto jasné, že pojem „františkánská fraternita“ znamená především evangelní pojetí kvality vztahů. „Fraternita“ tedy není cosi, co by se týkalo jen bratří, ale je to označení, které se ve františkánském světě běžně používá pro vyjádření specifiky františkánského společenství."¹⁹⁰

"V našich zemích není termín sororita dosud běžně užíván, protože není zatím dobře znám. Je možno ho přeložit jako bratrství, františkánské společenství atd., avšak každým překladem se dostáváme poměrně daleko od původního konceptu a hrozí trochu nebezpečí, že

¹⁸⁸Srov. Život české provincie...

¹⁸⁹Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 184, 185.

¹⁹⁰Srov. *Institut františkánských studií*, Mgr. Ludmila Jana Pospíšilová. Studijní skriptá: Františkánské povolání. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

když budeme v kontaktu s bratry a sestrami z jiných kultur, pak zase nebudeme vědět, co to vlastně fraternita je"¹⁹¹ Jak se mi v rozhovoru zmínila sestra Ludmila Pospíšilová pojem "sororita" nerada používá, jelikož v USA je tento termín spojen s velmi negativními zkušenostmi feministického hnutí lesbických žen. Sestra Ludmila se přimlouvá, aby byl používán i pro ženské společenství již výše uvedený výraz „fraternita“ a v kongregaci OSF je pojem fraternita takto používán.¹⁹²

Začátek těchto malých společenství lze najít počátkem sedmdesátých let minulého století, kdy školská sestra **Eduarda Novotná** zdědila po svých rodičích v Řeporyjích vilku, kterou nechala zrekonstruovat. Po dokončení rekonstrukce se do tohoto prostoru 1. září 1970 nastěhovaly čtyři sestry, které dojížděly na služby do dvou ústavů pro denní pobyt imbecilních dětí v Praze. V polovině října k nim přistěhovala sestra **Svatava Čápková**, která tam psala na stroji liturgické texty pro **Českou liturgickou komisi** (ČLK) v Praze. V roce 1971 sestry, které pracovaly v sociálních ústavech, Řeporyje opustily a přestěhovaly se na Hradčanské náměstí č. 16, do domu na třetím nádvoří arcibiskupského paláce.¹⁹³

V Řeporyjích tedy na krátkou dobu zůstala sestra Svatava sama, ale brzy k ní přibýly další dvě řeholnice **Justina Filgasová** a **Bernardetta Švachová**, která pomáhala při psaní liturgických textů. V roce 1972 okresní církevní tajemník oznámil oběma sestrám, že nemohou v Řeporyjích bydlet, protože nejsou blízké příbuzné majitelky domu - sestry Eduardy. Sestra Justina tedy odjela do Cetechovic do domova pro přestárlé sestry a sestra Svatava se přestěhovala za ostatními sestrami na Hradčanské náměstí - do čtvrtého poschodí arcibiskupského paláce a pokračovala v prepisování liturgických textů. Tyto malé komunity sester v soukromém domě či bytě byly první z tzv. sororit.¹⁹⁴

Na žádost **Správy ústavů hlavního města Prahy** převzaly sestry z kongregace OSF 1. února 1972 fungování domova důchodců v Dejvicích, na Šolínově ulici. K této nové komunitě byly připojeny sestry ubytované na Hradčanech a později i sestry zaměstnané v Thákurově ulici, které s nimi vytvořily spojenou komunitu.¹⁹⁵

191Srov. Život české provincie...

192Srov. tamtéž.

193Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 387.

194Srov. tamtéž, s. 387.

195Srov. tamtéž, s. 387, 388.

Jak se zmiňuje sestra Dolores Richtrová ve svém příspěvku: "Zřízení této spojené komunity v roce 1972 bylo dílem Boží Prozřetelnosti. Život v ní byl od počátku františkánsky prostý, chudý, jak v ubytování, tak ve stravování z ústavní kuchyně. Snad právě proto ji Pán Bůh vyvolil, aby byla jakousi krycí komunitou pražských sororit, místem provinčních porad a různých setkání i důležitým nenápadným ohniskem apoštolátu mezi mladými lidmi a útočištěm dorostu některých mužských řádů. Velkým dobrodiním pro tyto účely byl zvláštní vchod do domu k ubikacím sester. Tak se dostaly k sestřím někdy i početnější skupiny zájemců, kteří dychtivě sledovali vzdělávací, kulturní i náboženské programy na filmu, z videopásků, komentáře k Písmu svatému i k různým církevním podnětům. Zásluha za tyto akce přísluší právem nejen sestře *Miladě Kopecké*, která je organizovala a uskutečňovala, nýbrž i ostatním sestřím, které ji v jejím riskantním apoštolátu podporovaly."¹⁹⁶

Sestry v sororitách byly při svém počínání velice opatrné a věřily, že jejich protistátní činnost zůstane utajena, ale členové StB je pečlivě sledovali a evidovali. Na Květnou neděli, 27. března 1983, přesně ve stejnou hodinu ráno zazněl ve všech domcích a bytech u vstupních dveří zvonek. Venku stáli příslušníci tajné policie a místní správy. "Nikdo nesměl opustit domek, začaly domovní prohlídky a zabavování usvědčujícího materiálu: Breviářů, knih, rozepisovaných studijních textů, formačních materiálů, řeholních oděvů; to vše spolu s psacími stroji a magnetofony zaplnilo několik pytlů. V některých domech marně hledali Nejsvětější svátost, jak říkali „hostii“, jako přímý a velmi závažný důkaz trestné činnosti. Kaple byly totiž maskovány jako místnost pro studium nebo obývací pokoj. V okrasné dřevorezbě na zdi anebo jiné dekorační výzdobě byl vhodně ukryt Ten, který povolává a který byl smyslem života obyvatel domku. Šestnáct členů tohoto společenství, sester a bratří františkánů, kteří se sestrami spolupracovali, bylo zatčeno a odsouzeno do vězení. Řada z nich byla mnohokrát vyslýchána a zastrašována. Starší sestry byly obdivuhodně statečné. Nikdo nezradil, neselhal. Svět se brzy dozvěděl o této události a následovaly interpelace, žádosti o propuštění a ukončení stíhání."¹⁹⁷

Páter Jan Baptista Bárta OFM, zakladatel sororit, dostal čtrnáct dní po svém pohřbu předvolání k nastoupení trestu vězení.¹⁹⁸

¹⁹⁶Srov. tamtéž, s. 389.

¹⁹⁷Život České provincie...

¹⁹⁸Srov. tamtéž.

2.4.4.2 Další činnost kongregace OSF v době komunismu

Stát i nadále pokračoval v pronásledování, útlaku a perzekuci tohoto řeholního společenství. Pronásledování ze strany státu neminulo ani sestry působící v zahraničních provinciích. Toto lze ukázat na příkladu generální představené Elišky Pretschnerové. Generální představená a generální vikářka Luceta Malíková v roce 1973 dostaly povolení státních orgánů k návštěvě sester v Československé republice (v té době působily v Itálii - pozn. autora). Dalším důvodem návštěvy vlasti bylo prodloužení povolení k pobytu mimo vlast, které mělo platit do konce roku 1974. Ale po přiletu byla sestra Eliška v rodné zemi na 14 měsíců zadržena a nemohla vykonávat svůj úřad.¹⁹⁹ Generální vikářka Luceta se mohla vrátit 17. července 1974 do Říma, avšak generální představená Eliška povolení k odjezdu nedostala. "Na opětovnou žádost o výjezdní vízum dostala stručnou odpověď, že její pobyt v zahraničí není v souladu se státními zájmy."²⁰⁰

Nejenže sestra Eliška byla ve své vlasti zadržena, ale byla stále vyslýchána tajnou policií. Výslechy se hlavně týkaly její aktivity v Sekretariátě řeholních společností v letech 1968 - 1970. Tuto dobu sestra Eliška využila i ke kanonickým vizitacím všech domovů. Mezi tím bezúspěšně každé dva týdny jezdila do Prahy na ministerstvo kultury pro slíbené povolení k odjezdu.²⁰¹

Generální správa v Římě i sestry amerických provincií nezůstaly nečinné a zadržení generální představené celé kongregace OSF zveřejnily v celosvětovém tisku, aby získaly podporu veřejnosti.²⁰²

V roce 1974 se v české provincii "vzhledem k velmi neutěšeným politickým poměrům" volby do provinciální správy nekonaly a úřad české provinciální představené nadále vykonávala sestra Ema Kovářová.²⁰³

199Srov. tamtéž.

200Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 171.

201Srov. tamtéž, s. 171.

202Srov. tamtéž, s. 171.

203Srov. tamtéž, s. 172.

Až když v únoru 1975 přiletěl k jednání s československou vládou vyslanec Svatého otce *kardinál Agostino Calasuono*, dostala sestra Eliška pokyn, že má urychleně odcestovat do Říma. Odletěla stejným letadlem, které kardinála přivezlo.²⁰⁴

V roce 1977 byla sestra Eliška již po druhé zvolena generální představenou na další období, které trvalo do roku 1983.²⁰⁵

V pražské provincii byla v roce 1978 poprvé zvolena českou provinciální představenou *Blažena Fabíková*.²⁰⁶ V tomto roce v prosinci navštívila Československo opět sestra Eliška v roli generální představené. Tentokrát ji doprovázela generální asistentka *Alma Gallová*. Generální představená vykonala kanonickou vizitaci v provincii Praha a zavítala i do provincie Žilina.²⁰⁷ "Sestra Eliška znala velmi dobře situaci v Československu, a tím také izolovanost Církve v této zemi. Dbala proto svědomitě, aby sestry byly včas a v plné šíři informovány o celém dění ve světové Církvi i v kongregaci. Pořizovala potřebné překlady a využívala všech dostupných cest, jak tyto materiály doručit sestřím k informaci a ke studiu. Stávalo se, že sestry dostávaly překlady papežských Encyklik, dekretů a ostatních dokumentů mnohdy dříve, než se dostaly - komunistickou cenzurou prověřené - k církevním orgánům v Československu."²⁰⁸

Začátkem října 1979 se konala Mezinárodní konference generálních představených františkánských kongregací mužů a žen III. regulovaného řádu sv. Františka, která měla rozhodnout, zda se bude pracovat na nové Řeholi. Na této konferenci zastupovala kongregaci OSF sestra Eliška Pretschnerová.²⁰⁹

V létě 1980 navštívily všechny členky generální správy v Římě obě provincie v Československu. Členky generální správy měly poprvé možnost na vlastní oči vidět život v zemích s komunistickým totalitním režimem.²¹⁰

204Srov. *Život České provincie...*

205Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 174.

206Srov. tamtéž, s. 176.

207Srov. tamtéž, s. 177.

208Tamtéž, s. 177.

209Srov. tamtéž, s. 178.

210Srov. tamtéž, s. 178.

Generální správa spolu s provinciálními představenými vypracovala v roce 1981 podle návrhů, které došly z provincií, následující definici charismatu kongregace:

"Charisma Školských sester sv. Františka podle tradice františkánské kajícího zakořeněné v prožívání evangelia je důvěrné spojení s Bohem uprostřed apoštolské práce. V duchu františkánské chudoby, vyjádřené jednoduchostí společného života a pokorným oddáním se službě, věnujeme se křesťanské formaci, výchově a sociální službě pro celkový rozvoj člověka. Odpovídáme na znamení doby a na potřeby Církve jako její věrné služebnice a radostně sloužíme chudým a jinak potřebným."²¹¹

Ve stejném roce zůstala v provincii Praha na další období provinciální představenou Blažena Fabíková, jak to vyžadovaly tehdejší neutěšené vnitrostátní poměry.²¹²

Dne 27. prosince 1981 došla do Říma informace o tom, že generální vikářka Luceta Macíková byla při odjezdu z Československa zadržena a hned tak se nevrátí. Zprávu předala sestra **Silvie Vošahlíková**, která se s ní do Říma vracela a byla částečně svědkem zadržení a ponižující prohlídky sestry Lucety na letišti v Praze. Státní orgány jako důvod k zadržení uváděly, že sestra Luceta měla u sebe zanedbatelnou částku valut, kterou vezla zpět do Říma.²¹³

Dne 27. dubna 1983 byla promulgována Řehole III. řádu sv. Františka, kterou podepsal Svätý Otec **Jan Pavel II.** Při sestavování Řehole byla následující kritéria:

- "1. návrat k původnímu charismatu,
2. najít historický základ Řehole,
3. účast všech františkánských společenství Třetího řádu při konzultaci o textu."²¹⁴

Toto znění Řehole, která nese název: "Řehole a život bratří a sester Třetího řádu sv. Františka", obdržely všechny školské sestry z české provincie.²¹⁵

Na řádné XV. generální kapitule také v roce 1983, kterou svolala ještě generální představená Eliška, se její nástupkyní stala **Marcellina Goceljak** z americké provincie. Sestra

211 Tamtéž, s. 181.

212 Srov. tamtéž, s. 182.

213 Srov. tamtéž, s. 183.

214 Srov. tamtéž, s. 184.

215 Srov. tamtéž, s. 187.

Eliška se po 12 letech vrátila do své vlasti - do Hoješína, kde se opět zapojila do činnosti v domově pro zestárlé a nemocné sestry, kterých tam v té době žilo kolem padesáti.²¹⁶

Generální vikářka Luceta dostala v září 1983 po dlouhých průtazích povolení výjezdu k rodičům do USA a vystěhovalecký pas.²¹⁷

Kongregační emblém (viz příloha I) byl konečně vybrán v roce 1984 z návrhů, které předložily jednotlivé provinciální a regionální představené. Jak je v knize *Stoletá cesta* uvedeno: "Za nejlépe vyhovující byl uznán návrh provincie Žilina. Generální představená jej nechala vyrobit z vhodného kovu v Miláně. Všechny sestry dostaly dva emblémy: na řetízku a jako brož".²¹⁸

V roce 1986 byla již po třetí zvolena provinciální představenou Blažena Fabíková.²¹⁹

V Československu se konečně začaly objevovat náznaky zlepšení vztahů mezi státem a Církví. Ženským řeholním institutům bylo dokonce v roce 1988 povoleno v omezeném počtu přijímat nové řeholní sestry a toho využily i tajné školské sestry. Novicky musely být však zaměstnány pod státní kontrolou v tzv. charitních domovech.²²⁰

Stoleté výročí trvání kongregace OSF v roce 1988 bylo jedním z důležitých podnětů k důkladnějšímu studiu založení kongregace, řeholnímu životu, působení a rozšíření tohoto řeholního společenství. Zájem o vznik této kongregace se stupňoval už od konce II. vatikánského koncilu, který ve svém dekretu PC doporučoval členům řeholních společností "návrat ke kořenům". Těmito kořeny byly pro kongregaci svatý František, zakladatelka Antonie Lamplová a charismatické poslání rodných sester Zahálkových.²²¹

Hlavní společné oslavy výročí byly slaveny v generalátě v Římě ve dnech od 26. června do 4. srpna. 1988. Zúčastnily se jich řeholní sestry z celé kongregace. Také 28 sester z Československa, z české i slovenské provincie, které dostaly povolení k cestě na

²¹⁶Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová ...*

²¹⁷Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 185.

²¹⁸Srov. tamtéž, s. 186.

²¹⁹Srov. tamtéž, s. 188.

²²⁰Srov. tamtéž, s. 188.

²²¹Srov. tamtéž, s. 188.

oslavy. Dne 2. července byla sloužena hlavní děkovná mše svatá, kterou celebroidl kardinál *Jozef Tomko*.²²²

2.4.5 Shrnutí činnosti kongregace OSF do roku 1989

Před rokem 1948 sestry z kongregace OSF učily na mateřských, měšťanských a středních školách především v Praze a vedly domovy, penzionáty a ubytovny pro děti, dívčí mládež a ženy. Po uzavření škol začátkem 50. let sestry pracovaly hlavně v DD mimo Prahu například ve Vratislavicích nad Nisou, Děčíně, Brně, Mitrově a začátkem 70. let i v Praze v Dejvicích. V téže době také fungovaly v ÚSP pro mentálně postižené děti a mládež v Křižanově a Budeničkách. Na přelomu 40. a 50. let také prošly nemocniční praxí v nemocnicích v Krnově, Podbořanech a Vysokém Mýtě.²²³

V roce 1948 měla pražská provincie 314 členek a sestry působily ve 33 domech a bytech. K 31. prosinci 1989 měla tato provincie 168 sester, které bydlely v 8 domech a v 7 tajných komunitách.²²⁴

2.5 Kongregace OSF od roku 1989 až do současnosti

Od řeholních kongregací, řádů a společenství dnešní společnost očekává, že budou vykonávat zejména charitativní, sociální i školskou činnost. Jak uvádí sestra Ludmila ze své zkušenosti sekretářky Konference vyšších představených ženských řeholí v ČR, přicházejí žádosti o to, aby sestry z kongregací a řádů působily v nejrůznějších ústavech, církevních institucích i v rodinách. Stupňuje se také zájem o církevní školství. Ale většina kongregací včetně kongregace OSF má nedostatek řeholnic v produktivním věku, které by uspokojily požadovaný rozsah všech žádostí.²²⁵

²²²Srov. tamtéž, s. 189.

²²³Srov. tamtéž, s. 260 - 263.

²²⁴Srov. RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 392.

²²⁵Srov. POSPÍŠILOVÁ, L. *Vývoj řeholního života v naší zemi po pádu totalitního režimu po současnost*, (přednáška 2. 2. 2004 v Českých Budějovicích), dostupné na homepage: Konference vyšší představených ženských řeholí v ČR (<http://www.volny.cz/kvpzr>), 21. 4. 2007.

Je velmi znát, že od roku 1950 řeholní kongregace a řády nesměly přijímat dorost. Po roce 1969 začala mnohá společenství přijímat mladé sestry tajně a mezi tato společenství patří i kongregace OSF. Sester, které vstoupily do řehole tajně bylo málo, protože pro společenství i pro mladé zájemkyně o členství v řeholním společenství byl vstup velmi náročný a nebezpečný.²²⁶ O tom, jak probíhalo tajné přijetí a působení v kongregaci OSF mi vyprávěla sestra Ludmila na příkladu své vlastní životní zkušenosti. - viz. příloha II.

"Nyní již kongregace a řády mohou přijímat dorost svobodně, ale nových členek přichází stále málo. Dokonce v letech 1995 až 1997 do kongregace OSF nevstoupila žádná kandidátka ani novicka. Řeholní sestry z toho byly smutné a hledaly chyby samy u sebe."²²⁷

"Řeholní společenství má dnes stále častěji před sebou fakt stoupajícího stáří svých členů.... Pro společenství obsahuje tato skutečnost na jedné straně snahu jako cenné přijímat do svého středu staré spolubratry a spolusestry a ty služby, které ještě mohou nabídnout, a na druhé straně být pozorný a poskytnout bratrsky a způsobem řeholním ony duchovní a materiální pomoci, na které jsou staří lidé odkázáni."²²⁸ Sestra Ludmila Pospíšilová dále doplňuje, že řeholníci a řeholnice se stávají těmi chudými, kteří potřebují naši pomoc.

Situace sester v době totality, kdy část sester žila v klášterním společenství a část v tajných komunitách velmi poznamenala celou kongregaci OSF. Sestry v kláštorech neznaly konkrétní podoby života svých tajných sester v malých komunitách a naopak. Občasné návštěvy nemohly nahradit společný život obou generací. Obě skupiny - sestry, které žily oficiálním řeholním životem v kláštorech a sestry žijící v tajných komunitách po listopadu 1989 neuměly spolu žít, komunikovat ani najít vhodnou podobu společného řeholního života. Byl to vážný generační problém, který mnohdy končil odchodem některých mladších, dřívějších tajných, sester z kongregace OSF. Vyřešení této situace trvalo mnoho let, ale jak mi samy řeholní sestry potvrdily, stálo to za to.²²⁹

Ještě dnes je prý občas slyšet názor, že tajné komunity byly jen romantika a jakási hra na řeholní život. Sestra Ludmila má v tomto směru svoji osobní zkušenost, protože roku 1977 tajně vstoupila do kongregace OSF a v tajné komunitě žila. Sestra Ludmila dosvědčuje, že

²²⁶Srov. tamtéž.

²²⁷Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou, 20. 4. 2007.

²²⁸POSPÍŠILOVÁ, L. *Vývoj řeholního života ...*

²²⁹Srov. POSPÍŠILOVÁ, L. *Vývoj řeholního života ...*

život v tajných komunitách byl asketický a autenticky naplněný duchem modlitby a společenství.²³⁰

Sestra Ludmila Pospíšilová ve své přednášce z 2. února 2004, kterou přednesla v Českých Budějovicích, upozorňuje na několik myšlenek z Instrumentum laboris Plenárního sněmu katolické církve v ČR.

V § 95 čteme: "V některých komunitách jsou jen sestry vysokého věku a sestry mladé a chybí střední generace."

Podle sestry Ludmily toto bylo aktuální koncem 90. let 20. století. Na začátku 21. století, je situace jiná. V kongregaci OSF, stejně jako v jiných ženských řeholních společenstvích, jsou v současné době hlavně řeholní sestry středního a důchodového věku a chybí sestry do 30 let věku a zcela mladé sestry. Nové sestry, které vstoupily do společenství na začátku 90. let minulého století, jsou v současné době skoro 40 leté.²³¹

V § 96 se ještě píše: "Pro řadu řeholních komunit bylo obtížné po roce 1990 obnovit život tak, aby zužitkovaly pozitivní zkušenosti ze své neveřejné existence a nevracely se do období, kdy jejich existence řádů v době totality."²³²

Jak již bylo napsáno výše, po roce 1989 bylo potřeba sjednotit roztržité společenství, kde část sester žilo v tajných malých komunitách a část oficiální řeholním životem. "...generační rozdíly v názorech na konkrétní podobu společného života byly značné. Dalo by se říci, že většina společenství zvolila určitý způsob společného života, protože tu nebyla jiná možnost." Až čas a zkušenost ukázaly, že sjednocení celého společenství i za cenu ztrát se vyplatilo.²³³

230Srov. tamtéž.

231Srov. POSPÍŠILOVÁ, L. *Vývoj řeholního života ...*

232Srov. tamtéž.

233Srov. tamtéž.

2.5.1 Rok 1989 - počátek nové nečekané svobody

XVI. generální kapitula začala 19. června 1989 mší svatou, kterou sloužil Svatý Otec Jan Pavel II. ve své soukromé kapli za účasti všech členek generální kapituly. Ústředním tématem této generální kapituly bylo: "Život podle Evangelia" s důrazem, že tento život neznamena pouze společné místo anebo společnou práci, ale především "jedno srdce". Generální představenou byla zvolena sestra Luceta Macíková, protože sestra Luceta byla v době voleb generální správy na návštěvě v Československu, byla telefonicky požádána o souhlas s přijetím volby.²³⁴

Svatořečení sv. Anežky České, františkánské světice, které proběhlo v Římě 12. listopadu 1989, se zúčastnilo i 36 řeholních sester z Československa, které si během této návštěvy prohlédly Řím, Assisi a jiná posvátná místa.²³⁵

V knize *Stoletá cesta* se píše: "Sestry se navrátily do Československa vlastně v předvečer velkých událostí. Tvrdý komunistický režim, který všemi prostředky omezoval svobodu a prakticky likvidoval Církev, začal se doslova hroutit. Během několika týdnů vystřídala komunistickou vládu vláda "národního porozumění" a lid a samozřejmě i Církev začali volně dýchat." Již v prosinci 1989 přijela do vlasti generální představená Luceta Macíková.²³⁶

"Kronika generalátu hodnotí rok 1989 jako rok velkých a mimořádných událostí i projevů Boží přízně. Kongregace vzrůstá počtem členek, rozšiřuje svoji misijní činnost, ale především se snaží o hlubší pochopení života podle Evangelia i jeho uvedení do praxe vlastního života. Generální kapitula uvedla v život různé změny. V tomto roce zemřelo mnoho sester, především v pražské provincii."²³⁷

²³⁴Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 230, 231.

²³⁵Srov. tamtéž, s. 231.

²³⁶Srov. tamtéž, s. 231, 232.

²³⁷Tamtéž, s. 232.

2.5.2 Devadesátá léta

Rok 1990 řeholní sestry vnímaly jako rok velkých možností a rok velkého požehnání pro kongregaci. Do kongregace po dlouhé době oficiálně vstoupily nové mladé sestry, byl umožněn duchovní růst řeholních sester, byla prohloubena formace a rozšířena misijní činnosti kongregace. V provincii Praha byla zvolena novou provinciální představenou sestra **Milada Kopecká**.²³⁸

Počátkem července přijely do Československa řeholnice Římské provincie. Prohlédly si Prahu a její nejdůležitější památky a navštívily sestry pražské provincie. Pomodlily se u hrobu sestry Jakoby Zahákové ve Slatiňanech, navštívily poutní místo Velehrad.²³⁹

Život ve svobodě nebyl pro řeholnice v Československu jednoduchý. Sestry neznaly cizí jazyky a proto jim generální představená Luceta doporučovala sestrám pobyt v jiných provinciích, "aby získaly potřebný rozhled, znalost jazyků a obohatily tak vlastní provincii získanými zkušenostmi. Byly vybrány vhodné mladé sestry a poslány do Říma, aby tam studovaly františkánskou spiritualitu, kursy misiologie a cizí jazyky. Angličtinu sestry studovaly při šesti měsíčních pobytech v americké provincii.²⁴⁰

Situace řeholních společenství po listopadu 1989 byla velice složitá. Tato situace byla u řeholnic jiná než u řeholníků. Řeholní sestry po internaci postupně odcházely do ústavů pro mentálně postižené a do domovů důchodců. Sestry však mohly v těchto ústavech pracovat jen do doby, kdy měly nárok na důchod, potom musely odejít. Nakonec kongregace OSF získala objekty v Hoješíně a Cetechovicích. Sestry ze svých skromných příjmů zchátralé zámečky zakoupily, opravily doslova vlastníma rukama, a protože nesměly nic vlastnit, musely je nabídnout jako "dar" státu. Po listopadu 1989 se o budovu v Cetechovicích přihlásil původní majitel a požadoval po sestřích nájemné.²⁴¹ V této situaci, kdy nový majitel chtěl po kongregaci OSF nájemné, musely sestry přijmout restituci zdevastované budovy mateřince v Praze - Břevnově. Sestry budovu opravily a přestěhovaly tam nemocné sestry a sestry důchodkyně.²⁴²

238Srov. tamtéž, s. 233.

239Srov. tamtéž, s. 233.

240Srov. tamtéž, s. 234.

241Srov. POSPÍŠILOVÁ, L. *Vývoj řeholního života ...*

242Srov. tamtéž.

Jak sestra Ludmila uvádí ve své přednášce, občas se vyskytnou hlasy, které tvrdí, "že se řeholní společenství neměla v devadesátých letech zabývat opravami budov, ale spíš dávat důraz na duchovnější témata."²⁴³ Sestra Ludmila se domnívá, "že tento názor je velmi naivní, protože kongregace OSF byla postavena do situace, která se vlastně rovnala poválečnému stavu. Církev a zvláště řeholní společenství se vracela do budov, které byly jak po náletu bombardérů."²⁴⁴

Vrácené budovy byly nejen velmi zanedbané, ale navíc je tento majetek v mnoha případech dodnes zatížen částečnou restitucí. Např. je sice vrácen klášter, ale bez stavební parcely, na níž stojí. Klášter byl v minulosti rozdělen na více budov, z nichž některé vráceny dosud nebyly nebo byly navraceny jen části těchto budov. Velmi často není vrácena zahrada kolem kláštera nebo je vrácena jen její část apod. Takový majetek je pak velmi těžko použitelný pro zahájení nějaké činnosti.²⁴⁵

"Výše uvedené případy se týkají hlavně budov kongregace OSF na Břevnově, kde byla kongregaci vrácena budova charitního domu bez parcely, na které domov stojí. Park, který domov obklopuje a v minulosti patřil kongregaci, byl rozdělen na několik částí, z nichž sestřím byla vrácena jen zahrada, která domov bezprostředně obklopuje."²⁴⁶

Období devadesátých let minulého století bylo doba, kdy se vracely kongregaci školy a domovy pro děti a mládež, doba, kdy se sestry dál věnovaly postiženým dětem a mládeži i doby, kdy se sestry začaly věnovat lidem s drogovou závislostí. Provinciální dům v Lublaňské ulici slouží jako ubytovna pro sociálně slabším děvčata.²⁴⁷

"Sestry i nadále pečovaly o mentálně postižené děti a mládež v ústavech sociální péče ve Slatiňanech a v Budeničkách. V roce 1998, ale došlo k uzavření sociálního ústavu v Budeničkách a postižené děti byly přestěhovány do ústavu ve Smrčně."²⁴⁸

243 Tamtéž.

244 Tamtéž.

245 Srov. tamtéž.

246 *Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou*, 20. 4. 2007.

247 Srov. Kol. autorů. *Řeholní život v českých zemích. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 264.

248 *Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou*, 20. 4. 2007.

V Římě sestry společně se salesiány spravovala pro české poutníky ubytovna "Velehrad".²⁴⁹

V květnu 1993 zemřela bývalá generální a provinční představená Eliška Anna Pretschnerová a byla pohřbena na hřbitově ve Slatiňanech.

V roce 1994 a 1998 byla již po druhé a potřetí českou provinční představenou zvolena sestra Milada Kopecká.²⁵⁰

2.5.3 První desetiletí 21. století

V roce 2001 byl zahájen proces o životě, ctnostech a pověsti svatosti sestry Elišky Pretschnerové. Páter *Karel Vrána* a páter *Petr Alkantar Houška* předložili 1. června královéhradeckému biskupovi *Dominiku Dukovi* svá právoplatná jmenování postulátorem a vícepostulátorem.²⁵¹

Proces blahořečení začal zkoumáním všech písemných dokumentů, dopisů a deníků sestry Elišky. Jmenovaný tribunál také zkoumá osobní svědectví všech, kdo ji znali. Dokonce se podařilo zaznamenat dva zázraky.²⁵²

Provinční představenou byla v roce 2002 na čtyřleté období zvolena sestra *Květa Vinklárková*.²⁵³

V roce 2004, když zemřel páter Karel Vrána, byl novým postulátorem pro proces blahořečení sestry Elišky jmenován *Josef Koláček*.²⁵⁴

Dne 10. června 2006 byla sestře Elišce Pretschnerové "Institutem františkánských studií udělena in memoriam Plaketa sv. Anežky České za celoživotní přínos pro rozvoj františkánské

249Srov. tamtéž, s. 264.

250Srov. Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 248.

251Srov. *SM Eliška Anna Pretschnerová - blahořečení*. Dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

252Srov. tamtéž.

253Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou, 20. 4. 2007.

254Tamtéž.

spirituality u nás i ve světě a za mimořádné úsilí o uskutečňování reforem po II. vatikánském koncilu v našich zemích. Cenu převzala sestra **Květa Vinklárková**, která v této době byla ještě provinční představenou kongregace OSF".²⁵⁵ Ve stejném roce ji vystřídala sestra Veronika Říhová.²⁵⁶

2.5.4 Přehled míst, kde školské sestry z české provincie kongregace OSF v roce 2007 působily

Nejpočetnější komunita řeholních sester české provincie kongregace OSF je v současnosti soustředěna na Břevnově v Radimově ulici č. p. 33/2, Praha 6, kde se nachází provinční dům české provincie, mateřinec a domov pro sestry v důchodovém věku. V tomto objektu je cca 42 sester. Představenou české provincie je v současné době sestra **Veronika (Václava) Říhová**. Místní komunitu na Břevnově vede místní představená sestra **Baptista Nožková**.²⁵⁷

Další společenství školských sester je umístěno v Lublaňské ulici č. p. 44, na Praze 2, Tuto komunitu vede místní představená sestra **Milada Kopecká**. Ve stejných prostorách se nachází i sekretariát Konference nejvyšších představených ženských řeholí v ČR, jehož současnou předsedkyní je sestra **Václava Dudová** provinční představená České provincie Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje. Na této adrese rovněž sídlí Institut františkánských studií, jehož předsedkyní je, již od založení v roce 2000, sestra Ludmila (Jana) Pospíšilová.²⁵⁸

Ve Francouzské ulici č. p. 1, taktéž na Praze 2, je Křesťanský domov mládeže a jídelna u svaté Ludmily. Internát slouží především k ubytování studentek středních a vyšších odborných škol. Tuto ubytovnu, především pro dívčí mládež, vede představená sestra **Pavla Petrová**.²⁵⁹

²⁵⁵Tamtéž.

²⁵⁶Tamtéž.

²⁵⁷Tamtéž.

²⁵⁸Tamtéž.

²⁵⁹Tamtéž.

Malá komunita sester z kongregace OSF se nalézají v charitním domě v Hoješíně u Chrudimi, kde dříve býval domov pro sestry v důchodu. Hoješínskou komunitu asi tří sester vede místní představená sestra **Terezie Burdová**.²⁶⁰

Ústav sociální péče ve Slatiňanech, který má v současné době kapacitu cca 300 dětí se zdravotním postižením je již dlouhou dobu v rukou státu. Spíše kvůli zachování tradice zde nyní působí jen tři řeholní sestry, které vede sestra **Ladislava Mašková**.²⁶¹

V Brně v Karlově ulici č. p. 22 je další formační dům řeholních sester z kongregace OSF. Sestra **Dominika Konečná**, zde vykonává post místní představené.²⁶²

Duchovní centrum sv. Františka z Pauly, které ve Vranově u Brna v roce 2000 zřídil řád nejmenších bratří sv. Františka z Pauly. Již od samého počátku se na provozu a vedení podílejí školské sestry, kterých je tam v současné době pět. Ředitelkou duchovního centra je sestra **Zdislava** a představenou je sestra **Gratia Štulířová**. V duchovním centru se pořádají formační kurzy pro řeholníky, řeholnice, mládež, vyučuje se náboženská výchova atd.²⁶³

Vlastní školské zařízení v současné době kongregace OSF nemá, i když by si to řeholní sestry velice přály. V jejich vlastnictví je budova Arcibiskupského gymnázia v Korunní ulici č. p. 2 - na Vinohradech, které má od kongregace OSF pronajato Pražské arcibiskupství. Finanční prostředky z pronájmu kongregace opět investuje do oprav a udržování budovy. V minulých letech, zde z části ze svých kongregačních finančních prostředků a z části z prostředků ministerstva životního prostředí zaplatily vytápění z obnovitelných zdrojů, což je v centru Prahy zcela unikátní.²⁶⁴

Kongregace OSF včetně všech provincií, které jsou v současné době na Slovensku, v USA, v Chile, v Indii, jižní Africe, v Kazachstánu a v Římě má v letošním roce přibližně 500 řeholních sester, z tohoto počtu česká provincie eviduje 73 řeholnic.²⁶⁵

260 Tamtéž.

261 Tamtéž.

262 Tamtéž.

263 Tamtéž.

264 Tamtéž.

265 Tamtéž.

V současnosti generalát kongregace OSF stále sídlí v Římě a generální představenou celé kongregace OSF je od roku 2001 americká sestra *Xavier Bomberger*.²⁶⁶

Jak uvádí sestra Dolores Richtrová ve svém příspěvku ve sborníku *Ženské řehole za komunismu*: "Sestry, i když zklamané tím, že společnost jako celek nemá zájem o jejich služby ve školství, které tak poctivě a s tolika oběťmi vykonávaly, celou dobu věřily, že nic se nestane bez našeho Pána." Dále je uvedeno: "Dnes naše nejstarší sestry nejsou zahořklé, že musely od zdravých dětí a nadějně mládeže odejít a sloužit dětem s mentálním postižením či nejstarším lidem na odchodu z tohoto světa, a to ještě za velice těžkých podmínek."²⁶⁷

3 VÝZKUMNÉ ROZHOVORY

3.1 Úvod do výzkumu

Ve výzkumné části této diplomové práce se budu hlavně zabývat tím, jak ještě žijící školské sestry vnímají změnu svého působení v 50. letech minulého století, svou nucenou činnost za doby komunismu a význam těchto zkušeností pro současnou sociální a charitní praxi, případně i pro budoucnost.

Ve výzkumu budu mít možnost ověřit si své teoretické poznatky o kongregaci OSF uvedené v předchozí části mé diplomové práce, proto jsem se rozhodla použít techniku individuálního osobního rozhovoru, který bude přenesen do přirozeného prostředí řeholních sester z této kongregace, tedy do jejich charitních domovů.

3.2 Zdůvodnění výzkumu

Existuje velice málo souhrnných písemných materiálů a pramenů, ze kterých by se daly čerpat potřebné informace o charitativní, sociální či zdravotní činnosti ženských řeholních kongregací a řádů za doby komunismu. Také jsem nenalezla žádný výzkum, který by se

²⁶⁶Tamtéž.

²⁶⁷RICHTROVÁ, D. *Kongregace Školských...*, s. 345.

problematikou změny činnosti a poslání ženských řeholních společenství za doby totality zabýval.

Na základě výše uvedeného jsem se rozhodla praktickým výzkumem, na příkladu kongregace OSF, prozkoumat její nové zaměření a vnucené aktivity pod vlivem komunistického režimu.

Tento výzkum je také jedinečný v tom, že jej nelze v budoucnosti opakovat v takovém rozsahu jako byl proveden nyní, vzhledem k vysokému věku dotazovaných sester a jejich vážnému zdravotnímu stavu. Jde tedy o první a možná poslední náhled do této problematiky v takové šíři, jak ho předkládám.

3.3 Příprava výzkumu

Vlastní realizaci výzkumu, tedy výzkumným rozhovorům, předcházela přípravná fáze. V této fázi jsem pomocí elektronické komunikace navázala kontakt s místními představenými několika komunit v české provincii, které mi poskytly základní informace o svých společenstvích, tedy o počtech svých členek, případně o složení své komunity.

Cílem tohoto předběžného průzkumu bylo zjistit, zda v charitních domech, které tyto místní představené vedou, žijí řeholnice, které byly kandidátkami, novickami nebo řádovými sestrami ještě před rokem 1948, tedy těsně před uzavřením kongregačních škol.

Zjistila jsem, že takové komunity byly dvě. V komunitě na pražských Vinohradech žije jen jedna taková sestra, která splňovala podmínky mého výzkumu. Měla jsem možnost se s ní osobně setkat a vést s ní rozhovor. V břevnovské komunitě je takových sester pět. Výzkumu se však zúčastnily pouze tři sestry, zbývající dvě sestry jsou velice vážně nemocné a jejich zdravotní stav jim rozhovor se mnou neumožňoval.

Pomocí těchto dvou místních představených jsem si také se sestrami, které jsem zařadila do výzkumu, sjednala schůzky, při kterých jsem s nimi prováděla individuální osobní rozhovory.

3.3.1 Kvalitativní výzkum

Ve výzkumné části mé diplomové práce jsem použila kvalitativní výzkum.

Kvalitativní výzkum byl pro moji práci vhodný a velmi dobře použitelný, neboť jsem zjišťovala velké množství informací, ve velmi malé výzkumné skupině zúčastněných.

Byla použita výzkumná technika individuálního osobního rozhovoru s dotazovanými (více v kapitole 3.5).

3.3.2 Výzkumný problém

Vlastním cílem výzkumu je zjistit, jaké následky v negativním a případně i v pozitivním smyslu měla doba komunismu na dnešní rozvoj činnosti kongregace OSF a jaký význam má totalitní zkušenost školských sester v dnešní svobodě době pro dnešní generaci sociálních a charitních pracovníků.

Dále se zaměřuji na to, jak řeholní sestry z kongregace OSF vnímaly dobu komunismu, kdy byly více či méně perzekuovány, sledovány a téměř nesměly pokračovat ve vzdělávání a výchově dětí a mládeže a byly "nuceny" vykonávat práce, které byly pro stát v době totalitního režimu přijatelnější.

3.3.3 Výzkumné otázky

Na základě materiál zpracovaných v kapitolách 1 a 2 jsem dospěla k následujícím třem výzkumným otázkám:

1) Jak sestry z kongregace OSF vnímaly změnu svého působení, přechod z pedagogické oblasti do charitativně sociální nebo zdravotní, pod vlivem komunismu?

2) Byla pro řeholní sestry z kongregace OSF změna jejich původního poslání v době komunismu "vnucená" charita? Jaký dopad měla změna jejich poslání na kongregaci OSF?

3) Jak se tato změna poslání a celého působení kongregace OSF projevila v současnosti? Jaké zkušenosti si sestry odnesly pro dnešek?

3.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem byly sestry z řeholní kongregace Školských sester III. řádu sv. Františka. Řeholnice z kongregace OSF před rokem 1948 působily především v oblasti vzdělávání jako učitelky v mateřských, základních a středních školách a po likvidaci církevních škol, uzavření klášterů a pobytu v internačních táborech, se jejich hlavní fungování muselo přenést nejdříve do oblasti zdravotnictví, tedy na různá oddělení nemocnic a po nařízeném opuštění těchto zdravotnických zařízení do oblasti charitativní a sociální práce s osobami se zdravotním postižením, především s mentálně postiženými dětmi a se seniory.

Řeholnic z kongregace OSF, které by pamatovaly změnu v působení kongregace OSF koncem 40. a začátkem 50. let a dobu komunismu již mnoho nežije. Po pátrání v jednotlivých komunitách této kongregace jsem získala informace o šesti řeholních sestrách, které dobu totality osobně zažily.

Velikost výzkumného vzorku, cca 5 - 8 sester, jsem předpokládala, ale tento výzkumný vzorek se ještě zmenšil. Některé takto vybrané řeholnice již nemají potřebné fyzické a psychické zdraví, proto s nimi nebylo možné výzkum provést.

3.5 Výzkumná technika

Při sběru dat byla použita technika individuálního osobního rozhovoru s řeholními sestrami z kongregace OSF.

3.5.1. Rozhovor

„Při osobním dotazování jde o interakci mezi tazatelem a dotazovaným, ve které se tazatel snaží získat od dotazovaného informace, které pomohou odhalit to, co je v mysli dotazovaného, jako je jeho vzpomínka, zkušenost, znalost, očekávání a hodnocení prožitků, které tyto skutečnosti doprovázejí.“²⁶⁸

„K hlavním výhodám osobního kontaktu patří, že umožňuje získat data hlubšího a širšího zaměření o kvalitativně různorodých skutečnostech, jež jsou pak porovnatelné. V osobním dotazování, které vede tazatel, je výhodou, že respondent snese větší zátěž než při jiných výzkumných technikách.“²⁶⁹

„Individuální osobní rozhovor, který je blízký běžnému rozmlouvání či povídání, bývá pro respondenta zajímavější, a s tím se snižuje i podíl odmítajících respondentů. Přítomnost tazatele při rozhovoru může dokonce eliminovat nežádoucí vlivy. Tazatel podle situace může rozhovor přerušit, odložit, vysvětlit nedorozumění, špatné pochopení apod.“²⁷⁰

Nevýhodou osobního dotazování je jeho časová náročnost pro tazatele i respondenta. V našem případě, kdy je omezený vzorek dotazovaných, lze tuto techniku bez větších problémů použít.

Další nevýhodou této techniky je to, že pokud tazatel nekoriguje a neusměrňuje dotazovaného, odbíhá při svém vyprávění k tématům, které nesouvisejí s výzkumným problémem. S tímto problémem jsem se velice často potýkala, protože mnou dotazované řeholní sestry měly určitou představu, o tom co mi chtějí sdělit a ta se ne vždy shodovala s mými výzkumnými otázkami.

Při sběru dat s výzkumnou skupinou školských sester byl tedy veden polostandardizovaný rozhovor, kdy byl přesně stanovený záměr a cíl rozhovoru, ale nebylo nutné dodržovat přesnou formulaci a pořadí otázek. Pro rozhovor bylo připraveno

268SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001, s. 82.

269SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu...*, s. 83.

270SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu...*, s. 83.

11 standardizovaných a tematicky rozdělených volných otázek, které se v průběhu rozhovoru doplnily o nestandardizované otázky, jež vyplynuly z rozhovoru.

Vzhledem k tomu, o jakou výzkumnou skupinu se jedná, nelze aplikovat jinou výzkumnou techniku. Dotazované sestry potřebují při rozhovoru velice individuální přístup, který vyžaduje dostatek času na formulování odpovědí a vzhledem k jejich zdravotnímu stavu také možnost odpočinku nebo přerušení výzkumného rozhovoru.

Výzkumný rozhovor se skládal ze tří tradičních fází - úvodu, vzestupu a závěru.

Úvodní fáze byla určena pro navázání kontaktu tazatele s dotazovaným. V této fázi je důležité, aby tazatel získal důvěru dotazovaného, což se zřejmě podařilo. Dotazovaným sestrám jsem se na začátku každého rozhovoru představila, sdělila jim cíl a hlavně účel rozhovoru. V této fázi jsem se každé sestry zeptala na její souhlas s psaním poznámek a s nahráváním rozhovoru na diktafon. S každou dotazovanou sestrou jsem si individuálně domluvila předpokládanou dobu trvání našeho rozhovoru. Zde záleželo na tom, jaký čas mi mohou sestry věnovat, protože sestry měly ještě další povinnosti v rámci řeholního společenství.

Po úvodní fázi následovala fáze vzestupu. V této fázi jsem pokládala předem připravené otázky, které měly dotazované sestry uvést do tématu rozhovoru. Tato fáze vrcholila pokládáním klíčových otázek, tedy otázek, které byly ústředním tématem rozhovoru. V této fázi někdy docházelo k přerušování rozhovoru ze strany tazatele nebo dotazovaného.

Závěrečná fáze byla vhodná pro pokládání doplňujících otázek, které vyplynuly z rozhovoru. Rozhovor byl ukončen tak, aby bylo možné v budoucnosti v případě potřeby na něj navázat a dále pokračovat. Závěrečná fáze byla ukončena mým poděkováním sestrám za jejich ochotu vést se mnou rozhovor a za věnovaný čas.

Před realizací rozhovoru byla vypracována metodika pro vedení tohoto výzkumného rozhovoru, která je součástí této diplomové práce jako příloha č. III.

3.5.1.1 Témata rozhoru

Před samotným formulováním otázek jsem si stanovila tři základní témata výzkumného rozhovoru. První stanovené téma má funkci určitého úvodu do daného období a situace kongregace OSF, druhé a třetí téma je stěžejní částí celého výzkumného rozhovoru.

Druhé téma mapuje změnu poslání a činnosti kongregace OSF, je také svým obsahem zdaleka nejširší.

Pro dnešní období je nejvýznamnější třetí téma rozhovoru, které vypovídá o tom, jaký smysl měla tato zkušenost řeholních sester z kongregace OSF v době komunismu pro naši současnost a budoucnost.

Tři základní témata otázek jsou:

- I. Opuštění dosavadního působiště, vyklizení klášterů, internace.
- II. Změna původního poslání kongregace OSF - působení v nové oblasti (sociální, zdravotní, charitativní) v novém prostředí - naučení se nových věcí, získání zcela nových zkušeností atd.
- III. Přínos této totalitní zkušenosti kongregace OSF pro současnost a budoucnost.

3.5.1.2 Otázky

Otázky byly kladeny volnou formou, při které se dotazovanému dává volnost odpovědí. Volná forma kladení otázek byla pro můj výzkum nesmírně vhodná, protože jsem od dotazovaných řeholních sester získala, velké množství informací o dané problematice a co největší množství pohledů daného problému. Při této technice výzkumného rozhovoru jsem také získala informace, které přímo souvisejí s tímto výzkumným tématem, ale mnou položené otevřené otázky je zcela nepostihly.

Formulace otázek k výše uvedeným tématům jsou následující:

ad. I. téma

1. Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?

Při přípravě této otázky jsem předpokládala, že dotazované sestry v roce 1950, buď vyučovaly na kongregačních školách jako učitelky nebo pracovaly v nějakém jiném kongregačním zařízení. Pro uvedení do tématu jsem tedy zjišťovala, kde se v této době nacházely, jak místně, tak profesně.

2. Co Vás jako první napadlo v době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život, tedy školu, kde jste působila nebo místo, kde jste pobývala?

V této otázce jsem zkoumala osobní postoj a reakce sester na situaci, která nastala.

3. Co pro Vás jako řádovou sestru bylo nejtěžší?

Tento dotaz byl zaměřen na postoj dotazovaných jako řeholních sester.

ad II. téma

1. Kam jste byla po internaci poslána?

Na základě poznatků z předchozí části této diplomové práce jsem předpokládala, že všechny řeholní sestry prošly internačním táborem, proto jsem chtěla zjistit, kam byly z internace přesunuty.

2. Pracovala jste v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?

Tato otázka navazuje na otázku č. 1. Zajímalo mě, do kterého konkrétního zařízení byly řeholní sestry umístěny.

2.1. Musela jste se naučit nějaké specifické metody a techniky práce s lidmi se zdravotním postižením nebo seniory (nemocnými) nebo jste již měla předchozí zkušenosti?

Předpokládala jsem, že se sestry před svým pobytem v internačním táboře pracovaly jako učitelky na základních a středních školách se zdravými dětmi nebo se na výuku připravovaly. Zajímalo mě, co se při práci s dětmi se zdravotním postižením, seniory a nemocnými musely naučit a zda s touto činností už měly zkušenosti z minulosti.

Vzhledem k tomu, že mnoho věcí se sestry na začátku své činnosti v nových působištích musely naučit samy, předpokládala jsem, že si vytvořily nějaký svůj styl a systém práce, nějaké metody a techniky práce s osobami se zdravotním postižením a seniory, které se byly nové a které se ještě nyní využívají.

2.2. Jaké vzdělání (školu, seminář, kurz) jste si musela doplnit, aby jste mohla vykonávat práci v charitativní, sociální či zdravotní oblasti?

Sice jsem věděla, že sestry měly v době komunismu problémy s jakýmkoliv studiem, ale předpokládala jsem, že když působí v novém prostředí, především v oblasti zdravotnictví, musely získat potřebné vzdělání. Z přípravy první části jsem také věděla, že v době komunismu byla období, která se projevovala určitým zmírněním zásahů proti řeholním společenstvím i samotným řeholním sestřám. Domnívala jsem se, že sestry musely absolvovat minimálně kurz nebo seminář týkající se oboru, ve kterém nově působily.

3. Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

Tato otázka je v druhém tématu nejdůležitější. Předpokládala jsem, že sestřám byly aktivity mimo oblast školství vnuceny. Domnívala jsem se, že jejich práce ve zdravotnictví, sociálních a charitních zařízeních jim byla vnucena buď tehdejší politickou situací, nějakým nadřazeným, představenou atd.

ad III. téma

1. Máte pocit, že tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

Předpokládala jsem, že to co sestry zažily, nebylo pro ně zbytečné. Zajímalo mne, zda si i z tohoto útisku a určité formy nucení, dokázaly odnést samy pro sebe něco pozitivního.

2. Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Účelem tohoto dotazu bylo zjistit, co si sestry myslí o tom, co kdysi vykonávaly a zda ta jejich činnost v minulosti má význam i pro současné pracovníky působící v oblasti charity a sociálních služeb.

3. Je něco na co jsem se Vás nezeptala a považujete za důležité to k tomu tématu sdělit?

Tato otázka je doplňující, vzhledem k tomu, že jsem se v literatuře a dalších dostupných pramenech určitě nedočetla vše podstatné k výše uvedeným tématům. Předpokládala jsem, že sestry budou chtít doplnit některé údaje, jež se mi studiem předchozích materiálů nepodařilo zjistit.

3.6 Realizace výzkumu

Výzkum byl prováděn v přirozeném prostředí dotazovaných sester, tedy v charitním domově pro přestárlé a nemocné řeholní sestry z kongregace OSF v Praze na Břevnově a v objektu v Lublaňské ulici, kde sídlí Konference vyšších představených ženských řeholí a některé řeholnice tam trvale bydlí.

Individuální osobní rozhovor byl, jak jsem již výše uvedla, realizován se čtyřmi řeholnicemi z kongregace OSF. Věk dotazovaných sester se pohyboval mezi 75 a 92 lety.

Výzkumné rozhovory s respondenty trvaly v časovém rozmezí od čtyřiceti pěti do sedmdesáti minut, o předpokládané době rozhovoru byly dotazované sestry předem informovány na začátku našeho rozhovoru a samy se mohly vyjádřit k tomu, zda jim to bude vyhovovat.

Doslovné přepisy rozhovorů se čtyřmi dotázanými sestrami jsou zařazeny jako přílohy č. IV - VII.

3.7 Vyhodnocení výzkumu

V této podkapitole je provedeno vyhodnocení všech čtyřech realizovaných rozhovorů s dotázanými řeholními sestrami z kongregace OSF. Vyhodnotila jsem zde odpovědi na standardizované otázky včetně doplňujících otázek. Na konci této podkapitoly jsem uvedla několik zajímavostí z odpovědí respondentek.

V rámci zachování určité anonymity respondentek jsou jména řeholních sester, stejně jako v přílohách č. IV. - VII., nahrazeny první iniciálou jejich řeholního jména.

Přesné citace odpovědí na jednotlivé otázky dotázaných sester jsou v této kapitole uváděny v uvozovkách a psané kurzívou. Delší citace jsou ještě navíc odsazené.

3.7.1 Odpovědi respondentek na standardizované a doplňující otázky

Téma I.

1. Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?

Úvodní otázka byla položena všem respondentkám a všechny čtyři dotázané na ni odpověděly.

Sestra K. v květnu 1949 učila *"na gymnáziu na Vinohradech nižší ročníky sekundu a kvartu historii a geografii"*. Sestra dále k situaci po uzavření gymnázia uvedla:

"No a pak přišel květen 1949 a oni nám uzavřeli gymnázium, oni nás ještě nechali ten jeden měsíc do konce školního roku a dali nám ještě ten jeden plat. No a tím jsme byly úplně volné - bez zaměstnání. No a pak nám zabrali ještě budovu, takže jsme se musely vystěhovat."

Druhá dotázaná, sestra E., byla čerstvou absolventkou vysoké školy ekonomické a začala pracovat v ústavu sociální péče ve Slatiňanech. Sestra E. ještě pokračovala:

"Tak jsem potom šla do Slatiňan, kde jsem byla nejdřív jako hlavní vedoucí, přitom tehdy bylo nové účetnictví a jak jsem přišla z vysoké školy, tak jsme hned měli na to nové účetnictví 14 denní kurz v Brně. Tak jsem tyto nové věci, všechny věci dobře věděla. A od té doby jsem pro ty velké ústavy dělala účetnictví nebo ekonomu. Zpravidla jsem při tom měla ještě na starost další sestry a dělala jsem všechno, co bylo potřeba."

Doplňující otázka: Takže jste se tedy vyhnula internaci?

Otázka byla položena sestře E. jako doplnění a ujištění, že jsem její předchozí odpovědi správně pochopila. Sestra mi na ni odpověděla následovně:

"Já jsem v internaci nebyla, protože jsem byla ve Slatiňanech a církevní tajemník mi říkal, sestřičko, ty děti, my jsme tam měly hlavně ležící děti s kombinovanejma vadama, no prostě ty nejtěžší případy nemůžeme nechat."

Sestra J. na tuto otázku jejího působení v roce 1949 odpověděla:

"Já jsem v padesátém roce byla ve formaci a byla jsem tady v Praze ve Francouzské ulici a pomáhala jsem tam s úklidem po těch chovankách a tak jsem se dostala sem na Břevnov do mateřince a tak nás sestry z celé Prahy toho 14. září odvezly do toho Krnova a pak později přivezli i ty mimopražské, celkem nás tam bylo asi 72."

K první otázce se sestra M. vyjádřila takto:

"Já jsem vstoupila do kongregace v roce 1949, v tom čtyřicátém devátém jsem měla ještě obláčku, pak přišel padesátý rok, březen, zabavení všichni řeholníci a řeholnice v září. Naše Velebná Matka, byla v tom jaře v Americe, už se vědělo, co bude. Bylo to období velice těžké."

Z uvedených odpovědí sester na tuto otázku vyplývá, že se řeholnice na přelomu 40. a 50. let nacházely v různých osobních a profesních situacích. To je zřejmě způsobeno i věkovým rozdílem mezi respondentkami, který činil mezi nejstarší a nejmladší respondentkou 17 let.

2. Co Vás jako první napadlo v době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život, tedy školu, kde jste působila nebo místo, kde jste pobývala?

Druhou otázku jsem položila pouze třem dotázaným, tedy sestře K., sestře J. a sestře M. Sestře E. jsem tuto otázku nepoložila, protože jako jediná nemusela opustit své dosavadní působiště.

První respondentka, sestra K., byla dle svých slov:

"...z toho smutná, ale to jsou cesty Boží. Já věřila, že se k tomu opět vrátím. Já tenkrát nevěděla, že to tady všechno bude trvat 40 let."

Sestra J. odpověděla, že *"byla klidná"* a *"brala to sportovně"*. Svoji reakci odůvodňovala svým mládím.

K opuštění přípravy na řeholní život řekla sestra M.:

"O tom, jak to bude, rozhodoval superior Šíma, co s náma bude. On řekl, že těm co jsme měly ty obláčky a nebylo nám ještě 18, že musíme odejít do civilu. Bylo nás šest. Bylo to pro mě bolestné. Ještě dnes cítím jeho dech, když řekl, že musíme odejít k rodičům atd.

No já jsem odešla k rodičům, bylo to hrozně špatné, on tatínek byl starostou a čekal na to, že se jako vrátím. Takže já jsem přišla domů na Vysočinu a tatínek hned ten večer svolal sousedy a tak. No a ráno mě mamička budí a říká: Děvče prosím tě já jsem si vyslechla. Víš, táta tě chce vdát, musíš utíct a už to domluvili s nějakým Zindulkou. Tak já jsem šla. Tatínek se hrozně zlobil. Já hned ujela do Prahy.

A tady v noviciátě se mnou byla Viktorie a její tatínek byl v semináři domovníkem a on nás tam vzal k biskupovi Lebedovi. A on nám ten biskup Lebeda říkal, no on ještě nebyl biskupem, ale spirituálem, máte možnost odejít, může to zrušit, ale jste povoláný od Boha."

Sestry, které odpovídaly na tuto otázku, prožívaly zásadní změny související s uzavřením škol, opuštěním kláštera a řeholního života různým způsobem. To má zřejmě souvislost se závažností změny, která se v jejich životě udála. Jinak prožívala sestra K. odchod ze zaměstnání ve škole a jinak v té době velice mladá sestra M. své nucené opuštění svobodně zvoleného řeholního života. Jak jsem již uvedla u otázky č. 1, svoji roli určitě sehrál i věk respondentek.

3. Co pro Vás jako řádovou sestru bylo nejtěžší?

Třetí otázku jsem položila jen první dotázané, tedy sestře K., ale sestra mi neřekla nic podstatného a důležitého a odpověděla, že o tom nepřemýšlela a co jí její představený řekl, to udělala. Ostatní respondentky se odpovědi na tuto otázku dotkly již v odpovědích na předchozí otázky. Použití této otázky, jak ukázal výzkum, bylo zbytečné.

Téma II.

1. Kam jste byla po internaci poslána?

Otázku týkající se internace jsem položila pouze sestře J., protože jako jediná prošla internačním táborem, sestry někdy internační tábor nazývaly koncentračním táborem. Tuto otázku jsem, zde spojila s následující otázkou: "Pracovala jste v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?" Tyto dvě otázky jsem u sestry J. spojila, protože mi to přišlo v době realizace rozhovoru logické.

Respondentka uvedla, že nejdříve pracovala v Krnovské nemocnici a ke svému působení v tomto zdravotnickém zařízení uvedla:

"Ale já jsem žádnou kvalifikaci neměla. V nemocnici říkali, že je jim to jedno, že jako nemáme žádnou kvalifikaci, že řádové sestry jsou spolehlivé, že sestry jsou zodpovědné, že nás potřebují. Tak nás tam nakonec několik šlo, já jsem byla na dětském oddělení, tenkrát se začal píchat poprvé penicilin. Byly tam obrovský prosklený boxový pokoje. A jak se ten penicilin píchal po třech hodinách, no jen jsme skončily, už jsme zase píchaly další dávku od začátku. Vedle nás jedna kvalifikovaná zdravotní sestra, která nás to všechny učila".

Sestra J. později pracovala také v nemocnicích v Podbořanech a ve Vysokém Mýtě. Po roce 1960 pracovala v ústavu sociální péče v Křižanově a v domově pro přestárlé sestry v Hoješíně.

2. Pracovala jste v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?

Na otázku ohledně působení sester v různých zařízeních odpovídaly pouze tři dotázané řeholnice, sestra J. ji zodpověděla již v předcházející otázce.

O svém působení v oblasti zdravotnictví sestra K. odpověděla, že:

"...hned 16. září, tedy den potom kurzu jsem odjížděla do nemocnice do Vysokého Mýta. Matka představená, to byla tenkrát ještě Domitila a pak byla Eliška, mi říkala: Nic se sestřičko, nebojte té nemocnice, tenhle režim brzy skončí a vy

půjdete zase učit. Slibovali mi, že budu pár měsíců jako zapisovatelka na ambulanci."

V nemocnici ve Vysokém Mýtě pracovala až do doby, kdy byly řádové sestry nuceny opustit nemocnice, tedy do roku 1960.

O dalším místě, kam byla sestra K. poslána, vypověděla takto:

"Pak jsem se představené, to byla už sestra Eliška, ptala: Tak kam mě dáte? Ona se tak zamyslela a povídá: Máme jen volné Budeničky, tak půjdeš do Budeniček. Tak jsem šla do Budeniček. To si po letech říkám, jak to bylo úžasně dobré, tam jsem měla jednak studium. Tam jsem měla určeno vedení celého ústavu, sice tam byl určený ředitel, který pocházel z Kladna a byl vyučený tomu řemeslu, co bylo v Poldovce v hutích a byl to kovanej komunista, ten dělal ředitele, ale já ústav vedla, sice ne na papíře, ale v praxi ano."

Sestra E. v odpovědi uvedla, že pracovala v několika charitativních a sociálních zařízeních, nejdříve v Budeničkách, kam *"šla dělat účetní"*, později pracovala v Dlažkovicích a v domově důchodců ve Vratislavicích. Ve všech svých působištích *"dělala účetní a co bylo třeba"*.

Doplňující otázka: Pracovala jste i v přímé péči u dětí? Měla jste do té doby nějaké zkušenosti s vykonáváním této péče?

Doplňující otázka jsem položila jen sestře E., protože se zmínila o tom, že většinou pracovala jako účetní či ekonomka. Chtěla jsem se tedy zeptat na její přímou sociální práci a péči o mentálně postižené děti. Sestra E. mi na mojí otázku uvedla:

"Já jsem dělala, co bylo třeba, dělala jsem noční služby, když byly sestřičky nemocné, pomáhala jsem při úklidu, v prádelně, na zahradě no prostě kam mě poslaly. Já dělala všechno při vedení ústavu i při dětech. Při práci s těma postiženýma jsem jako pomáhala, brala jsem si při nich služby, ty jsem taky určovala."

O svém působení mimo oblast školství odpověděla sestra M., že

"... chtěla být učitelkou, proto jsem šla právě ke školským sestřím, ale pak jsem se dostala do nemocnice do Krnova jako zdravotní sestra. (...) Potom matka velebná chtěla, aby nás z toho dostala. No a ve Vysokém Mýtě v nemocnici, tam to taky

nešlo, tak tam chtěly taky sestry, bylo jim jedno, jestli jsou kvalifikovaný, nekvalifikovaný a nastoupily jsme k lůžku."

Toto sestra M. uvedla o své práci v nemocnici ve Vysokém Mýtě.

"My jsme musely potom po 10 letech odejít, protože to byla podmínka, buď slečeme hábit a přestaneme být reholnicemi a zůstaneme tam nebo odejdeme. Tak my jsme nechtěly a tenhle komunista tam udělal scénu, že nás nesmějí odvážet a tak."

Sestra M. se v rozhovoru zmínila o pacientovi, který byl komunista a nechtěl od ní ošetřit, protože byla řádovou sestrou. Pak změnil názor, protože civilní sestry mu nedokázaly odebrat krev a sestra M., jejíž péči odmítal, mu krev bez problémů nabrala. Dokonce si řádové sestry pracující v nemocnici velice oblíbil.

Později pracovala sestra M. stejně jako sestra J. v ústavu pro mentálně postižené v Křižanově. Ke svému působení v ústavu uvedla:

"... u těch mentálně postižených dětí to víte, byla jsem zdravotnice, neuměla jsem to s nimi. Ale ony tam byly naštěstí sestry učitelky, který učily na zvláštní škole, tak nás to naučily."

Z Křižanova sestra M. odešla do domova důchodců v Šolínově ulici v Praze:

"No a pak sestra provinční řekla, potřebujeme tě do Prahy na Šolítku, protože je to velká šance, my se tam jinak nedostaneme. Tak mě doslova unesly, já po těch letech od těch dětí nechtěla jít. Já jsem si myslela, že to není možný, že od nich odejdu, já ty děcka měla tak ráda. Ale když jsem u staroušků třetí den poznala, že oni jsou to zase přesně ty děti, tak to bylo všechno zase krásný."

No to jsem byla v tom domově důchodců, jako pro umírající staroušky, tady na Praze 6 - Šolínce, naši představení hrozně byly rády, že se dostáváme zpět do Prahy. My jsme tam z toho udělaly něco překrásného, když jsme tam přišly, to byl dům hrůzy, ty starouškové neměli základní ošetření. Byly to hlavně ležící a umírající. No a my jsme byly mladé, byly jsme plné síly. Zavedly jsme, že se od umírajícího neodejde, že to jsou naši miláčci."

U těch umírajících staroušků jsem byla dalších 20 roků a odtud jsem odcházela až, když jsem byla provinční, to jsem odtud musela odejít."

Po uzavření škol, klášterů a internací našly řádové sestry nejprve uplatnění v oblasti zdravotnictví, teprve po roce 1960, když byly donuceny nemocnice opustit, se více zapojily

do chodu a řízení sociálních a charitativních zařízení pro osoby, zejména děti, se zdravotním postižením a seniory.

2.1 Musela jste se naučit nějaké specifické metody a techniky práce s lidmi se zdravotním postižením nebo seniory (nemocnými) nebo jste již měla předchozí zkušenosti?

Na předchozí zkušenosti, metody a techniky práce s osobami se zdravotním postižením nebo nemocnými jsem se zeptala sester K., J. a M. Sestře E. jsem tuto otázku nepoložila, protože přímá péče o nemocné nebo osoby se zdravotním postižením nebyla její hlavní náplní práce.

Sestře K. jsem tuto otázku položila dvakrát. Jednou se týkala metod a technik práce s pacienty v nemocnicích a po druhé jsem otázku zaměřila na její působení u dětí s mentálním postižením.

K získávání zkušeností a znalostí při práci s pacienty v nemocnici mi sestra K. sdělila, že *"se všechno učila", "... tam mě při nočních sestřičky všechno učily, píchat injekce, brát krev."* Profesi instrumentářky při operacích dle svých slov *"okoukala"*.

Sestra K. se metody a techniky práce s mentálně postiženými dětmi se nejen učila, ale při svém působení v ústavu pro mentálně postižená děvčata v Budeničkách, sama nové metody a postupy práce s mentálně postiženými dětmi zaváděla.

Sestra K. podle svých slov zavedla:

"..., že když jsme dostaly papíry, že přijímáme nějakou tu holčinu, tak jsem vzala toho vedoucího do auta, jeli jsme do rodiny, tam jsme si to prohlédli, osahali, co jaká výchova, to jsme viděli na vlastní oči, ono to bylo moc užitečné a já do doporučovala na všech schůzích, poněvadž to dítě, když je mu smutno, stejská se mu nebo něco vyvede, tak mu můžeme představit tu rodinu, jaký to tam bylo, tak je po vši zlosti a po záchvatech, co tam někdy byly. Tak to jsem propagovala, jednak v tom seznámení všech zaměstnanců."

Sestra K. v zařízení, které řídila, zavedla určitý řád, který nesměly porušovat civilní zaměstnanci ani řádové sestry. Spolupracovnice a spolupracovníci sestry K. nesměly při práci se zdravotně postiženými dětmi *"zavádět něco jiného než tam běží"*. Například:

"Některé ty civilní sestry měly ty děvčata tak rády, že jim doma vyvařovaly a nosily jim tam jídlo. Nebo že je nechaly dýl spát, bylo jim líto, že musí stávat."

Tento řád také spočíval v tom, že:

"Byl kladen důraz na jednotné uložení obuvi nebo prádla, rozdělovat špinavé čisté nebo prostě, aby to všechno hrálo jedno s druhým a to je právě ta metoda toho Ernestina...".

Zaujala mě také zmínka sestry K. o tom, že zdravotně, především mentálně postižená děvčata byla zaměstnána na *"deseti pracovištích"*.

"Každá sestra měla své pracoviště, to byla prádelna, kuchyně, košíkárna, zahrada ovocná, zahrada zelinářská, údržba parku, hospodářství. Ty děvčata se naučila moc. "

Na otázku, co se sestry musely naučit mi sestra J. odpověděla, že *"...vše pro ně bylo nový a neznámý"*. Sestra J. dále hovořila o tom, jak probíhala její práce s mentálně postiženými dětmi v ústavu v Krnově:

"Když jsme tenkrát chtěly s těma postiženýma dětma dělat, tenkrát to bylo vůbec zakázaný, nesměly se vzdělávat, byly považovány za nevzdělavatelný a nevychovatelný. Naše sestry, ale s nimi pracovaly, jak nejlépe uměly.

Zajímavé je, že tam odtud vyšel chlapec, který se vyučil obuvníkem. Nevím, jak se mu to podařilo, ale podařilo.

Těm našim sestrám se dařilo z těch dětí vydolovat takovou tu jiskřičku. No, ty děti tam měly převážně zájem o hudbu, měly hudební sluch, dokonce se podařilo vytvořit kapelu, hrály na různé bubínky, dřívka, harmoniky, bylo tam několik obstojných zpěváků, naučily se zpívat hlavně národní písně.

No a pak se podařilo dostat z toho ústavu ještě jednoho chlapce, který se stal hodinářem. No zkrátka tenkrát byl o ty děti zájem.

To jsem nedopověděla, v tom Křižanově nebyly peníze na koupení magnetofonů a přístrojů na promítání diapozitivů a to sestry koupily ze svého. Tam se všechny peníze dávaly na obnovu a opravu toho zámku, kde ten ústav sídlil. Ty diapozitivy se tam promítaly často. Dělalý jsme tam dětské dny, oslavy a tak. No a to se nesmělo. To všechno jsme platily z našich příjmů, já ani nevím, kolik jsme braly, ale platily jsme to."

Sestra M. získávala potřebné znalosti pro výkon odborné práce v nemocnicích od *"starších, kvalifikovaných sester"*.

K začátkům svého působení v nemocnici sestra M. uvedla následující:

"..., po chvilkách jsem se všechno potřebné učila. Starší, kvalifikované sestry se nám věnovaly, hlavně při nočních. Vždyť jsem tam nastoupila a vůbec nic jsem neuměla."

Na začátek svého působení v ústavu sociální péče pro mentálně postižené sestra M. vzpomíná:

"Při noční jsem tam byla sama. Já jsem nepředvíдалa, já jsem nevěděla, co je u těch dětí možný. Dneska bych byla chytřejší. Já jsem se těch nočních bála. Ještě dneska se mi o tom zdá."

Začátky sester při jejich práci v nemocnicích byly podobné, řádové sestry se péči o pacienty učily od civilních kvalifikovaných zdravotních sester, jen sestra K. měla teoretické znalosti z absolvovaného ošetrovatelského kurzu, ale praxe jí chyběla.

Na nasazení řádových sester ve zdravotnických zařízeních lze pohlížet dvěma způsoby. Předně jde o to vyzvednout odvahu řádových sester vykonávat profesi zdravotní sester bez potřebného odborného vzdělání a praxe. Také je třeba upozornit na skutečnost, že řádové sestry neměly možnost volby svého působení, pokud chtěly zůstat řeholnicemi. Na druhé straně je také třeba zmínit i nemalá rizika vyplývající z jejich počáteční neodborné péče o pacienty, což dokládají výpovědi tří dotázaných sester, které pracovaly na různých odděleních nemocnic.

Z odpovědí sester K. a J. vyplývá, že se řádové sestry zřejmě nejen učily metodám a postupům práce s mentálně postiženými dětmi, ale samy nové metody a postupy práce zaváděly.

Sestry se také zmínily o tom, že i když mentálně postižené děti, o které pečovaly, byly považovány za nevzdělavatelné a sestry je vzdělávat nesměly, na vzdory tomu s těmito dětmi pracovaly a našly u nich zájem hlavně o hudbu, který u nich dále rozvíjely. Rovněž pro tyto postižené děti vytvářely různá pracoviště, kde s nimi vyvíjely nejrůznější pracovní aktivity.

Zde je třeba zmínit další určitou odvahu sester, když překračovaly zákazy a věnovaly svěřeným mentálně postiženým dětem, v té době, nezvykle vysokou péči, pokusily se o jejich vzdělávání a rozvíjely u nich vypozerované schopnosti a zájem.

V rozhovorech se sestry K. a M. velice často zmiňovaly o ústavu pro mentálně postižené dívky v Budeničkách a o ústavu pro mentálně postižené, zvaném Ernestinum. Já jsem se o Ernestinu i o Budeničkách zmiňovala v kapitole 2.3.2. Doplňujícími otázkami jsem si potřebovala utřídit získané teoretické informace z literárních pramenů i z rozhovoru. Nevěděla jsem, zda se jedná o jeden ústav pod dvěma názvy nebo o dva různé ústavy.

Doplňující otázky: Co tenkrát bylo v těch Budeničkách?

Tuto otázku jsem v průběhu rozhovoru položila sestře K. a ta mi na ni odpověděla následovně:

"To byl ústav pro mentálně postižená děvčata v krásném zámečku. Dřív tam bylo Ernestinum, které šlo nejdřív do Chrudimi a pak když nám tam zabrali gymnázium, tak šli do Litoměřic a skončili v Dlažkovicích."

Co bylo to Ernestinum?

Sestra K. mi vysvětlila, že Budeničky byly ústav pro mentálně postižená děvčata, ale zmínila se o Ernestinu, tak jsem se musela zeptat, co to Ernestinum vlastně bylo.

Dle slov sestry K. bylo Ernestinum:

"To je takové heslo pro výchovu mentálně postižených, ale to je jako legenda. Dokonce byl u nás natáčený o tom film v roce 1970 a natáčel ho z Bratislavy z AMU, byl to syn našeho spisovatele Otčenáška, Honza Otčenášek. Natáčeli to u nás celý měsíc a jmenovalo se to Zed', ale nikdy se to nevysílalo, vůbec to nepřišlo do kin. To bylo o tom životě těch dětí i o našem."

Původně to Ernestinum bylo tady ve Šternberském paláci za Arcibiskupským palácem, tam začínali ten doktor Amerling a profesor Herfort. V těch Budeničkách jsme právě my tu naši činnost celá ta desetiletí praktikovali podle Ernestina."

Z těchto dvou výše uvedených odpovědí na doplňující otázky usuzuji, že ústav v Budeničkách pro mentálně postižené dívky a ústav pro mentálně postižené známý pod názvem Ernestinum byly dva různé ústavy pro mentálně postižené. Oba ústavy v různých časových úsecích sídlily po určitou dobu v objektu zámku v Budeničkách u Slatiňan.

2.2 Jaké vzdělání (školu, seminář, kurz) jste si musela doplnit, aby jste mohla vykonávat práci v charitativní nebo sociální či zdravotní oblasti?

Na další vzdělávání jsem se zeptala dvou respondentek, sestry J. a sestry M. Sestra K. totiž před svým působením ve zdravotnictví absolvovala ošetrovatelský kurz a sestra E. další vzdělání nepotřebovala, protože byla absolventkou vysoké ekonomické školy.

Obě sestry, sestra J. i M., si v druhé polovině 60. let doplňovaly odborné zdravotnické vzdělání na zdravotnické škole v Brně, kde své studium ukončily maturitní zkouškou.

Sestra J. ještě uvedla, že absolvovala v nemocnici ve Vysokém Mýtě "jednodenní kurzy", kde ji vyučovaly "kvalifikované sestry".

Sestru M. jsem se ještě jednou dotázala na doplnění dalšího vzdělání, tentokrát pro práci s mentálně postiženými dětmi.

"No a naše představený ještě dobře počítaly, že budou třeba učitelky, tak ještě v sedmdesátém roce v tom jaru bylo možné přihlásit na speciální pedagogiku, Praha nepřijímala, ale šly jsme do Olomouce. Já tenkrát nechtěla, ale sestra provinční řekla, půjdeš, tak jsem šla. Tak jsem vystudovala při zaměstnání dvě školy, teologii a speciální pedagogiku. Já říkám sestře provinční, že tohle není možný. A ona říkala, neboj se, oni tě vyhoděj, tak já jsem s tím pořád počítala. Dva roky jsme dělaly, chodily jsme v civilu na fakultu do Olomouce.

No a po dvou letech najednou předvolání na studijní odevzdat index za účelem ukončení studia. Velké proč. Zrovna přijela sestra Eliška a říká mi, ukaž mi index. A ona sama došla na fakultu a řekla, že chce vědět důvod, proč nám to studium ukončili. Já jsem to dobře dělala, měla jsem dobré výsledky. A představte si, že jsme tam zůstaly a dodělaly jsme to, díky sestře Elišce. A všechny jsme to mohly dodělat. A potom samozřejmě ani u mentálně postižených jsem jako speciální pedagog nemohla být. To nebylo možné. Vzdělání jsem měla, ale nesměla jsem to dělat."

Začátkem sedmdesátých let sestra M. tedy vystudovala na olomoucké univerzitě speciální pedagogiku. Odborné vzdělání sice získala, ale práci speciálního pedagoga u mentálně postižených dětí vykonávat nesměla.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že sestry neměly odpovídající odborné vzdělání pro práci s nemocnými nebo klienty v ústavech sociální péče pro zdravotně postižené nebo v domovech důchodců a seniorů. V dobách určitého politického uvolnění si sestry studiem středních a vysokých škol vzdělání doplňovaly, z toho lze usuzovat, že si byly vědomy potřeby dále se odborně vzdělávat.

3. Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

Jednalo se o jednu z nejobtížnějších otázek. U dotázaných sester došlo k jinému pochopení této otázky než, jak to chápal tazatel. I když to tak sestry nechápou, byly nuceny komunistickým režimem přijmout svou práci v nemocnicích, v ústavech pro osoby se zdravotním postižením a v domovech pro seniory. Kdyby k této situaci nedošlo, sestry z kongregace OSF by dále pracovaly jako učitelky na základních a středních školách. Respondentky otázku pravděpodobně chápaly tak, zda tuto činnost vykonávaly jako nucenou, tedy s odporem.

Tato otázka byla položena všem respondentkám.

První z dotazovaných sester, sestra K., odpověděla na otázku ohledně vnucení činnosti následovně:

"Ne, absolutně ne. Kdo by mi to vnutil?"

Tazatel: Ten komunistický režim, ta doba.

Sestra K.: Ne, dělala jsem to přece pro lidi, to mi přece určil Bůh.

Tazatel: Já myslela, že jste již nemohla učit, že se Vám nesplnil ten Váš sen.

Sestra K.: Ale já učila, sice ne na škole, ale učila jsem ostatní pracovníky, ty naše děvčata a tak. No v té době ať jsem dělala, co jsem dělala, byla jsem i vyslýchána, tak jsem se nebála, cítila jsem takovou vnitřní sílu, co budu odpovídat, ono to je i v tom evangeliu: Nebojte se, co budete odpovídat, říkat, mluvit Bůh Vám dá do úst ta slova, která je potřeba."

Sestra E. odpověděla:

"Ale, vůbec ne, já jsem se všechno, co bylo třeba, naučila od sestřiček, vždyť to všechno byla vůle Boží."

Jako "... záměr Pána Boha" považovala svou činnost a práci v době komunismu sestra J. Sestra J., která doslovně řekla následující:

"Ne asi ne, to všechno byl záměr Pána Boha. On mi to tak všechno dal."

Ani odpověď poslední dotázané, sestry M., se mnoho nelišila od ostatních. Sestra M. uvedla:

"Já nevím. To je milost Boží, dar od Boha. I když to bylo všechno moc těžký, my jsme se z toho radovaly, že jsme všechno mohly dělat, že jsme mohly sloužit těm lidem."

Ze všech odpovědí sester vyplývá, že svou činnost v nemocnicích, ústavech pro osoby se zdravotním, zejména mentálním postižením a v domovech důchodců nepovažovaly za vnucenou.

Sestry našly na svém působení převedším pozitivní stránky například výuku a vzdělávání sebe a svých spolupracovníků, možnost poskytovat kvalitní péči pacientům v nemocnicích i dětem se zdravotním postižením v ústavech, a tak i zvláštní Boží milost.

Téma III.

1. Máte pocit, že tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

Devátá otázka byla položena všem čtyřem respondentkám.

Pro sestru K. mělo osobní význam, že se *"naučila mnoho věcí"* a *"poznala různé i slavné lidi například v Budeničkách pana doktora Herforta"*.

Sestra E. považovala za významné:

"..., že jako jsme našly spíš to naše místo v církvi, že dřív to bylo práce, práce moc práce, že skoro, že na to víc nezbylo. Když potom přišly ty civilní mezi nás tak se to muselo dát na hodiny, dřív třeba sestřička sloužila v té nemocnici nebo ústavu, že sestřička měla noční a pak další den odpolední, bylo to těžký, že toho personálu bylo málo.

A spíš to bylo na soukromém, když jsme to dělaly, hleděly jsme na užitek. Když jsme se sestřičkou Eliškou dělaly účetnictví, tak jsme hleděly, aby byly obsazený

sestřičkama všechny místa, protože jsme mívaly internát, protože jsme neměly žádný plat, tak jsme se najedly s těma ubytovanejma, my jsme do jedenapadesátého nebyly ani pojištěny."

Totalitní zkušenosti naučily sestru J.:

"..., že nelpí na věcech, že všechno bere tak nějak jak to přichází. Komunismus nás zbavil všech domů, co jsme měly."

Sestra M. odpověděla, že "ano", že její zkušenosti jsou pro ni osobně významné a vše co zažila jí "ukázalo", "že člověk míní a Bůh mění".

Odpovědi respondentek ukazují, že totalitní zkušenosti mají pro řádové sestry osobně i pro kongregaci velký význam. Dotázané sestry zdůvodňovaly své působení mimo oblast školství v době komunismu svou službou Bohu i lidem.

2. Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Na význam minulé zkušenosti pro současnost jsem se dotázala všech účastnic rozhovorů.

Sestra K. uvedla, že řádové sestry svým působením u nemocných nebo mentálně postižených dětí započaly dobrou praxi, ve které by se mělo pokračovat. Sestra K. by dále uvítala:

"Kdyby tak i dnes ti civilové, tedy ti civilní pracovníci, to dělaly s takovým srdcem a radostí jako my."

Na poslední otázku odpověděla sestra E. podobně jako sestra K., tedy:

"Já myslím, že to sestřičky dělaly s láskou, a když se něco dělá s láskou jako služba Boží jako pro pána Boha, tak se to udělá dobře a s láskou a využije se ten čas, který je."

Když to jak to u těch civilních někdy projevuje, že je to jako, aby si tu práci odbyly a šly domů. Někdy ti civilní nemají to srdce pro tu práci s dětma, s lidma. Někdy to jako odbydou. Ale zase jsou sestřičky, které to dělají s láskou a dělají to dobře."

Záleží na každém člověku. Je potřeba ten správný přístup. My jsme dělaly jinak s láskou. Někdy ty civilové tu práci nejen odbydou, ale i místo ní zahálí a řeknou si, ať to udělá ten druhý a ten to taky neudělá.

Dneska ty lidi do toho dávají málo srdíčka. Ty zaměstnanci by se měli mít mezi sebou rádi a měli, jak je psáno nést jeden druhému břemena. Měli by se mezi sebou poradit a neodbýt. Záleží na dobré vůli mezi lidmi."

Pro sestru J. je důležitý přístup řádových sester k postiženým dětem i pacientům, tedy přístup kdy *"člověk vyjde člověku vstříc"*.

Sestra J. ještě ve své odpovědi pokračovala:

"..., aby ti dnešní pracovníci viděli v těch lidech Krista. Ano, lidé by i dnes s těmi ostatními měli jednat jako by to byl Kristus. Měli bychom s nimi jednat s láskou a být pokorní. Mám pocit, že v té dnešní době jako by ten duchovní dar nebyl. Každý by měl mít své tempo a neměl by se nechat unášet tím silnějším.

Další problém dnešních pracovníků, že když to dělají příliš dlouho, že podlehnou shonu a už to nedělají tak dobře jako na začátku, jo tak pečlivě, dobře a s tou láskou, Boží láskou."

Poslední dotázaná, sestra M., uvedla, že zkušenosti řádových sester mají význam pro současné pracovníky a že:

"dneska by ti civilní pracovníci měli mít více trpělivosti a lásky k bližním, jako jsme to dělaly my. Všechno co jsem prožila, ty těžkosti za komunismu, tak jsem dál po revoluci, přesně viděla, proč mě Pán Bůh přesně do té situace dával, protože začala jsem být provinční a my jsme nic neměly, nic jsme nevěděly, kam ty sestry dát, ani mateřinec jsme neměly. "

Sestra M. se dále zmínila, že když pracovala v domově důchodců na Šolince, tak každého umírajícího řádové sestry *"doprovodily"*.

"My sestry z té Šolíny, když přišel někdo, že tam jako doma někdo umírá nějaký pan - lékař a ta paní nechce ho dát do nemocnice, tak jsme se tam střídaly na noc a ty sestry kromě té naší služby na té Šolince. No a tak jsme ho doprovodily a takhle jsme pak měly hodně lidí i mimo které jsme doprovodily. Kdyby tak dnes nikdo neumíral sám, kéž by vždycky někdo tam na to lepší doprovodil. To kdyby někdo dělal z těch pracovníků."

Ze zkušenosti sester vyplývá, jaký význam má osobní a individuální přístup ke klientům v sociálních službách (v současné terminologii uživateli sociálních služeb), což sestry většinou vyjadřují názorem, že je třeba mít lásku k pacientům v nemocnicích i ke klientům v ústavech a domech pro osoby se zdravotním postižením a v domovech seniorů.

3. Je něco důležitého z této doby, co by jste chtěla doplnit?

Tato doplňující otázka byla položena sestře M. Sestra M. se chtěla více zmínit o ústavu pro mentálně postižené děti v Budeničkách. Sestra M. podobě jako sestra K. zmínila počátky ústav v Praze ve Šternberském paláci, který založil Spolek pražským dam a dle sestry M. se tam říkalo "u bláznů". Sestra se dále zmiňuje o dvou významných osobnostech spojených s historií Budeniček:

"... současně s Budeničkami začíná speciální pedagogika doktora Herforta a doktora Amerlinga. On ten doktor Herfort, je zakladatel speciální pedagogiky u nás. (...) Doktor Herfort tam týdně chodil a ty děti tam diferencoval, zval si tam pedagogy, kteří pracovali s těmi postiženými, hlavně mentálními dětmi a dětmi kombinovaných vad."

Sestra M. se zmiňuje i knížeti Šternberkovi, který byl majitelem Šternberského paláce a povolil pobyt dětí s mentálním postižením v paláci.

K vlastnictví ústavu pro mentálně postižené děti v Budeničkách sestra M. uvádí následující:

"Ty naše sestry tam byly s těmi dětmi do roku padesát. A v padesátém roce odsunuly knížete Kinského jako kolaboranta, ale dneska se ukazuje, že asi kolaborant nebyl. A stalo se, že tam všechno postátnili, udělali tam z toho státní statek."

Oni tenkrát nabídli ten zámek sestrám za strašně sníženou cenu a oni to sestry na dluh zaplatily tak, že jsme byly majitelkami i těch Budeniček, ale i dokonce Šternberského paláce, protože když ony ty pražské dámy viděly, že už umírají, tak ten Šternberský palác daly těm dětem z těch Budeniček, ne nám, ale těm dětem. Ale dneska to není vyřešený."

Já bych si přála, aby ty Budeničky dostal kníže Kinský nazpátek, aby tam něco bylo, ono je to tam od toho devadesátého osmého opuštěný, daly jsme tam jen ostrahu."

3.7.2 Zajímavosti v odpovědích respondentek

V této podkapitole uvádím informace, které mě v odpovědích sester zaujaly.

Považuji za zajímavé zmínit, že se sestry z kongregace OSF v nemocnicích učily od kvalifikovaných zdravotních sester především ve svém volném čase a při nočních směnách.

Také mě zaujalo, jak sestra K. popisuje ukončení své práce v nemocnici ve Vysokém Mýtě: *"Musely jsme odejít do 15. července, to jsme všichni plakali i pan primář David."*

Jistě zajímavé bylo přiznání některých sester, že vždy péči o mentálně postižené děti nezvládaly. V začátcích se potýkaly s potížemi, které byly způsobeny jejich nezkušeností.

Připravila jsem, proto ještě jednou zmínku sestry M.:

"Já jsem nevěděla, jak s těma dětma, ty se mě natrápily. Při noční jsem tam byla sama. Já jsem nepředvíдалa, já jsem nevěděla, co je u těch dětí možný. Dneska bych byla chytřejší. Já jsem se těch nočních bála. Ještě dneska se mi o tom zdá."

U sestry M. uvádím zajímavou příhodu z jejího působení v nemocnici ve Vysokém Mýtě:

"No a tam jsem už chodila v habitě. A jednou se stalo, že tam přišel vysoký komunista s prasklým žaludečním vředem a on nechtěl ode mě ošetřit, tak jsme musela zavolat civilní sestřičku, ať mu nabere krev a co bylo potřeba. A ono to té sestřičce nešlo a panu doktorovi to nešlo, a oni mě zavolali, já už v té době měla velikou praxi. A on potom si nás už potom ten komunista oblíbil až nebezpečně."

Nemohu ještě jednou se nevrátit k tomu, jak se sestra K. a sestra J. zmiňovaly o tom, co nového ony samy a jejich kolegyně při své práci s mentálně postiženými dětmi zavedly. Například určitý systém při přijímání nových dětí do ústavů, rozvíjení zájmu o hudbu, pracovní řád pro chod ústavu, pracoviště pro praktický výcvik atd.

3.8 Závěry vyplývající z výzkumu

1. Jak sestry z kongregace OSF vnímaly změnu svého působení, přechod z pedagogické oblasti do charitativně sociální nebo zdravotní, pod vlivem komunismu?

Ukončení činnosti sester z kongregace OSF v oblasti školství, v době komunismu, bylo pro sestry velice bolestné. Sestry do kongregace OSF vstupovaly s touhou být učitelkami případně vychovatelkami na základních a středních školách. Svou činnost mimo své původní poslání považovaly za dočasnou. Neočekávaly, že se k vyučování a vzdělávání dětí budou moci vrátit až za 40 let.

2. Byla pro řeholní sestry z kongregace OSF změna jejich původního poslání v době komunismu "vnucená" charita? Jaký dopad měla změna jejich poslání na kongregaci OSF?

I když to tak sestry nechápou, byly nuceny přijmout svou práci v nemocnicích, v ústavech pro osoby se zdravotním postižením a v domovech pro seniory situací, do které je dostal svými zásahy proti jejich kongregaci komunistický režim. Kdyby k této situaci nedošlo, sestry z kongregace OSF by nadále pracovaly jako učitelky na kongregačních školách. Respondentky otázku pravděpodobně chápaly tak, zda tuto činnost vykonávaly jako vnucenou, tedy s odporem.

Předpokládala jsem, že pro školské sestry byla změna jejich působení z oblasti vzdělávání a výchovy dětí do jiných oblastí vnucená. Tento předpoklad se však nepotvrdil, přestože pro řeholnice tato změna byla na začátku bolestná a přinesla jim mnoho obtíží. Žádná z dotázaných ji, ale nepovažuje za vnucenou. Jak se mnohokrát sestry zmínily berou to jako něco nevyhnutelného nebo-li, jako záměr Boží nebo poslání Boží.

3. Jak se tato změna poslání a celého působení kongregace OSF projevila v současnosti? Jaké zkušenosti si sestry pro dnešek odnesly?

Doufala jsem, že existují sestrami vytvořené metody a techniky práce, například se zdravotně postiženými, které se ještě dnes používají. Sestry se nezmiňovaly o nějakých specifických metodách práce, které by samy vytvořily. To ale neznamená, že nic takového neexistuje. Při práci s mentálně postiženými dětmi navazovaly na tradici ústavu tzv. Ernestina, ve které pokračovaly v ústavu pro mentálně postižené děti v Budeničkách. Sestry také vytvářely určité postupy a systémy práce s mentálně postiženými dětmi.

Sestry vzdělávaly a vychovávali mentálně postižené děti, o které byly považovány za nevzdělavatelné. Vytvářeli pro postižené děti různé hudební aktivity. Dalo by se říci, že šlo o formu dnešní muzikoterapie. Rovněž pro tyto postižené děti vytvářely různá pracoviště, kde s nimi vyvíjely aktivity, které dnes nazýváme pracovní terapií nebo arteterapií. Z toho vyplynulo, že pro práci řeholních sester je charakteristický individuální přístup ke každé osobě.

Domnívala jsem se, že všechny strasti, nepříjemnosti a zkušenosti sester z doby komunismu mají i pro ně osobně určitý význam a přínos. Tento předpoklad se potvrdil. Jak mi sestry sdělily, vidí přínos v tom, že tolik nelpí na materiálních hodnotách, naučily se nové věci, poznaly nové lidi a především, že vždy vše nejde, tak jak by si člověk přál.

Z uvedených rozhovorů s řeholními sestrami vyplynul i odkaz pro dnešní "civilní" pracovníky zaměstnané především v sociálních či charitních službách. Všechny sestry říkaly, že dnešní pracovníci mají přistupovat ke každému, o koho pečují individuálně, se "srdcem a s radostí", tak jako to dělaly ony. Mají vyjít sobě navzájem i ostatním vstříc s dostatečnou trpělivostí, pečlivostí a zájmem o svou nelehkou práci.

Řeholní sestry mi také potvrdily, co se dnes v mnoha pádech skloňuje v oblasti sociální práce a péče a to, že záleží na osobnosti každého pracovníka, jak bude ke svým klientům (uživatelům sociálních služeb) přistupovat. A s tím souvisí, že nejdůležitější je individuální přístup pracovníka ke klientovi, protože každý klient má své specifické potřeby a přání.

Všechny výše uvedené hypotézy a teorie tohoto výzkumu by se daly shrnout do následujícího vše vystihujícího citátu: „*Jsmo vděčné za to, co bylo, a s důvěrou hledíme do budoucnosti*“.²⁷¹

²⁷¹ Kol. autorů. *Stoletá cesta...*, s. 190.

ZÁVĚR

Jedním z mnoha cílů této diplomové práce byl pokus o zevrubnější prozkoumání činnosti kongregace OSF v době komunismu. Na základě studia literatury a především z osobních rozhovorů s dosud žijícími pamětníci jsem se pokusila zjistit, zda totalitním režimem v tehdejší Československu násilně přerušovaný vývoj kongregace OSF byl opravdu na škodu, jak se doposud všeobecně míní nebo zda toto nelehké období využily řádové sestry k dalšímu osobnímu a duchovnímu rozvoji.

Vypracování této diplomové práce bylo v některých jejích fázích obtížné a časově náročné, zejména výzkumná fáze. Tím, že jsem tuto práci zpracovala a dokončila, jsme získala řadu nových a mě dosud neznámých poznatků o životě v době tzv. totality, který si z vlastní zkušenosti pamatuji jen velmi málo.

Při přípravě druhé fáze jsem získala zkušenosti s přípravou kvalitativního výzkumu a vedením rozhovorů.

Osobní přínos ze setkání se sestrami, uskutečňovaných za účelem vypracování předkládané práce, vidím v možnostech navštívit komunity těchto řeholních sester, poznat jejich denní režim, nahlédnout do jejich běžného života a prostor, které obývají a v nichž v současnosti působí.

Prostřednictvím této práce jsem se seznámila s mnoha zajímavými lidmi a jejich neméně zajímavými osudy. Mám na mysli hlavně školské sestry, se kterými jsem se osobně setkávala při našich rozhovorech. Dále jejich místní představené, které mi se sestrami zprostředkovaly kontakt a provedly mě prostorami svých působišť.

Pro další zkoumání by bylo jistě zajímavé zaměřit se více na vývoj a situaci kongregace OSF po roce 1989, která je charakterizována především nedostatkem mladých sester. Dalším možným tématem ke zpracování zůstávají otázky okolo pokusů sester o opětovné navrácení svého kongregačního majetku a dodnes nenaplněných touhách po vlastní kongregační škole, kde by mohly učit.

Možným námětem pro další práci by mohlo být sestrami mnohokrát vzpomínané Ernestinum, jehož činnost některé sestry zažily po jeho přesunu do Budeniček.

Zajímavým tématem pro zpracování další práce by mohl být život a působení generální a místní představené Elišky Anny Pretschnerové, jejíž proces blahořečení se v současné době připravuje.

Další výzkum by se také mohl zaměřit podobně jako moje diplomová práce i na další ženské řády a kongregace.

SEZNAM LITERATURY

Knižní dokumenty

- 1) *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- 2) Kol. autorů. *Stoletá cesta. Dějiny kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka*. Řím: Generalát Via Nicolò Piccolomini 27, 1992.
- 3) Kol. autorů. *Řeholní život v českých zemích. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-222-6.
- 4) MIŠOVIČ, J. *V hlavní roli otázka. Průvodce přípravou otázek v sociologických a marketingových výzkumech*. Praha: 2001. ISBN 80-238-6500-5.
- 5) STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: nakladatelství Albert, 1999. ISBN 8085834-60-X.
- 6) SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.
- 7) VAŠKO, V. *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4, ISBN 80-7113-000-1.
- 8) VAŠKO, V. *Dům na skále. Církev zkoušená I*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-891-7.
- 9) *Ženské řehole za komunismu 1948-1989. Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze*. Vlček, V. (ed.) Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2003. ISBN 80-7699-195-7.

Elektronické dokumenty

- 1) *Charisma Školských sester sv. Františka*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 2) *Institut františkánských studií*, Mgr. Ludmila Jana Pospíšilová. Studijní skripta: Františkánské povolání, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 3) *Nástin dějin našeho společenství*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

- 4) Pospíšilová, L. *Vývoj řeholního života v naší zemi po pádu totalitního režimu po současnost*, (přednáška 2. 2. 2004 v Českých Budějovicích), dostupné na homepage: Konference vyšší představených ženských řeholí v ČR (<http://www.volny.cz/kvpzr>), 21. 4. 2007.
- 5) *SM Eliška Anna Pretschnerová*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 6) *SM Eliška Anna Pretschnerová - blahořečení*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 7) *S. M. Eliška Pretschnerová OSF - životopisná data*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 8) *Úvod*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.
- 9) *Život České provincie v době totalitního útlaku*, dostupné na homepage: Školských sester sv. Františka (<http://www.osf.cz>), 8. 1. 2007.

Nepublikované dokumenty

- 1) Kol. autorů. *Školské sestry OSF. Sbírká historických materiálů*. 1980.
- 2) Kol. autorů. *Vzpomínky sester na druhou generální představenou M. M. Xaverii Fürgottovou*. Česká provincie Kongregace Školských sester sv. Františka. Praha, 1998.

SEZNAM ZKRATEK

- AV NF - Akční výbor Národní fronty
ČKCH - Česká katolická charita
ČLK - Česká liturgická komise
ČSSR - Československá socialistická republika
DD - Domov důchodců
DCH - Diecézní charita
CHD - Charitní domov
JZD - Jednotné zemědělské družstvo
KTC - krajský církevní tajemník
KVPŽŘ - Konference vyšších představených ženských řeholí
MK - ministerstvo kultury
OCT - okresní církevní tajemník
OFM - Řád menších bratří
ONV - Okresní národní výbor
OSF - Kongregace Školských sester svatého Františka
PC - Perfektae caritatis
SPVC MK - Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury
StB - Státní tajná bezpečnost
SÚC - Státní úřad pro věci církevní
ÚSP - Ústav sociální péče
ÚV KSSS - ústřední výbor
ZNV - Zemský národní výbor

SEZNAM PŘÍLOH

- I Emblém kongregace OSF
- II Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou ze dne 20. 4. 2007
- III Metodika vedení rozhovoru
- IV Rozhovor se sestrou K. ze dne 31. 5. 2007
- V Rozhovor se sestrou E. ze dne 31. 5. 2007
- VI Rozhovor se sestrou J. ze dne 31. 5. 2007
- VII Rozhovor se sestrou M. ze dne 31. 5. 2007

PŘÍLOHY

Příloha I - Emblém kongregace OSF

Příloha II - Rozhovor se sestrou Ludmilou Pospíšilovou ze dne 20. 4. 2007

Tazatel: Jak to bylo s těmi tajnými komunitami?

Sestra Ludmila: Tajné sestry pracovaly na místech, kde nevadil, ten jejich špatný kádrový profil. Já jsem například pracovala jako zdravotní sestra na aneografii, tehdy byl zdravotních sester nedostatek. Práci jsem dělala hrozně ráda, jako řádová sestra jsem dala té práci úplně jiný ráz, než kdyby to vykonávala civilní zdravotní sestra.

Tazatel: Ty tajné komunity to byly ty tzv. sorority?

Sestra Ludmila: To slovo sorority se nesmí používat. V dobré víře použil otec Bárta ke slovu fraternita (mužské společenství) slovo sororita jako pro společenství sester (komunita sester), ale to se nesmí používat, protože sororita je normální terminus technikum, který používají americké feministky pro soužití lesbických žen. Ono to bylo zavedeno v dobré víře pro označení malých komunit, protože v té době se znaly jen velké kláštery, pojem malá komunita vznikl v podstatě až po II. vatikánském koncilu, pro označení určité formy života, kdy pár sester žilo pohromadě, kdy to bylo více podobné určité formě rodinného života, kdy ten byt má denní řád, kdy se společně modlíme, ale život v tomto malém společenství je užší, intenzivnější.

Fraternita - ve františkánství má ještě jiný přídech, kdy i dneska se ženské františkánské společenství nazýváno fraternita, protože fraternita neznamená, že je to soužití bratrů, ale že to bratrství je sice v církvi sice maskulinní pojem, ale vyjadřuje to i určitou kvalitu vztahů a určitý druh křesťanského společenství, v poslední době se používá pojem fraternita i mezi sestrama, protože to zcela vystihuje to společenství, tak jak ho chtěl mít sv. František Serafinský.

Tazatel: Vy jste tedy patřila mezi ty sestry, které vstoupily do kongregace. Jak to tenkrát probíhalo?

Sestra Ludmila: Já jsem vstoupila do tajné kandidatury v 1977, kandidatura je pro naši kongregaci první stupeň formace, ono to má každé společenství jinak. V roce 1979 hned po maturitě jsem šla do noviciátu, v 1981 jsem měla první sliby, teď nedávno jsem slavila 25 let od prvních slibů. Ve společenství jsem tedy 30 let. Na začátku svého řeholního života jsme měla možnost poznat i sestru Elišku, která měla mě a ostatní sestry juniorky a další mladé sestry měla na starost. Po Elišky návratu do Čech mě připravovala na doživotní sliby,

Tazatel: Jak probíhal život v té tajné komunitě?

Sestra Ludmila: Naše společenství bylo výjimečné v jedné věci, ty ostatní řády, které přijímaly tajně, neměly společný život, scházely se, ale naše kongregace měla tajné komunity a bylo to hodně nebezpečné, podobně jako bratři františkáni, koupily naše sestry nějaký byt, domek a tak.

Všech sestry oficiální i neoficiální měly jednu provinční představenou, do těch jednotlivých komunit byly umístěny rozhodnutím představené, vše i v těch neoficiálních komunitách fungovalo jako v klášteře, ty tajné sestry si musely najít nějaké zaměstnání, konzultovaly to s představenou, musely najít takové zaměstnání, aby to šlo skloubit s tím řeholním životem

Sestry se domluvily, kdo v té malé komunitě vstává nejdříve, ostatní se jí přizpůsobily, ráno se sešly na ranní modlitbu, pomodlily se breviář, rozjímání, pak se šlo do práce, někdo byl doma, někdo chodil na směny a podle toho jak se doma sešly, vypadaly ty modlitby. Večer se sešly a pokračovaly v denním programu, ve večerní modlitby. Každý měsíc byla duchovní obnova. Komunit bylo hodně (v Praze, v Brně, v Liberci) a na ty duchovní obnovy se sešlo cca 30 sester, to byl problém v tom malém domečku nebo bytě. Každá ta malá komunita měla volenou představenou.

V těch tajných komunitách chodily sestry v civilu, chodily do civilních zaměstnání, do prvních slibů sestra nesměla dělat žádný apoštolát, při tom probíhala normální formační výuka, program studium teologie, dělaly se zkoušky, přednášky, konzultace, bylo to hodně individuální, každá ta novicka měla starší sestru, která ji vedla, bylo málo literatury.

Po prvních slibech přišel apoštolát, vedla se skupinka mládeže, připravovali se lidé ke křtu, konvertiti ke křtu, vedly se malé děti.

Tím, že sestry žily v komunitách, nedalo se to skrýt, brzy je objevily, osobní prohlídky, sebrali psací stroje, zákon o maření dozoru nad církví, kterému jsme říkaly "mařena".

Měly jsme i svoje hábity, v totalitě to bylo černá šatová sukně a bílá halenka, protože to bylo méně nápadné, závoj se dal rozebrat na více kusů, kus černé látky atd.

Při slavnostech, slibech měly slavnostní hábit. Jak to tenkrát vypadalo lze najít na našich stránkách, kde jsou fotografie z mých prvních slibů.

Život v komunitách byl hodně skromný, ale byly oproštěny od těch vnějších věcí, bylo to hodně intenzivní. Ty komunity byly pronásledovány, ale sestry držely při sobě.

Tazatel: Jak to bylo s kontrolami státních orgánů?

Sestra Ludmila: Vždycky se snažily v nějaké místnosti udělat kapličku, která byla zařízena jako nějaký prostý pokoj, měly uzpůsobený nábytek zvláště skříňku, která byla na zámeček, kde se uchovávala nejsvětější svátost, ale to bylo nápadné, tak přešly k tomu, že měly nějaký umělecky ztvárněný předmět např. polička, která měla ze zadu vyvrtný otvor a v něm byla uložena nejsvětější svátost, plastiky ve tvaru umělecky ztvárněného kříže a tam někde byla schována nejsvětější, aby to nebylo nápadné.

Je pravda, že za celou tu dobu, co ty StB chodili na kontroly a hledali svatostánek, to oni věděli, že někde tu je, ale nikdy ho nenašli.

My sestry jsme byly domluvené, když na nás zazvonily jako domovní prohlídka, jedna sestra nejdřív zdržovala u dveří, ptala se, máte papír, povolení a jeden šel do kaple a požil nejsvětější svátost, aby nedošlo k zneuctění, takže nikdy nevybraly svatostánek. Ale našly zlaté kalichy a misky a ostatní věci a to zabavily, takže jsme potom speciálně koupily broušenou číši a misku, aby to byl ušlechtilý materiál, ale něco co by StB nemohlo jen tak sebrat. Měly jsme tu vyhrazenou posvěcenou číši a misku, které se nepoužívaly na nic jiného, byly zvláště uloženy.

Dokonce jsme mívaly i vizitace z Říma v těch malých komunitách - chodily v civilu, večer.

Tazatel: Co ještě bylo ještě zvláštní na tom životě v tajných komunitách?

Sestra Ludmila: V těch malých komunitách byla jedna starší sestra, která jako by před státem vystoupila z řádu nebo šla do tzv. exklaustrace - tomu StB nerozuměla, oni věděli, že ta exklaustrace bylo skoro vystoupení, toho bylo nejvíc, což je povolení žít mimo komunitu, šly do civilu, před státem řekly, že v klášteře už být nechťejí, že chtějí žít svobodný život, a tím se dostaly z toho největšího dozoru, musely žít v civilu a věnovaly se formaci těch tajně přijatých mladých sester, pro tyto mladé sestry, tyto starší sestry byly hrdinky, často celá jejich rodina nevěděla, že ony jsou dál sestry, oni jima pohrdaly, protože utekly z kláštera - tato praxe je specifická pro školské sestry sv. Františka.

V teologii nás většinou učili z vězení propuštění bratři a sestry, které prošli internací.

Tazatel: Jak to probíhalo po revoluci? Bylo těžké se zapojit do velké komunity sester?

Sestra Ludmila: Když přišla svoboda, tak jsme byly velice překvapené čekaly jsme, že se spíš dostaneme do vězení, než že se dožijeme svobody, i když po tom celou dobu toužily.

Pro nás sestry to bylo najednou nové neznámé - jenom když směly chodit po ulici v hábitu - různé reakce lidí a tak.

Pak když skončila totalita, ty sestry vykonávaly něco jiného než vyučování a měly jiné než pedagogické vzdělání, tak musely všechny začít studovat. Staré sestry už byly vyčerpané a už se k učení vrátit nemohly. Ale byly i jiné problémy - vrácení budov, jejich oprava atd. Po revoluci jsme měly hodně starých a nemocných sester a první úkol byl o ně se postarat.

Po roce 89 šlo mnoho mladých hlavně tajných sester studovat do Říma, mezi prvními jsem byla i já. Byl to najednou šok, modlit se ve velké kapli, připadala jsem si tam ztracená, byla jsem zvyklá na malou místnůstku, když se nás sešlo více na obnovu, tak si neměly kam sednout. Najednou poprvé v životě jsem měla svůj pokoj, sice skromný malý, ale jen můj. Poprvé jsem zažila život ve velké klasické komunitě, sice západní, ale komunitě. Bylo pro mě velice těžké přijmout nový způsob života, a také to několik z těch tajných sester nebylo schopno přijmout, byla to velká změna - svoboda, velká komunita, jiný půvab, jiné výhody a nevýhody. Byl problém najít určité sjednocení toho všeho, což trvalo pár let, ale teď už je to jinak.

Příloha III - Metodika vedení výzkumného rozhovoru

Vážená sestro,

dovolte mi na úvod našeho rozhovoru pár slov.

Jmenuji se Hana Vlasáková a v současné době studuji na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích na Teologické fakultě obor pastoračně sociální asistent.

Obracím se na Vás s žádostí o spolupráci při realizaci mé diplomové práce, jejíž tématem je Charitativní, sociální a zdravotní činnost řeholnic v době komunismu na příkladu vaší Kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka. Součástí výzkumné části mé diplomové práce je i rozhovor s Vámi, se sestrami z kongregace OSF.

Kontakt na Vás mi dala Vaše místní představená sestra Baptista, která mi zprostředkovala i naší dnešní schůzku.

Pokud Vám to nebude vadit, ráda bych si náš rozhovor nahrávala na diktafon a psala poznámky, abych jeho doslovný přepis mohla použít do přílohy již výše zmiňované diplomové práce.

Chci Vás také upozornit, že v rámci zachování Vaší anonymity, nebude v mé diplomové práci uvedeno Vaše civilní ani řeholní jméno, pouze pokud s tím budete souhlasit, tak uvedu počáteční písmeno Vašeho řeholního jména.

Náš rozhovor by měl trvat tři čtvrtě hodiny maximálně hodinu. Kdykoliv budete potřebovat, můžeme rozhovor ukončit nebo přerušit popřípadě udělat přestávku. Jestli máte nějaké připomínky k době trvání rozhovoru, můžeme se nyní domluvit na jiné době trvání, zcela se přizpůsobím Vašemu dnešnímu dennímu režimu.

Tři základní témata otázek jsou:

- I. Opuštění dosavadního působiště, vyklizení klášterů, internace.
- II. Změna původního poslání kongregace OSF - působení v nové oblasti (sociální, zdravotnictví, charitativní) v novém prostředí - naučení se nových věcí, získání nových zkušeností atd.
- III. Přínos této totalitní zkušenosti kongregace OSF pro současnost a budoucnost

Otázky k těmto tématům jsou:

ad I.

1. Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?
2. Co Vás jako první napadlo v době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život, tedy školu i místo, kde jste působila?
3. Co pro Vás jako řádovou sestru bylo nejtěžší?

ad II.

1. Kam jste byla po internaci poslána?
2. Pracovala jste v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?

2.1 Měla jste do té doby nějaké zkušenosti s vykonáváním činností v těchto oblastech?

Musela jste se naučit nějaké specifické metody a techniky práce s lidmi se zdravotním postižením nebo seniory (nemocnými)?

2.2 Jaké vzdělání (školu, seminář, kurz) jste si musela doplnit, aby jste mohla vykonávat práci v charitativní nebo sociální oblasti (zdravotní)?

3. Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

ad III.

1. Máte pocit, že tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

2. Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

3. Je něco na co jsem se Vás nezeptala a považujete za důležité to k tomu tématu sdělit?

Děkuji Vám, že jste mi věnovala Váš čas a poskytla velice cenné informace, které bych jiným způsobem nemohla získat. Jsem velice ráda, že jsem se mohla s Vámi setkat a pohovořit.

Příloha IV - Rozhovor se sestrou K. ze dne 31. 5. 2007

Tazatel: Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?

Sestra K.: Já jsem ve čtyřicátém pátém roce přišla do Prahy a dokonce sem na Břevnov do té budovy co je internát. Tam bylo ubytování pro studentky vysokoškolačky a já jsem jako požádala o bydlení. V té době jsem začala na filosofické fakultě historii a na přírodovědecké geografii. Po druhé státnici to bylo už v roce 1948 z historie, to už jsem chtěla vstoupit k sestram. Tak jsem si to tak vypočítala a ono to tak přesně vyšlo, do konce roku abych mohla udělat ten závěr školy.

Pak jsem měla všechno připravený na diplomové práce, jak z historie, tak z geografie. Ale mezi tím bylo únor čtyřicet osm a já byla povolána k prověrce. Já jsem normálně měla zapsaný ten poslední semestr a šla jsem k té zkoušce, tedy prověrce. Měly jsme si něco nastudovat, ale neměly jsme žádné materiály, vůbec jsme nevěděly, co bude a já jsem si tedy něco přečetla a šla jsem tam. U těch prověrek - ústních zkoušek nás zkoušeli komunisté. To byli ti opravdoví komunisté - naši spolužáci, kteří rozhodovali o bytí a nebytí, o studiu a nestudiu. Pamatuji, že jsem tenkrát dostala otázku, to tenkrát byla ta sedmidenní válka mezi Izraelem Palestinou a Egyptem. Já tenkrát moc nečetla noviny, to už jsem byla tady v klášteře, tak jsem o tom skoro nic nevěděla. A oni se mě zeptali, jak by se to mělo řešit. No a já jim řekla, že pokud je dobrá vůle v národech, tak se dá všechno vyřešit. To si dodnes pamatuju. Pokud bude někdo silnější a druhý slabší, tak ten silnější si toho slabšího vždycky vezme. Tak to tenkrát dopadlo tak, že mi vrátili index, nepodepsaný a nic mi neřekli. To znamená, že mě vyloučili ze studia. Dokonce mi ani později nic nenapsali, proč mě ze studia vyloučili. Zkrátka jsem vypadla.

Já jsem v té době byla i vedoucí skautek tady na Břevnově. Tak jsem věděla, že šli po těch ostatních vedoucích a že jsou zavřený. Ne, že bych se bála, ale myslela jsem na nejhorší. Přitěžující bylo, že jsem už byla v klášteře.

No a pak jsem to nechala odležet, říkala jsem si, že je to vůle Boží, že nikdo neví, co Bůh zamýšlí s člověkem. A když jsem si to po létech probrala, tak jsem usoudila, že tato úvaha byla naprosto správná a já jsem tedy zůstala tady doma.

Já byla vlastně v noviciátě jako vyjádření toho, že tady v té kongregaci budu pracovat. Já jak jsem bydlela tady vedle na internátě, tak mě ty sestry znaly a já znala je. Věděla jsem, že učí a já měla od dětství touhu učit. Pořád jsem už jako dítě někoho učila, učila jsem němce česky, Čechy německy a tak.

V té době ještě fungovalo gymnázium na Vinohradech, tak jsem hned začala učit nižší ročníky sekundu a kvartu historii i geografii. No a to bylo moje první a poslední vyučování.

No a pak přišel květen 1949 a oni nám uzavřeli gymnázium, oni nás ještě nechali ten jeden měsíc do konce školního roku a dali nám ještě ten jeden plat. No a tím jsme byly úplně volné - bez zaměstnání. No a pak nám zabrali ještě budovu, takže jsme se musely vystěhovat.

Tazatel: Co Vás jako první napadlo v době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život, tedy vyučování na gymnáziu?

Sestra K.: Já byla z toho smutná, ale to jsou cesty Boží. Já věřila, že se k tomu opět vrátím. Já tenkrát nevěděla, že to tady všechno bude trvat 40 let. Já potom uzavření té naší školy jsem ještě chvíli dělala na intru pro gymnazistky vychovatelku. Ale chtěla jsem dělat teologii tedy na fakultě, ale rektor mi řekl, že to není možné, protože jako když jsem v klášteře, že nesmím studovat. Ale že tam můžeme chodit v civilu a být tam, ale že to nebude oficiální studium a tak jsem tam jako rok studovala teologii a náboženství jsem učila tady v okolí se sestrou Eliškou. Ona učila velké děti a já malé. To studium na té fakultě bylo úžasné, učili nás samé kapacity.

Tazatel: Co pro Vás jako řádovou sestru bylo nejtěžší?

Sestra K.: Já nevím, nepřemýšlela jsem o tom. Já ještě chvíli učila to náboženství. No a pak jsem o tom už neměla ani čas přemýšlet, sestřičky představené mě přihlásily od února, to byl už padesátý rok, do ošetrovatelského kurzu, který pořádala charita v Ústí nad Labem, ale protože jsem studovala ještě tady tu teologii a 15. července jsem ještě dělala nějakou zkoušku tady na teologii, byla to staroslověnština u profesora Vašici. Tak jsem tam do Ústí na ten kurz jela hned toho 16. července, kurz byl už v proudu a zkoušky byly 15. září, takže to vystěhování tady toho mateřince mě minulo, protože jsem byla pryč. Tam mě nějak měli na mušce, tak jsem složila ty zkoušky z těch hlavních předmětů - chirurgie, interna, neurologie a dětský, ale neměla jsem žádnou praxi. Ty sestřičky co tam byly dýl, tak měly chodit do nemocnic a tak. Ta zkušební komise si pořád něco šeptala, bylo to divný, asi věděly co se děje.

Tazatel: Takže jste se tím vyhnula internaci? Kde jste byla potom? Pracovala jste potom v nějakém sociálním nebo zdravotnickém zařízení?

Sestra K.: Ano, hned 16. září, tedy den potom kurzu jsem odjížděla do nemocnice do Vysokého Mýta.

Matka představená, to byla tenkrát ještě Domitila a pak byla Eliška, mi říkala, nic se sestřičko nebojte té nemocnice, tenhle režim brzy skončí a vy půjdete zase učit. Slibovali mi, že budu pár měsíců jako zapisovatelka na ambulanci.

Tazatel: Musela jste se naučit nějaké další věci, nějaké specifické metody a techniky práce s nemocnými?

Sestra K.: Ale samozřejmě, ve Vysokém Mýtě mě dali jako sestru na porodnici a dětské oddělení. Já nic neuměla, tak jsem se všechno učila. Tam jsem byla asi měsíc a primář mě vzal na čistou chirurgii jako sestru. Tam mě při nočních sestřičky všechno učili, píchat injekce, brát krev.

No a v prosinci mě už vzal primář na operační sál, pamatuji si to jako dneska, první operace byla operace strumy.

No a pak jsem na sálech dělala instrumentářku, to jsem okoukala a pak jsem dělala anesteziologa. V tom jsem se střídala ještě s jedním lékařem.

Jelikož jsem uměla řeči, na gymnáziu jsem měla zkoušku z němčiny, z francouzštiny, tu jsem uměla perfektně. Tak jsem ve volnu překládala z těch zahraničních časopisů ty nové věci pro lékaře, to byly ty texty, co vycházely v té Purkyňově společnosti.

Tohle všechno trvalo až do roku 1960, to nás vzaly z nemocnic, že tam být nesmíme. Musely jsme odejít do 15. července, to jsme všichni plakali i pan primář David.

Pak jsem se představene, to byla už sestra Eliška, ptala, tak kam mě dáte? Ona se tak zamyslela a povídá: máme jen volné Budeničky, tak půjdeš do Budeniček. Tak jsem šla do Budeniček. To si po letech říkám, jak to bylo úžasně dobré, tam jsem měla jednak studium. Tam jsem měla určeno vedení celého ústavu, sice tam byl určený ředitel, který pocházel z Kladna a byl vyučený tomu řemeslu, co bylo v Poldovce v hutích a byl to kovanej komunista, ten dělal ředitele, ale já ústav vedla, sice ne na papíře, ale v praxi ano.

Tady jsem čerpala ze zkušeností z nemocnice, ta mi dala hrozně moc, tam jsem byla na úrazovém oddělení, na chirurgii a na dětském oddělení a na gynekologii.

Tazatel: Co tenkrát bylo v těch Budeničkách?

Sestra K.: To byl ústav pro mentálně postižené děvčata v krásném zámečku. Dřív tam bylo Ernestinum, které šlo nejdřív do Chrudimi a pak když nám tam zabrali gymnázium, tak šli do Litoměřic a skončili v Dlažkovicích.

Tazatel: Co bylo to Ernestinum?

Sestra K.: To je takové heslo pro výchovu mentálně postižených, ale to je jako legenda. Dokonce byl u nás natáčenej o tom film v roce 1970 a natáčel ho z Bratislavy z AMU, byl to syn našeho spisovatele Otčenáška, Honza Otčenášek. Natáčeli to u nás celý měsíc a jmenovalo se to Zeď, ale nikdy se to nevysílalo, vůbec to nepřišlo do kin. To bylo o tom životě těch dětí i o našem.

Původně to Ernestinum bylo tady ve Šternberském paláci za Arcibiskupským palácem, tam začínali ten doktor Amerling a profesor Herfort. V těch Budeničkách jsme právě my tu naši činnost celá ta desetiletí praktikovali podle Ernestina.

Do Budeniček jsem šla ráda, i když jsem tu práci s nima moc neznala. Nejdřív jsem dělala údržbářku. Bylo tam asi 25 sester. Bylo tam asi 10 pracovišť. Pak jsem přešla do ordinace a dělala jsem, co jsem se v ordinaci naučila, dělala jsem vrchní sestru.

Co bylo takové proprium toho ústavu, bylo, že jsem si později sama školila vychovatelky. Dělala jsem pro ně přednášky, připravila jsem si úvod do té práce, co se požaduje, jakým způsobem s těma dětma zacházet a tak. Základní věci, vše jsem si dělala sama.

V těch Budeničkách jsem využila celou tu praxi z nemocnice, vždyť jsme byli 11 km od nemocnice. Řešila jsem tam sama úrazy, měli jsme tam 11 epileptiček.

V Budeničkách byl určen civilní vedoucí, byl tam 10 let, byl to nějaký ten soustružník, ale jinak jsem to tam vedla já. Celkem dobře jsme vycházeli, ono se totiž potom ukáže, že i v těch komunistech, v těch tvrdých, zasloužilých, že je tam nějaká ulička, kterou si uchránili, že zůstali pravým člověkem, ne tím přesvědčeným.

No a v roce 1968 to dostal za zásluhy zase jeden z toho výboru KSČ Kladenského. Ten byl nějaký výkupčí u těch hospodářů a statkářů a prý dostal několik lidí do kriminálu, tak jsme se ho bály. Pak nějak havaroval autem a přišel nový mladý vedoucí. No a já ho zapracovávala a tak jsme si ho

nějak získaly a já jsem pak několikrát poukázala na slabiny, které musí řešit a kolikrát jsem mu to i pomohla řešit. No a ten tam byl asi až do roku osmdesát čtyři.

No a v té době tam začaly přicházet i civilní sestry. Jo vlastně já jsem v těch Budeničkách byla i 30 let místní představenou. No a já to tam měly všechno na starost, a když jsme končily, tak tam bylo i s těma civilníma 50 zaměstnanců.

Tazatel: Musela jste se naučit nějaké specifické metody a techniky práce s těmi postiženými dětmi?

Sestra K.: Zavedla jsem, že když jsme dostaly papíry, že přijímáme nějakou tu holčinu, tak jsem vzala toho vedoucího do auta, jeli jsme do rodiny, tam jsme si to prohlédli, osahali, co jaká výchova, to jsme viděli na vlastní oči, ono to bylo moc užitečné a já do doporučovala na všech schůzích, poněvadž to dítě, když je mu smutno, stejská se mu nebo něco vyvede, tak mu můžeme představit tu rodinu, jaký to tam bylo, tak je po vši zlosti a po záchvatech, co tam někdy byly. Tak to jsem propagovala, jednak v tom seznámení všech zaměstnanců.

No přišly mi tam pracovat ženy z chlívá, co pracovaly v JZD a někdy jsem z toho měla strach. Měly dělat sanitárky, udělaly si kurz a no a právě, že jsem si je sama vyškolila a poukázala na to co potřebují ty naše děvčata, co je nutné pro život těch dětí, tak jsme měly tak nádherné společenství.

Já jsem tam měla pro ty děti zaměstnanců i Červený kříž, tak jsme tam soutěžili. Já jsem tam měla i zdravotní kroužek jako dětí a i při Červeném kříži jako dospělých.

Když má ten ústav fungovat, to společenství těch zaměstnanců, tak musí být určitá jednota a tak je třeba určit nějaká pravidla a ty je třeba dodržovat. Tak například že ta sestra tam nesmí zavádět něco jiného, než tam běží. Některé ty civilní sestry měly ty děvčata tak rády, že jim doma vyvařovaly a nosily jim tam jídlo. Nebo že je nechaly dýl spát, bylo jim líto, že musí stávat. To jsou takové ty malé maličkosti. Byl kladen důraz na jednotné uložení obuvi nebo prádla, rozdělovat špinavé čisté nebo prostě aby to všechno hrálo jedno s druhým a to je právě ta metoda toho Ernestina. Tedy aby ty děvčata byly zaměstnaný, u nás bylo 10 pracovišť. Každá sestra měla svý pracoviště, to byla prádelna, kuchyně, košíkárna, zahrada ovocná, zahrada zelinářská, údržba parku, hospodářství. Ty děvčata se naučila moc.

V těch Budeničkách jsem nakonec byla od toho šedesátého roku až do devadesátého osmého roku. Ke konci jsem také objížděla farnosti a učila náboženství a tak. Hrála jsem v pěti šesti kostelích na varhany.

Ty Budeničky jsme po revoluci koupily za čtyři miliony, pak nám slevili milion, tak za tři miliony, no k tomu zámečku, patří ještě park a tzv. Holandský dvůr.

Tazatel: Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

Sestra K.: Ne, absolutně ne. Kdo by mi to vnutil.

Tazatel: Ten komunistický režim, ta doba.

Sestra K.: Ne, dělala jsem to přece pro lidi, to mi přece určil Bůh.

Tazatel: Já myslela, že jste již nemohla učit, že se Vám nesplnil ten Váš sen.

Sestra K.: Ale já učila, sice ne na škole, ale učila jsem ostatní pracovníky, ty naše děvčata a tak. No v té době ať jsem dělala, co jsem dělala, byla jsem i vyslýchána, tak jsem se nebála, cítila jsem takovou vnitřní sílu, co budu odpovídat, ono to je i v tom evangeliu: Nebojte se co budete odpovídat, říkat, mluvit Bůh Vám dá do úst ta slova, která je potřeba.

Tazatel: Máte pocit, že všechno co jste v této době zažila, tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

Sestra K.: Ale ano, naučila jsem se mnoho věcí, vždyť já se to učila ráda, poznala jsem různé lidi, i slavné lidi například v těch Budeničkách pana doktora Herforta. Vždyť to co jsme tam tenkrát dělali, se dělá dodnes. Jen mě mrzí, jak to s těmi Budeničkama v téhle nové době dopadlo.

Tazatel: Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Sestra K.: Určitě my tam tenkrát něco začaly a dělaly jsme to dobře, bylo to nové, ale dělaly jsme to s nejlepším srdcem. My se o ty mentálně postižené dětičky a vlastně i o ty nemocné dětičky staraly rády, vždyť jsou to lidé, Boží tvorové. Kdyby tak i dnes ti civilové, tedy ti civilní pracovníci, to dělaly s takovým srdcem a radostí jako my.

Příloha V - Rozhovor se sestrou E. ze dne 31. 5. 2007

Tazatel: Kde jste v roce 1950, tedy v době uzavření škol a klášterů působila?

Sestra E.: No já jsem ve čtyřicátých letech udělala vysokou obchodní. Pak nám ty vysoké školy zavřeli a 6 roků jsem čekala, mezi tím jsem byla na těch Vinohradech, kde jsme měli obchodní školu a gymnázium, tak jsem si udělala zkoušku z psacího stroje a těsnopisu a pomáhala jsem v internátě. To bylo v roce 48, v tom roce jsem taky dělala státnici z ekonomie a účetnictví. Pán Bůh mi jak bych to řekla dal hřivny, že mě ten inženýr, který mě při té státnici zkoušel, že mě přemlouval, ať jdu k nim do práce. Já jsem nešla, protože jsem byla řeholní sestra. Právě, že jsem tu velkou ekonomickou, tak jsem mohla pracovat pro velké ústavy a dělat účetnictví. Tak jsem potom šla do Slatiňan, kde jsem byla nejdřív jako hlavní vedoucí, přitom tehdy bylo nové účetnictví a jak jsem přišla z vysoké školy, tak jsme hned měli na to nové účetnictví 14 denní kurz v Brně. Tak jsem tyto nové věci, všechny věci dobře věděla. A od té doby jsem pro ty velké ústavy dělala účetnictví nebo ekonomu. Zpravidla jsem při tom měla ještě na starost další sestry a dělala jsem všechno, co bylo potřeba.

Tazatel: Takže jste se tedy vyhnula internaci?

Sestra E.: Já jsem v internaci nebyla, protože jsem byla ve Slatiňanech a církevní tajemník mi říkal, sestřičko, ty děti, my jsme tam měly hlavně ležící děti s kombinovanejšma vadama, no prostě ty nejtěžší případy nemůžeme nechat. My jsme v té době byly filiálkou s Opařany. Opařany tenkrát byly velký ústav a my jsme byly filiálka a měly tam ty děti, které chodily do školy. Já v těch Slatiňanech byla jako neoficiální vedoucí. A tak ten církevní tajemník, říkal sestřičko, ty nebudeme nikam stěhovat ani nemůžeme, tak že prostě, jsme tam zůstaly. Pak mi tam dali ještě civilního vedoucího a já tam dál dělala ekonomu. Měli jsme tam kromě těch dětí, tak sirotčinec, který se pak musel zavřít a ty děti nám daly někam jinam, školka tam taky byla a to taky už nemohlo být.

Prostě si pamatuju, že ty naše sestřičky tady z Břevnova 14. září 50 vyvezly a ony si směly vzít jen takhle malý kuffíček ani té provinční sestře Boromeje nedovolili si vzít ani psací stroj.

Sestra Boromea ty naše všechny věci a archiv, ona, pod sakristií byl jako takový kumbálek - pokojíček, tam všecko naskládala, plány budov a všecko co jsme měly, zamkla to a pak musela ten klíč odevzdat, jinej neměla. A pak když konečně nás uznaly a že nám to vrátí, tak jsme nemohly nikde nic sehnat, z těch plánů a tak. A když jsme si mohly požádat o vrácení toho majetku, tak jsme zjistily, že Břevnov nějak rozdělili na šest částí a my požádaly o tuhle budovu, tu nám náhodou vrátili, ale parcelu ne, protože tam bylo v knihách napsáno, že dům na parcele, ale ne s parcelou. Byla s tím velká potíž. Teď po tolika letech nám asi nějak před měsícem vrátili i tu parcelu. Co ale bylo kolem toho psaní. Ale ten náš park nám třeba ještě nevrátili. Bylo to těžký a je to těžký.

Tak ty naše sestřičky tady odtud byly toho 14. září vyvezeny a ostatní sestřičky byly v dětských domovech u dětí. Některý byly už v nemocnicích. V tom Krnově bylo moc těžký, bylo jich tam asi 70, ještě dneska existuje v archivu seznam, kdo tam byl. No pak koncem měsíce asi 27. září tam byly vyvezený z těch domovů, no někdo o den dřív, někdo o den později. Tenkrát mi sestřičky psaly, že jim řekli, že tam bude všechno, nic si nesměly vzít. Ale když tam přišly, že to bylo hrozné, prostě, to byl několik roků neobývaný klášter. Byly tam vyhnulý dřevěné podlahy, bez oken, dveří a tak.

Já jsem v tom koncentráku nebyla, já byla vedoucí ve Slatiňanech a byla jsem tam, od padesátého roku asi do roku 1954.

Tazatel: Pracovala jste později i v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?

Sestra E.: Ano, pak jsme se nějak se sestrou Eliškou vyměnily. Pak jsem šla do těch Budeniček, sestra Eliška byla v té nemocnici v Podbořanech, ale když je musely opustit, šla do Budeniček. No ale měla být provinční a tak se to už nehodilo, aby tam byla a tak jsme se spolu vyměnily. Já šla zase dělat do Budeniček dělat účetní. Já s ní dokonce jela do Říma na tu kapitolu, ona mi říkala, sestřičko já to nevezmu, ale jak se modlila tak jí Pán Bůh jasně ukázal, že chce, aby tam šla. Já v Římě byla potom ještě několikrát.

Z Budeniček jsem šla do Dlažkovicích, asi 2 roky, pak jsem byla 13 let ve Vratislavicích v domově důchodců a pořád jsem dělala účetní a co bylo třeba.

Tazatel: Pracovala jste i v přímé péči u dětí? Měla jste do té doby nějaké zkušenosti s vykonáváním této péče?

Sestra E.: Já jsem dělala, co bylo třeba, dělala jsem noční služby, když byly sestřičky nemocné, pomáhala jsem při úklidu, v prádelně, na zahradě no prostě kam mě poslaly. Já dělala všechno při vedení ústavu i při dětech. Při práci s těma postiženýma jsem jako pomáhala, brala jsem si při nich služby, ty jsem taky určovala.

Tazatel: Vnímala jste tuto činnost za komunismu jako vnucenou?

Sestra E.: Ale, vůbec ne, já jsem se všechno, co bylo třeba od sestřiček naučila, vždyť to všechno byla vůle Boží.

Pak jsem byla taky provinční, to si také Bůh přál. My můžeme být 4 roky a dvakrát zvolený, tak jsem byla 8 let provinční, pak byla sestra Blažena. Já byla od roku sedmdesát do roku sedmdesát osm.

Když jsem byla provinční představenou tak jsem byla tady v Praze, ale pak jsem šla do Cetechovic, jak se tam dělaly ty velké úpravy, nejdřív tam byla sestra Eliška asi s 12 novickama, pak odešly.

No a před těma Cetechovicema byl Hoješín. Mě tam jako ekonomka jednou sestřička vezla ukázat, my jsme to musely koupit jako na 2 sestřičky, na jejich jméno a když jsme to opravily a chtěly jsme se tam nastěhovat, tak jsme to musely dát jako charitě. Nedávno nám dokonce z charity řekli, že bychom si jako ten Hoješín mohly vzít zpět.

Tazatel: Máte pocit, že tato vaše zkušenost, kterou jste prošly má pro Vás osobně nějaký smysl?

Sestra E.: Já si myslím, že jako jsme našly spíš to naše místo v církvi, že dřív to bylo práce, práce moc práce, že skoro, že na to víc nezbylo. Když potom přišly ty civilní mezi nás tak se to muselo

dát na hodiny, dřív třeba sestřička sloužila v té nemocnici nebo ústavu, že sestřička měla noční a pak další den odpolední, bylo to těžký, že toho personálu bylo málo.

A spíš to bylo na soukromým, když jsme to dělaly, hleděly jsme na užitek. Když jsme se sestřičkou Eliškou dělaly účetnictví, tak jsme hleděly, aby byly obsazený sestřičkama všechny místa, protože jsme mívaly internát, protože jsme neměly žádný plat, tak jsme se najedly s těma ubytovanejma, my jsme do jedenapadesátého nebyly ani pojištěný.

Tazatel: To je spíš smysl pro Vaši kongregaci. A já myslím pro Vás osobně? Co tyto zkušenosti pro Vás znamenají?

Sestra E.: My všechny co jsme dělaly, jsme dělaly z lásky, z lásky jsme pracovaly atd. Například v tom sirotčinci platila maminka 50 korun měsíčně, a když neměla, tak neplatila nic. No a tak jsme byly rády, když nám to nějak vyšlo. Vydávaly jsme například duchovní knížky, a když jsme něco vydělaly tak jsme to daly na sirotčinec ve Slatiňanech. Se vším jsme měly velkou starost. Stát si to dřív naplánoval a ten ústav to dostal.

Tazatel: Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Sestra E.: Já myslím, že to sestřičky dělaly s láskou a když se něco dělá s láskou jako služba Boží jako pro pána Boha, tak se to udělá dobře a s láskou a využije se ten čas, který je. Když to jak to u těch civilních někdy projevuje, že je to jako, aby si tu práci odbyli a šli domů. Někdy ti civilní nemají to srdce pro tu práci s dětma, s lidma. Někdy to jako odbydou. Ale zase jsou sestřičky, které to dělají s láskou a dělají to dobře. Záleží na každém člověku. Je potřeba ten správný přístup. My jsme dělaly jinak s láskou. Někdy ty civilové tu práci nejen odbydou, ale i místo ní zahálí a řeknou si ať to udělá ten druhej a ten to taky neudělá. Dneska ty lidi do toho dávají málo srdíčka. Ty zaměstnanci by se měli mít mezi sebou rádi a měli, jak je psáno nést jeden druhému břemena. Měli by se mezi sebou poradit a neodbýt. Záleží na dobré vůli mezi lidmi.

Příloha VI - Rozhovor se sestrou J. ze dne 31. 5. 2007

Tazatel: Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?

Sestra J.: Já jsem v padesátém roce byla ve formaci a byla jsem tady v Praze ve Francouzské ulici a pomáhala jsem tam s úklidem po těch chovankách a tak jsem se dostala sem na Břevnov do mateřince a tak nás sestry z celé Prahy toho 14. září odvezly do toho Krnova a pak později přivezli i ty mimopražské, celkem nás tam bylo asi 72. Já jsem byla v Praze, tak jsem tam se sestrama odjela toho 14. září.

Tazatel: Co Vás jako první napadlo v této době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život?

Sestra J.: Já byla klidná, byly jsme mladé, braly jsme to sportovně. No tenkrát přišly ty, jak jsme jim říkaly zmocněnci dva muži a dvě ženy, asi dva dni před odjezdem, že nás zkrátka dovezou do lepšího. Nejdřív si nás svolali a řekli, že si máme všechno sbalit, že si smíme vzít sebou všechny osobní věci, dokonce i osobní nábytek, že máme zabalit, že ho za náma přivezou. V té době jsme již tam kapli neměly a ten den jsme šly naposledy na mši ke svaté Ludmile, tenkrát ty zmocněnci obzvlášť hlídali, aby jsme s nikým nepromluvíly, hlavně s těma chovankama. Ty už něco asi tušily a chtěly se s náma rozloučit, ale oni nám to nedovolili.

Tu noc před odjezdem jsme přebděly, tak že jsme balily, pak jsme se sešly v jedné místnosti v podkroví, bylo nás asi 10, že jsme seděly pod stříškama z matrací, jo daly jsme si matrace proti sobě, pod ně jsme si sedly a dýchaly jsme na sebe a povídaly jsme si a modlily jsme se.

Ráno před rozbřeskem asi v půl čtvrté nám přistavili autobus, mohly jsme si vzít jen jeden kufřík, zbytek jsme tu musely nechat, že to za náma přivezou. Bylo to pro nás velice bolestivé, ale my co jsme byly mladé, jsme to braly jak se říká sportovně. Bylo hrozné, když jsme už odjížděly, jak jsme viděly obyvatele z okolních domů, jak se hrnou do našeho domu, aby tam něco ukořistili.

Tak jsme odpoledne přijely do toho Krnova, ale dlouho jsme jezdily sem tam, protože jsme šly do lepšího, tak jsme hledaly nějakou budovu v Klášterní ulici, dokonce jsme přijely do té Klášterní ulice, ale nenašly jsme tam nic než rozbořený minoritský klášter, tak jsme to otočily a jely jsme zase hledat po Krnově dál. Ten řidič, co nás vezl byl takový mladý, slušný. Několikrát jsme se ptaly místních lidí, ale všichni nás odkazovali do té Klášterní ulice. Nakonec jsme znovu zastavily před tou oprýskanou budovou, která měla místo okenic plechy rezaté. Byla to budova starého minoritského kláštera asi z 15. století, která byla v poslední době neobydlená, byla to taková ruina. Když už jsme tam přišly tak to bylo už od sester, které přijely dříve než my dané trochu do pořádku. Byly tam velké chodby, špatné prkenné podlahy, předtím tam byly nějaké sklady nebo něco takového. Spalo se v jedné místnosti, na pytlích od věcí, které jsme si přivezly. Kuchyně tam nebyla. Ale v okolí byli dobří místní lidé, kteří když viděli, že nemáme tak nám třeba přinesli hrnec polévky a tak. Po nás tam přijely sestry z jiných domů. Teď byl problém jakou práci, jak se uživit. Vařily jsme na plynovém vařiči. Samosebou, že nás tam taky hlídali. Tak jsme přemýšlely jakou práci.

Tazatel: Kam jste byla po internaci poslána? Pracovala jste v nějakém charitativním nebo sociálním zařízení popř. zdravotnickém zařízení?

Sestra J.: Stalo se to, že se o nás dozvěděli v Krnovské nemocnici, to byla tenkrát nově stavěná nemocnice pavilónovým systémem. Tam jim odešly sestry Němky, měli nedostatek personálu, tak na úřadech prosily, aby jsme tam mohly pracovat, některé sestry měly od charity ošetrovatelský kurz. Ale já jsem žádnou kvalifikaci neměla. V nemocnici říkali, že je jim to jedno, že jako nemáme žádnou kvalifikaci, že řádové sestry jsou spolehlivé, že sestry jsou zodpovědný, že nás potřebují. Tak nás tam nakonec několik šlo, já jsem byla na dětském oddělení, tenkrát se začal píchat poprvé penicilín. Byly tam obrovský prosklený boxový pokoje. A jak se ten penicilin píchal po třech hodinách, no jen jsme skončily, už jsme zase píchaly další dávku od začátku. Vedle nás jedna kvalifikovaná zdravotní sestra, která nás to všechny učila.

No a potom se nás představené podařilo nás odtud vytáhnout, protože tutéž potíž s nedostatkem personálu měli v nemocnici v Podbořanech. A to zase přišli s prosíkem, aby se tam sestry daly. Režimu šlo o školy, tak jsme nesměly studovat, ale do nemocnic, domovů důchodců, k oligofreniím dětem nás ještě jako pustili. A potom tam šlo několik sester, tedy do těch Podbořan, ale pak nás zase představený vytáhly do Vysokého Mýta.

Já jsem vlastně v tom Krnově byla jen čtvrt roku jenom a jinak v Podbořanech jsem byla půldruhého roku a pak jsem byla ve Vysokém Mýtě. Protože jsme nesměly studovat, tak jsem si v každé volné chvíli půjčovala zdravotnický materiál a studovala jsem, abych nepoškozovala lidi. V tom Mýtě jsem byla zase na dětském oddělení při chirurgii. Tam jsem byla až do roku 1960, kdy jsem z této nemocnice odcházela jako poslední z té chirurgie. Oni tam byly jako dva domy, interna a chirurgie a my z té chirurgie jsme odcházely dřív. Celou dobu co jsme tam byly nás někdo sledoval a informoval, co tam děláme.

Tazatel: Měla jste do té doby nějaké zkušenosti s vykonáváním činností v těchto oblastech?

Sestra J.: Ne, vše pro mě bylo nový a neznámý.

Tazatel: Co jste se musela naučit, aby jste mohla pracovat u nemocných? Mohla jste si doplnit nějaké potřebné vzdělání (školu, seminář, kurz), aby jste mohla pracovat u nemocných?

Sestra J.: V tom Vysokém Mýtě byly jen takové jednodenní kurzy a všechno, co bylo třeba nás učily kvalifikované sestry, ale já z toho Vysokého Mýta šla do Křižanova do ústavu sociální péče, odtud jsem pak odcházela v srpnu v roce sedmdesát pět. Tam jsem dělala s mentálně postiženými. Nevím, jestli jste slyšela o tom, že nás tam hlídali tzv. církevní tajemníci a tam byl nějaký brněnský církevní tajemník, který měl manželku ředitelkou na zdravotnické škole v Brně a to bylo v roce šedesát pět už to bylo takový uvolněnější a v šedesátém devátém jsem tam na té zdravotnické škole maturovala. Představený zařídily, že jsme si směly na zdravotní škole udělat dálkové studium. Z toho Křižanova jsme tam jezdily 4. Ani jsme tam nejezdily na konzultace, ale spíš na zadání látky. Zajímavé bylo, že nám na to studium nedaly žádné volno, musely jsme jet po práci. Praktikum nám tenkrát odpustily, protože jsme měly 10 letou nemocniční praxi. Zajímavé je, že tenkrát se za těch 10 let v praxi v tom zdravotnictví nezměnilo nic oproti dnešku, kdy se to mění každý rok. Před praktickéjma zkouškama

jsme se jen seznámily s tím oddělením, kde jsme měly ty zkoušky dělat. Ale do té doby jsme tam nepraktikovaly. Potom jsme udělaly maturitu.

Když jsme tenkrát chtěly s těma postiženýma dětma dělat, tenkrát to bylo vůbec zakázaný, nesměly se vzdělávat, byly považovány za nevzdělavatelný a nevychovatelný. Naše sestry, ale s nimi pracovaly, jak nejlépe uměly. Zajímavé je, že tam odtud vyšel chlapec, který se vyučil obuvníkem. Nevím, jak se mu to podařilo, ale podařilo. Těm našim sestřám se dařilo z těch dětí vydolovat takovou tu jiskřičku. No, ty děti tam měly převážně zájem o hudbu, měly hudební sluch, dokonce se podařilo vytvořit kapelu, hrály na různé bubínky, dřívka, harmoniky, bylo tam několik obstojných zpěváků, naučily se zpívat hlavně národní písně. No a pak se podařilo dostat z toho ústavu ještě jednoho chlapce, který se stal hodinářem. No zkrátka tenkrát byl o ty děti zájem.

To jsem nedopověděla, v tom Křižanově nebyly peníze na koupení magnetofonů a přístrojů na promítání diapozitivů a to sestry koupily ze svého. Tam se všechny peníze dávaly na obnovu a opravu toho zámku, kde ten ústav sídlil. Ty diapozitivy se tam promítaly často. Dělal jsme tam dětské dny, oslavy a tak. No a to se nesmělo. To všechno jsme platily z našich příjmů, já ani nevím, kolik jsme braly, ale platily jsme to.

Potom jsem šla na Hoješín. Protože mě tam představené povolaly. Ten Hoješín byl rokokový zámeček, který našly naše sestry a tam odcházely naše sestry, které dovršily těch 60 let. No oni musely v těch 60 letech odejít z těch ústavů a nebylo kam, protože nám zabraly všechny domy. V tom Hoješíně jsem byla 30 roků u těch přestárlych sestřiček. No a teď jsem druhý rok tady.

Tazatel: Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

Sestra J.: Ne asi ne, to všechno byl záměr Pána Boha. On mi to tak všechno dal.

Tazatel: Máte pocit, že tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

Sestra J.: Naučilo to člověka tomu, že nelpí na věcech, že všechno bere tak nějak jak to přichází. Komunismus nás zbavil všech domů, co jsme měly. Kdyby komunismus nebyl, tak bychom dál učily a měly bychom kde učit, což teď nemáme. Protože nemáme vlastní školy. Sice někdo z nás učí tady někde náboženství. No a poněvadž a protože bylo zakázáno přijímat dorost, tak tím teď nemá ani kdo učit. Těch 40 let v tom dorostu chybí.

Tazatel: Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Sestra J.: Určitě ten klid a lásku s jakou naše sestřičky přistupovaly k těm dětem, nemocným a tak. No pak ten přístup k lidem, aby člověk vyšel člověku vstříc. Aby ti dnešní pracovníci viděli v těch lidech Krista. Ano, lidé by i dnes s těmi ostatními měli jednat jako by to byl Kristus. Měli bychom s nimi jednat s láskou a být pokorní. Mám pocit, že v té dnešní době jako by ten duchovní dar nebyl. Každý by měl mít své tempo a neměl by se nechat unášet tím silnějším.

Další problém dnešních pracovníků, že když to dělají příliš dlouho, že podlehnou shonu a už to nedělají tak dobře jako na začátku, jo tak pečlivě, dobře a s tou láskou, Boží láskou.

Příloha VII - Rozhovor se sestrou M. ze dne 31. 5. 2007

Tazatel: Kde jste v době uzavření škol a klášterů působila?

Sestra M.: Já jsem vstoupila do kongregace v roce 1949, v tom čtyřicátém devátém jsem měla ještě obláčku, pak přišel padesátý rok, březen, zabavení všichni řeholníci a řeholnice v září. Naše Velebná Matka, byla v tom jaře v Americe, už se vědělo, co bude. Bylo to období velice těžké. O tom, jak to bude rozhodoval superior Šíma, co s náma bude. On řekl, že těm co jsme měly ty obláčky a nebylo nám ještě 18, že musíme odejít do civilu. Bylo nás šest.

Tazatel: Co Vás jako první napadlo v této době, kdy jste byla přinucena opustit dosavadní život a odejít do civilu?

Sestra M.: Bylo to pro mě bolestné. Ještě dnes cítím jeho dech, když řekl, že musíme odejít k rodičům atd. No já jsem odešla k rodičům, bylo to hrozně špatné, on tatínek byl starostou a čekal na to, že se jako vrátím. Takže já jsem přišla domů na Vysočinu a tatínek hned ten večer svolal sousedy a tak. No a ráno mě mamička budí a říká: Děvče prosím tě já jsem si vyslechla, víš táta, tě chce vdát, musíš utíct a už to domluvili s nějakým Zindulkou. Tak já jsem šla. Tatínek se hrozně zlobil. Já hned ujela do Prahy. A tady v noviciátě se mnou byla Viktorie a její tatínek byl v semináři domovníkem a on nás tam vzal k biskupovi Lebedovi. A on nám ten biskup Lebeda říkal, no on ještě nebyl biskupem, ale spirituálem, máte možnost odejít, může to zrušit, ale jste povoláný od Boha.

To byly ještě Boromejky pod Petřínem, tak jsem šla tam a jejich matka nás připravovala na sliby, ale pro Školské sestry. A představte si, že my jsme v tom Krnově, to bylo 1. ledna 51 v noci, když bachaři po Silvestru, tak my jsme tam složily první sliby úplně při svíčce. To tam s námi byla sestra Eliška. A ráno než se rozednilo, tak jsme už byly na vlaku zpátky do Prahy. Proto jsem se takhle vyhnula té internaci, tomu koncentráku, jak jsme tomu říkaly.

Tazatel: Pracovala jste potom v nějakém sociálním zařízení nebo zdravotnickém zařízení?

Sestra M.: Já jsem totiž chtěla být učitelkou, proto jsem šla právě ke školským sestrám, ale pak jsem se dostala do nemocnice do Krnova jako zdravotní sestra.

Potom matka velebná chtěla, aby nás z toho dostala. No a ve Vysokém Mýtě v nemocnici, tam to taky nešlo, tak tam chtěly taky sestry, bylo jim jedno, jestli jsou kvalifikovaný, nekvalifikovaný a nastoupily jsme k lůžku. A ono z toho bylo za chvíli prominentní interna i chirurgie, tam se léčilo mnoho komunistů a jejich rodin. No a tam jsem už chodila v habitě. A jednou se stalo, že tam přišel vysoký komunist s prasklým žaludečním vředem a on nechtěl ode mě ošetřit, tak jsem musela zavolat civilní sestřičku ať mu nabere krev a co bylo potřeba. A ono to té sestřičce nešlo a panu doktorovi to nešlo, a oni mě zavolali, já už v té době měla velikou praxi. A on potom si nás už potom ten komunist oblíbil až nebezpečně.

My jsme musely potom po 10 letech odejít, protože to byla podmínka, buď slečeme hábit a přestaneme být řeholnicemi a zůstaneme tam nebo odejdeme. Tak my jsme nechtěly a tenhle komunist tam udělal scénu, že nás nesmějí odvázet a tak.

Tazatel: Musela jste se naučit nějaké specifické metody a techniky práce s nemocnými?

Sestra M.: Ano, po chvílkách jsem se všechno potřebné učila. Starší, kvalifikované sestry se nám věnovaly, hlavně při nočních. Vždyť jsem tam nastoupila a vůbec nic jsem neuměla.

Tazatel: Jaké vzdělání jste si musela doplnit, aby jste mohla vykonávat práci v nemocnici?

Sestra M.: Já jsem měla z domova hospodářskou školu s maturitou a do šedesátého osmého jsem v klášteře neměla nic a v šedesátém osmém jsem udělala zdravotnickou školu v Brně a to ještě šlo přihlásit se na teologii a jsem ji ještě dodělala.

Tazatel: A v jakém dalším zařízení jste byla po nuceném opuštění nemocnice?

Sestra M.: No a my jsme pak šly na Křižanov k mentálně postiženým dětem. A u těch mentálně postižených dětí to víte, byla jsem zdravotnice, neuměla jsem to s nimi. Ale ony tam byly naštěstí sestry učitelky, který učily na zvláštní škole, tak nás to naučily. To bylo strašný, v tom Křižanově byl zámek, do kterýho si JZD ještě dávalo řepu a brambory a zároveň nám tam už dávali ty děti. Těžký to bylo. Na jedné straně jsme vlastníma rukama dávaly dohromady ten zámek a už jsme při tom pečovaly o ty děti. Já jsem nevěděla, jak s těma dětma, ty se mě natrápily. Při noční jsem tam byla sama. Já jsem nepředvíдалa, já jsem nevěděla, co je u těch dětí možný. Dneska bych byla chytřejší. Já jsem se těch nočních bála. Ještě dneska se mi o tom zdá.

Tazatel: Jaké další vzdělání jste si musela doplnit, aby jste zvládala práci s těmi mentálně postiženými dětmi?

Sestra M.: No a naše představený ještě dobře počítaly, že budou třeba učitelky, tak ještě v sedmdesátém roce v tom jaru bylo možné přihlásit na speciální pedagogiku, Praha nepřijímala, ale šly jsme do Olomouce. Já tenkrát nechtěla, ale sestra provinční řekla, půjdeš, tak jsem šla. Tak jsem vystudovala při zaměstnání dvě školy, teologii a speciální pedagogiku. Já říkám sestře provinční, že tohle není možný. A ona říkala: Neboj se oni tě vyhoděj, tak já jsem s tím pořád počítala. Dva roky jsme dělaly, chodily jsme v civilu na fakultu do Olomouce. No a po dvou letech najednou předvolání na studijní odevzdat index za účelem ukončení studia. Velké proč. Zrovna přijela sestra Eliška a říká mi, ukaž mi index. A ona sama došla na fakultu a řekla, že chce vědět důvod, proč nám to studium ukončili. Já jsem to dobře dělala, měla jsem dobré výsledky. A představte si, že jsme tam zůstaly a dodělaly jsme to, díky sestře Elišce. A všechny jsme to mohly dodělat. A potom samozřejmě ani u mentálně postižených jsem jako speciální pedagog nemohla být. To nebylo možný. Vzdělání jsem měla, ale nesměla jsem to dělat.

No a pak sestra provinční řekla, potřebujeme tě do Prahy na Šolínku, protože je to veliká šance, my se tam jinak nedostaneme. Tak mě doslova unesly, já po těch letech od těch dětí nechtěla jít. Já jsem si myslela, že to není možný, že od nich odejdu, já ty děcka měla tak ráda. Ale když jsem u staroušek třetí den poznala, že oni jsou to zase přesně ty děti, tak to bylo všecko zase krásný.

No to jsem byla v tom domově důchodců, jako pro umírající staroušky, tady na Praze 6 - Šolínce, naši představení hrozně byly rády, že se dostáváme zpět do Prahy. My jsme tam z toho udělaly něco překrásného, když jsme tam přišly, to byl dům hrůzy, ty starouškové neměli základní

ošetření. Byly to hlavně ležící a umírající. No a my jsme byly mladé, byly jsme plné síly. Zavedly jsme, že se od umírajícího neodejde, že to jsou naši miláčci.

Tam jsme měly ty tajné kandidátky, ty si udělaly zdravotnickou školu a pak přišla jedna kontrola, druhá kontrola a říká, neříkejte mi, že tohle nejsou řeholnice. Ale byly v civilu, tak neměly důkazy, tak že tam jsme pár sestřiček tajně vychovaly. Já jsem v té době byla jako odhlášená a byla jsem tam v civilu.

Chodila tam za námi paní doktorka Svatošová, no ta zakladatelka těch hospicových zařízení, a chodila si tam půjčovat zdravotní materiál, video, audio, chodila k nám na tajné exercicie.

U těch umírajících staroušek jsem byla dalších 20 roků a odtud jsem odcházela, až když jsem byla provinční, to jsem odtud musela odejít.

Tazatel: Vnímala jste tuto činnost jako vnucenou?

Sestra M.: Já nevím. To je milost Boží, dar od Boha. I když to bylo všechno bylo moc těžký, my jsme se z toho radovaly, že jsme to všechno mohly dělat, že jsme mohly sloužit těm lidem.

Tazatel: Máte pocit, že tato vaše zkušenost má pro Vás osobně nějaký význam, smysl, užitek?

Sestra M.: Ano, veliký, to všechno mi ukázalo, jak jsem se modlila a tak, že člověk míní a Bůh mění.

Tazatel: Domníváte se, že tato zkušenost má nějaký význam pro dnešní generaci charitativních a sociálních pracovníků?

Sestra M.: Ano. Dneska by ti civilní pracovníci měli mít více trpělivosti a lásky k bližním, jako jsme to dělaly my. Všechno co jsem prožila, ty těžkosti za komunismu, tak jsem dál po revoluci, přesně viděla, proč mě Pán Bůh přesně do té situace dával, protože začala jsem být provinční a my jsme nic neměly, nic jsme nevěděly, kam ty sestry dát, ani mateřinec jsme neměly.

My sestry z té Šolínky, když přišel někdo, že tam jako doma někdo umírá nějaký pan - lékař a ta paní nechce ho dát do nemocnice, tak jsme se tam střídaly na noc a ty sestry kromě té naší služby na té Šolínce. No a tak jsme ho doprovodily a takhle jsme pak měly hodně lidí i mimo které jsme doprovodily. Kdyby tak dnes nikdo neumíral sám, kéž by vždycky někdo tam na to lepší doprovodil. To kdyby někdo dělal z těch pracovníků.

Tazatel: Je něco důležitého z této doby co by jste chtěla doplnit?

Sestra M.: Ano, já bych se chtěla zmínit o Budeničkách. Ty Budeničky mají začátek tady ve Šternberském paláci koncem 19. století, tam byl domov, tam se skutečně říkalo u bláznů. Čili taková nějaká psychiatrie. V té době byl majetkem Spolku pražských dam a když si nevěděly rady s těmi dětmi mentálně postiženými, tak tam zavolaly nějaké sestry, ale ty tam nevydržely dlouho a naše sestry, které už měly nějaké zkušenosti ze Slatiňan, kde začínaly, to už se dostáváme do století dvacátého. Tak si tam tyhle sestry povolaly a oni to tam dělaly dobře, protože současně s Budeničkami začíná speciální pedagogika doktora Herforta a doktora Amerlinga. On ten doktor Herfort, je zakladatel speciální pedagogiky u nás. Ty naše sestry byly s dětmi v tom Šternberském

paláci do roku 1918, protože ten palác potřebovala armáda. No a sestry přešly s těmi dětmi ze Šternberského paláce do Budeniček, tam byl majitel kníže Šternberk a on jim tam dovolil být, když mu budou platit. Tam měly velký úspěch, tam měly zvláštní školu i pomocnou a tak. Doktor Herfort tam týdně chodil a ty děti tam diferencoval, zval si tam pedagogy, kteří pracovali s těmi postiženými, hlavně mentálními dětmi a dětmi kombinovaných vad. Ono se o tomto velice málo ví. Ty naše sestry tam byly s těmi dětmi do roku padesát. A v padesátém roce odsunuly kníže Kinského jako kolaboranta, ale dneska se ukazuje, že asi kolaborant nebyl. A stalo se, že tam všechno postátnili, udělali tam z toho státní statek. On je tam park, ten Holandský statek a tak. Ale když to byl ten státní statek, co s tím zámkem plným postižených dětí? Oni tenkrát nabídli ten zámek sestrám za strašně sníženou cenu a oni to sestry na dluh zaplatily, takže jsme byly majitelkami i těch Budeniček, ale i dokonce Šternberského paláce, protože když ony ty pražské dámy viděly, že už umírají, tak ten Šternberský palác daly těm dětem z těch Budeniček, ne nám, ale těm dětem. Ale dneska to není vyřešený.

Já bych si přála, aby ty Budeničky dostal kníže Kinský nazpátek, aby tam něco bylo, ono je to tam od toho devadesátého osmého opuštěný, daly jsme tam jen ostrahu.

ABSTRAKT

VLASÁKOVÁ, H. *Charitativní činnost řeholnic v době komunismu. Na příkladu Kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Opatrný.

Klíčové pojmy: sociální a charitativní práce, ženské řehole, ženské kongregace, Kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka, charita za komunismu, pronásledování ženských řeholí

Abstrakt: Teoretická část diplomové práce se zabývá popisem situace řeholních řádů a kongregací za doby komunismu, především v letech 1948 až 1950, základní charakteristikou, konstitucí a charismatem kongregace Školských sester III. řeholního řádu sv. Františka, činnostmi a působením této kongregace od jejího počátku založení na našem území až do současnosti a změnou poslání této kongregace za doby komunismu.

V praktické části jsem použila kvalitativní výzkum, kde jsem zkoumala, zda změna původního poslání byla pro kongregaci OSF v době komunismu vnucená charita, jaký přínos měla totalitní zkušenost kongregace OSF pro současnost a budoucnost

Při výzkumu byla použita technika individuálního osobního rozhovoru, s výzkumným vzorkem řeholních sester z kongregace OSF, která byla doplněna prostým přímým pozorováním.

ABSTRACT

VLASÁKOVÁ, H. *Charitable, social and medical friar activities of nuns at the time of communism. On example of Congregation School 's nuns in III. friar order of St. Francis.* České Budějovice 2007. Thesis. The University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Supervisor: M. Opatrný.

Key words: social and charitable activity, women's friar, women's congregation, congregation of School's nuns III. friar order of St. Francis, charity at the time of communism, pursuit of women's friar.

Abstract: Theoretical part of thesis involves describing the situation of friar's order and congregation at the time of communism, especially in years 1948 till 1950, the main characteristic, constitution and charisma of the congregation of School's nuns III. friar order of St. Francis, activities of this congregation from its beginning, its foundation in our country until these days and a changes of mission of this congregation at the time of communism.

In the practical part I used a qualitative search, where I analysed if changes of original mission was for the congregation OSF at the time of communism enforced charity, what contribution had a totalitarian experience of congregation OSF for the present and the future.

For the research I used a technique of individual personal dialogue, with research sample of nuns' of fair from congregation OSF, which was completed by symple direct observation.